

გიორგი გოგობაშვილი

ფიქვენი დედაუნაწი

თბილისი
1997

ბესარიონ ჯორბენაძის ხსოვნას
ვეძღვნი ამ წიგნს.

წინათქმა

როცა ქართულ ენაზე ვფიქრობ, მის
წინაშე მდგარი პრობლემების შესახებ
რაიმეს თქმას დაუაპირებ, მუსრან
მაჭავარიანის ლექსი შემანსენებს თავს:

„საშველს რომ აღარ მაძლევს სოლმე
მამულზე ფიქრი,
ხანდახან
გულში
ღიმილით
ვიტყვი: -
რა ჩემი ჭკუის საქმეა ნეტა,
მამულო ჩემო, გილხინს თუ გიჭირს! -
რომელი მეფე ერეკლე მე ვარ!
ანდა რომელი მსაჯული მისი!...“

მაგრამ იმასაც გავისხენებ, რომ ეს ლექსი
ასე მთავრდება - „ღალატიაო მაგგვარი
ფიქრი“ - და ვბედავ ნაფიქრისა და ნაოც-
ნებარის მკითხველამდე მიტანას...
აქ წარმოდგენილი წერილები სხვადასხვა
დროს იწერებოდა და სხვადასხვა
გამოცემებში იბეჭდებოდა: შესაბამისად,
მკითხველიც სხვადასხვა ჰყავდა... ამიტომაც
მოუგვარებელ და საჭირბოროტო საკითხთა

შესახებ ერთი და იგივე აზრი ზოგჯერ მეორდება. ამას თავისი მიზანიც ჰქონდა: რაც შეიძლება მეტისთვის მიმეწვიინა ჩემი ფიქრი და რაც შეიძლება მეტი თანამოაზრე გამეჩინა... ამ გამართლებას ვსედავ განმეორებაში...

ზოგი საკითხი (და ზოგ ფოტოზე აღბეჭდილი ვითარება) შეიძლება დღეს მოგვარებული იყოს. მაგრამ საერთო მდგომარეობა, სამწუხაროდ, ბოლო წლებში უცვლელია... ყოველ შემთხვევაში, სასიკეთოდ არც იცვლება, პირიქით!... ამიტომაც გადავწყვიტეთ ამ მასალების შეკრება ერთ წიგნად.

ღმერთმა ინებოს და აქ დასმული საკითხები ახლო მომავალში ისტორიის საკუთრებად იქცეს!...

7.IX.1997

როდის გვახსენდება ღაღაინა?.

დასრულდა მძიმე და რთული წინასაარჩევნო პერიოდი.

დამთავრდა ეამი დაპირებებისა და დაიწყო შეპირებულ სიკეთეთა მოლოდინის ხანა. არ გვესურს, უსაზღვრო იყოს ჩვენი მოლოდინი. არადა, ამასაც შევეჩვიეთ: არაერთგზის მიგვიღია დაპირება და დაეიწყებას მისცემა იგი-ჩვენ დედაენის ბედი გეადარდებს.

როგორც სხვა დროს, წინასაარჩევნო პერიოდში ქართული ენაც გაიხსენა მავანმა და მავანმა. ზოგჯერ საკმაოდ გაუმართავი ქართულით ლექციებს გვიკითხავდნენ იმის თაობაზე, რომ დედაენას უნდა მოეუაროთ, ეუპატრონოთ... და ეს არ იყო ერთი და ორი შემთხვევა. სამწუხაროდ, დედაენაზე ფიქრმა და ზრუნვამ კამპანიური ხასიათი მიიღო; მავანისა და მავანის ხელში ქართული ენა ქულების დაგროვების საშუალებად იქცა.

ასე იყო წინა არჩევნებშიც. პრეზიდენტობის ერთ-ერთ კანდიდატს ქართული ენისადმი უპატივცემულობა უსაყვედურეს და ერთი სატელევიზიო გამოსვლა იმის მტკიცებას, ახსნა-განმარტებას მოანდომა, თუ რა დიდი ღვაწლი აქვს მას დედაენის მიმართ. ჩაიარა არჩევნებმა და, სამწუხაროდ, ქართულ ენას ყველაზე მეტად იმ უწყებაში უჭირს, რომელსაც პრეზიდენტობის ის კანდიდატი ხელმძღვანელობს.

ასეთი ფაქტიც გვახსოვს: ქვეყნის, ერისა და ენის სიყვარულში გულდამწვარ პარლამენტარებს აწ განსვენებულმა ბატონმა თენგიზ ბუაჩიძემ შეახსენა, რომ ქვეყნისა და ერის გასაგონად სწორი ქართულით უნდა ვისაუბროთ და, ჩვენდა საუბედუროდ, ტრიბუნაზე მყოფ ბატონ თ. ბუაჩიძეს დარბაზიდან რეპლიკა ესროლეს - რა დროს ქართული ენააო. ასე ერთბაშად ჩაიყარა წყაღში ის წინასაარჩევნო დაპირებები - ქართულ ენას მიეხედავთო... დაგვერწმუნებით, წინასაარჩევნო პერიოდში ვერ გაბედავდა დეპუტატობის კანდიდატი ასეთ რეპლიკას - პარლამენტში შესვლა იყო საჭირო და ასეთი მოქმედება საქმეს გაურთულებდა. როცა თავისი გაინაღდა, რა დროს დედაენააო.

დიდად სამწუხარო ფაქტად მიგვაჩნია ისიც, რომ საქართველოში ქართული ენის უფლებების დაცვას, მისი შესწავლისა და სწავლების საკითხების მოგვარებას სპეციალური სამთავრობო დადგენილება-პროგრამები სჭირდება. სამწუხაროა იმდენად, რამდენადაც ათეული საუკუნეების მანძილზე არ ჰქონდა ქართველ კაცს ასეთი დადგენილება-პროგრამები.

მაგრამ დედაენას ყურადღება, სიყვარული და ზრუნვა არასოდეს მოაკლებია. უფრო მეტიც, ენა ქართველი კაცის უპირველესი სალოცავი ხატი იყო. ოდითგანვე ქართველი კაცი ერის მთლიანობის უპირველეს პირობად ქართულ ენას თვლიდა, ენა ეროვნულობის ბურჯად მიიჩნედა... დღეს კი?..

დღეს კი აუცილებელი გახდა სამთავრობო დადგენილება - პროგრამები, რომ ქართველმა კაცმა ქართულად ილაპარაკოს, ისწავლოს, იღვაწოს; დედაენას რომ ღირსი პატივი მიავსო...

ამ აუცილებლობამ გამოიწვია ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის შექმნა და ეს პროგრამაც მივივიწყეთ. განა იმიტომ, რომ მასში შეტანილი საკითხები მოგეარდა. არა, კომუნისტური მთავრობის დროს მიღებული პროგრამა იმავე მთავრობამ გაიყოლა და ეროვნულ მთავრობას მის განახლებაზე, გაცოცხლებაზე, შესრულებაზე არ უფიქრია...

1995 წლის იანვარში სახელმწიფოს მეთაურის განკარგულება გამოქვეყნდა ქართული ენის სახელმწიფო კომისიის შექმნის თაობაზე მინისტრთა კაბინეტს დაევალა, რომ ორი თვის ვადაში უნდა დაემტკიცებინა ქართული სალიტერატურო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის დებულება და ერთი თვის ვადაში - მუდმივი სახელმწიფო კომისიის წევრთა ახალი შემადგენლობა. ქართული ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის პირველი სხდომა ჩატარდა 1995 წლის ოქტომბერში - არჩევებამდე ორი კვირით ადრე.

არ გვინდა ვიფიქროთ, რომ ესეც წინასაარჩევნო ღონისძიება იყო. გვინდა გვეჯეროდეს, რომ ახალი ხელისუფლება და მთავრობა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამასაც გაიხსენებს; დედაენას უანგაროდ მოემსახურება. არ გვინდა გამართლდეს სკეპტიკოსთა პროგნოზი, რომ ქართული ენის მორიგი გახსენების თარიღი 14 აპრილი იქნება - ქართული ენის დღე.

*„ბურჯი ეროვნებისა“,
ნოემბერი, 1995 წ.*

განგაშის ზარი

ჩვენს გაზეთში („ბურჯი ეროვნებისა“) წინა ნომერში დაიბეჭდა პედაგოგ ლენა მგალობლიშვილის წერილი „ოცნება სახელმძღვანელოზე“. წერილში დასმული საკითხი დიდად მნიშვნელოვანი გვეგონია ქართული ენის თვალსაზრისით.

დაეინტერესდით და რამდენიმე უმაღლესი სასწავლებლის I-II კურსის სტუდენტებს ასეთი კითხვარი დაეუროგეთ:

1. სწავლობდით თუ არა X-XI კლასებში საგანს ქართული ენა?
2. სკოლის დამთავრებისას ჩააბარეთ თუ არა ზეპირი გამოცდა ქართულ ენასა და ლიტერატურაში.
3. თუ ჩააბარეთ, საგამოცდო ბილეთში იყო თუ არა შეკითხვა ქართული ენიდან.
4. თუ იყო შეკითხვა ქართული ენიდან, იყო თუ არა სავალდებულო მასზე პასუხის გაცემა.

ჩვენდა სამწუხაროდ, თითქმის ყველა შეკითხვაზე უარყოფითი პასუხი მივიღეთ. რა თქმა უნდა, არსებობს ბედნიერი გამოჩაკლისებიც, მაგრამ მათი რიცხვი ძალიან მცირეა (2-5%). ზოგადი სურათი ასეთია:

X-XI კლასებში ქართული ენა, როგორც სასწავლო საგანი, ცხრილებში კი არის შეტანილი, მაგრამ არ ისწავლება. ეს საათები ან ქართული ლიტერატურისათვის გამოიყენება, ან სხვა დანიშნულებით, ხშირად არც ტარდება გაკვეთილი (ზოგმა კურსდამთავრებულმა ასე გვიპასუხა: „არ მახსოვს“).

სკოლის დამთავრებისას ქართულ ენასა და ლიტერატურაში ზეპირი გამოცდა ჩატარდა ზოგიერთ სკოლაში. პასუხი „არ მახსოვს“ ამ კითხვაზეც მივიღეთ. I-II კურსელი რომ იტყვიან, არ მახსოვს, ზეპირი გამოცდა ჩააბარეთ თუ არაო, ეს რა უბედურებაცაა ჩვენი სკოლისთვის, აღბათ განმარტებას არ საჭიროებს.

იქ, სადაც ჩააბარდა ზეპირი გამოცდა, საგამოცდო ბილეთებში ზოგან არ იყო შეტანილი საკითხი ქართული ენიდან, არც წინადადების გრამატიკული გარჩევა მოუთხოვიათ. ზოგიერთ სკოლაში საგამოცდო ბილეთებში იყო შეტანილი საკითხები ქართული ენიდან, მაგრამ გააფრთხილეს მოსწავლეები, რომ ამ კითხვაზე პასუხის გაცემა არ იყო სავალდებულო. იყო შემთხვევა, როცა მასწავლებელმა წინასწარ ჩააწერინა მოკლე პასუხები ენობრივ

საკითხზე, თუმცა ეს ძალზე იშვიათი შემთხვევაა (საერთოდ, საგამოცდო ბილეთებში შეტანილი საკითხები საგანგებო მსჯელობის საგნად გვესახება).

პასუხი „არ მახსოვს“ თითქმის ყველა კითხვაზე გაეცა, ზემოთაც ვთქვით, ახალკურსდამთავრებული რომ ასე უპასუხებს ამ შეკითხვებს, ეს გამოცდებისა და, საერთოდ, სწავლების პროცესის არასერიოზულობაზე მიანიშნებს.

მდგომარეობა საგანგაშია, დროა დაეარისხოთ განგაშის ზარი!

დედაენა ქართული სკოლის გერად არ უნდა ეაქციოთ!

„ბურჯი ეროვნებისა“

დეკემბერი, 1996 წ.

ო, ენაჲ ჩემო!

**საქართველოს
გზებზე!..**

*„ბურჯი ეროვნებისა“
დეკემბერი, 1996 წელი*

დედაენას უანგარო სამსახური სჭირდება

ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის პროექტის განხილვის დროს ითქვა: სამწუხარო ისაა, რომ საქართველოში ქართული ენის უფლებების დაცვას, მისი შესწავლისა და სწავლების საკითხების მოგვარებას სპეციალური სამთავრობო დადგენილება-პროგრამები სჭირდებათ. სამწუხაროა იმდენად, რამდენადაც ათეული საუკუნეების მანძილზე არ ჰქონდა ქართველ კაცს ასეთი დადგენილება-პროგრამები, მაგრამ დედაენას ყურადღება, სიყვარული და ზრუნვა არასოდეს მოჰკლებია. უფრო მეტიც - ენა ქართველი კაცის უპირველესი სალოცავეი ხატი იყო. ამას, როგორც ჩანს, უცხოელის თელი უფრო ამჩნევს. ცნობილი ნორვეგიელი ქართველოლოგი ჰანს ფოგტი ბრძანებდა, „ქართველებს თავიანთი ენის ნამდვილი კულტი აქეთო“. ოდითგანვე ქართველი კაცი ერის მთლიანობის უპირველეს პირობად ქართულ ენას თელიდა, ენა ერთეულობის ბურჯად მიაჩნდა, დედაენისადმი ქართველი კაცის უნიკალური დამოკიდებულების მაგალითად იქმარებდა იოანე ზოსიმეს ლექსის „ქებაა და დიდებაა ქართულისა ენისაა“ და დავათის ქვაჯვარის გახსენება.

დღეს კი?.. დღეს აუცილებელი გახდა სამთავრობო დადგენილება-პროგრამები, რომ ქართველმა კაცმა ქართულად ილაპარაკოს, ისწავლოს, იღვაწოს, დედაენას რომ ღირსი პატივი მიაგოს. გვახსოვს, ალბათ, რომ სამოცდაათიან წლებში სამთავრობო დადგენილება მიიღეს ქართული ენის შესახებ. ახმაურდა რადიო, ტელევიზია, პრესა. ეუკრავდით ტაშს და ხოტბას ვახსამდით დედაენაზე მზრუნველ კომპარტიას... შედეგი? სავალალო. იგივე კომპარტია რუსულად მეტყველებდა- გვირჩევდნენ, აჯობებდა რუსულად გვესწავლა, გვეფიქრა, გვეაზროვნა. უწყებებმა, წარმოება-დაწესებულებებმა საქმე გაიოლეს - დედაენა დაივიწყეს. ვაიქართველთა ტალღა აზვიერთდა - შვილები რუსულ სკოლებში მიაბარეს... ვერ უშველა ქართულ ენას ცკ-ის დადგენილებებმა. 1975 წლიდან გვითხრეს, არ გიშლით, შეგიძლიათ დისერტაცია ქართულად დაიცვათ, ოღონდ თუ გინდათ, რომ დაგიმტკიცოთ, რუსულად თარგმნეთ და გამოგიგზავნეთ; ვიფიქრებთ, ხართ თუ არა ღირსი სამეცნიერო ხარისხისათ. ვაიქართველებმა ისევ გაიოლეს საქმე - მანც რუსულად უნდა ვთარგმნოთ და რუსულად დაიწყეს წერა. სამეცნიერო გამოცემათა უმრავლესობა რუსულად გადაკეთდა: ზოგ მათგანს

სახელწოდებაა შემორჩა ქართული.

ისევე ამოქმედდნენ პატრიოტული ძალები: შეახსენეს ქართველს - ქართული შენი ენა და ქართულად წერეთ, ილაპარაკეთ, ისწავლეთო... გაჩნდა იდეა სამთავრობო დონეზე პროგრამის შედგენისა. იდეა, ასე ვთქვათ, ქვემოდან წამოვიდა. მიზანდასახულება ერთი იყო: ის, ვისაც სამსახურებრივად ვეკლებოდა, ეზრუნა ქართული ენის შესახებ, გვეთებინა ქართული საქმე, ანგარიშს გაუწევდა სამთავრობო დადგენილებას. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საკუთარი სკამის უსაფრთხოებაზე ზრუნვა აიძულებდა, შეესრულებინა სამთავრობო პროგრამით მასზე დაკისრებული საქმე. ვიმეორებთ, ეროვნული უბედურებაა, როცა ქართველ კაცს დავალება სჭირდება, შენს ენას პატყვი ეცი, მოუარე და უპატრონო!... სხვა გზა არ იყო: სალიტერატურო ენა შევლას ითხოვდა და შეიქმნა „ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა“. ყველა ძირითადი პრობლემა, რაც ქართული ენის წინაშე იდგა, ამ პროგრამაში იყრიდა თავს, კონკრეტულად დაევალა ამა თუ იმ უწყებებს, დაწესებულებებს, ორგანიზაციებს, რა უნდა გაეკეთებინათ. მათთვის, ვინც პროგრამა ჩაიფიქრა და შეადგინა, ეს იყო ერთადერთი გზა დედაენის სასიკეთო საქმეთა კეთებისა; რადგან გვეჯეროდა და ახლაც გვეჯერა, რომ ცალკეულ უწყებათა თუ ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებს თუ ზემოდან არ მიუთითეს, არც დედაენა ახსოვთ და არც დედასამშობლო. ზემოდან მითითების, დავალების მეთოდი იყო საჭირო, ქართველი თანამედროვების პირი ეროვნული საქმის საკეთებლად რომ ამოძრავებულყო. ეს რომ ფაქტია და არ ევაჭარბებ, კონკრეტულ მაგალითს მოვიყვან: ქართული ენის შესახებ ნაშრომთა გამოცემის ორგანიზება დაევალა გამსახკომსა და მეცნიერებათა აკადემიას. ქართული ენის პროგრამა 1989 წლის 15 აგვისტოს დამტკიცდა (ნიშანდობლივი ფაქტია ისიც, რომ პროექტის განხილვა 9 თვეზე მეტხანს გაგრძელდა), წლის ბოლოსთვის კონკრეტული გეგმა მოგეთხოვეს (ამას პროგრამა ავალებდათ), 10 წლის განმავლობაში ენათმეცნიერების ინსტიტუტი რა ნაშრომებს მოამზადებდა გამოსაცემად გამოცემის ვადებისა და წიგნის მოცულობის მითითებით. ჩვენც არ დაგვიყოვნებია და ასეთი გეგმა გადავეცით გამსახკომსა და მეცნიერებათა აკადემიის სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭოს 1989 წლის ბოლოს გეგმაში ისეთი ნაშრომები იყო შეტანილი, როგორცაა მრავალტომეული „ქართული ენა“, განმარტებითი, ორთოგრაფიული, ტერმინოლოგიური, თარგმნითი, დიალექტური ლექსიკონები და სხვა. დაგვაიმედეს, მთავრობას პირობა მისცეს, ვიზრუნებთ გამოცემაზეო. გამომცემლობა „საქართველოში“ ენისა და ლიტერატურის რედაქცია უნდა შექმნილიყო - კონკრეტულად დღემდე არაფერი

გაკეთებულა. გეგმაში შევიტანეთ ისეთი ნაშრომებიც, რომლებიც დიდი ხანია გამომცემლობებში დევს („ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“, „საერთაშორისო ლექსიკონი“, „თუშური ლექსიკონი“...); ვიფიქრეთ, იქნებ ამან დააჩქაროს გამოცემა ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი ლექსიკონებისა—თქო. არა, ბატონო...

ჩვენს ცხოვრებაში მოხდა უმნიშვნელოვანესი მოვლენა: ხელისუფლების სათავეში ეროვნული ძალები მოექცა, ვიფიქრეთ, ეს ფაქტი ჩვენს საგამომცემლო საქმეს სასიკეთოდ შემოაბრუნებდა. მიემართეთ ჩვენს გამომცემლებს, შევახსენეთ მოცემული პირობები და რასაც ვერ ვიფიქრებდით, ის პასუხი მივიღეთ: ის პროგრამა ძველი მთაერობისა იყო...

დაგვერწმუნებით, ესაა პასუხი იმგვარ „მოღვაწეთა“, ვის შესახებაც ზემოთ მოგახსენეთ: თუ მთაერობა დაავალებს, ეცდება გააკეთოს ეროვნული საქმე, არადა, რის დედაენა, რა მამული...

საინტერესოა, რატომ ფიქრობენ ეს „მოღვაწენი“, რომ ქართული ენის სამსახური იმ მთაერობის დავლებით შეიძლებაოდა; ახალი მთაერობისთვის ეს ნაკლებად საზრუნავი საქმეა? პირიქით, ქართული ეროვნული მოძრაობის ისტორიაში ქართული ენის პრობლემა უმნიშვნელოვანესი იყო და იქნება. ამგვარ „მოღვაწეებს“ უზენაესი საბჭოს პირველ სესიაზე ბატონი ზვიად გამსახურდიას სიტყვა მინდა შევახსენო: „საქართველოს პარლამენტმა თავის უმთავრეს მიზნად უნდა დაისახოს საქართველოში ქართული მოსახლეობის უფლებრივი გარანტიების დაკანონება, ქართული ენის სახელმწიფოებრივი სტატუსის რეალური და არა მოჩვენებითი განხორციელება, ქართულ ენაზე უნდა გადავიდეს საქმის წარმოება ყველა საწარმოსა და დაწესებულებაში, ხოლო ის საწარმოები, რომლებიც ვერ იგუებენ ქართულ ენას თავიანთი ეწ. საკავშირო დაქვემდებარების გამო, უნდა გამოეყონ ამგვარ დაქვემდებარებას ან სრულიად შეწყვიტონ არსებობა... უნდა გაღრმავდეს და გაუმჯობესდეს ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლება, საქართველოში უნდა დამკვიდრდეს ქართული სკოლის პრიორიტეტი... ქართველი ბავშვები აღარ უნდა იზრდებოდნენ რუსულ სკოლებში“.

ინტერესის განვლება და ქართული ენის პროგრამით გათვალისწინებული საკითხებისადმი გულგრილი დამოკიდებულება მხოლოდ საგამომცემლო საქმეში არ მომხდარა. პროგრამის დამტკიცებასაც კი არ დალოდებიან, პროექტის გამოქვეყნებისთანავე შეიქმნა ქართული ენის შემსწავლელი ჯგუფები ცალკეულ წარმოება-დაწესებულებებში. დაიწვეს დოკუმენტაციების, საქმიანის ქაღალდების გაქართულება, ფიქრი და ზრუნვა ქართული ენის სწავლების გაუმჯობესებაზე, აღმასკომებთან შეიქმნა კომისიები...

ენათმეცნიერების ინსტიტუტი ლამის ვეღარ აუდიოდა დახმარების მთხოვნელთ, მაინც შევძელით თითქმის შეუძლებელი და მართლაც გაკეთდა მრავალი სასიკეთო საქმე - გაქართულდა მრავალი დაწესებულების დოკუმენტაცია; მაგრამ ეს ერთუზიანობა თანდათან ქრება: ბევრგან დაიშალა ქართული ენის შემსწავლელი ჯგუფები; აღარც დოკუმენტების გაქართულებას ეშურებიან...

კამპანიური ღონისძიებების მოყვარულთა საყურადღებოდ ესვამ კითხვებს: ისევ რომ გამოცოცხლდეს ზრუნვა დედაენაზე, ახალი ეროვნული მთავრობის მიერ შედგენილი პროგრამა-დადგენილებაა საჭირო? ზემომოყვანილი ნაწყვეტი ბატონი ზვიად გამსახურდიას გამოსვლიდან არ გვირკვევს ახალი ხელისუფლების პოზიციას დედაენისადმი? ხომ არაა აუცილებელი და საშური ყოველგვარი სამთავრობო დაეაღების გარეშე ექმნასხურთ დედაენას - ბურჯს ეროვნულობისას - იმ სფეროში, სადაც ესაქმიანობთ? სხვაგვარად რომ ეთქვას, ჩვენი სამსახურებრივი მოვალეობისა და შესაძლებლობის ფარგლებში ვაკეთებთ კი იმას, რასაც ქართული ენა ჩვენგან მოითხოვს? არგაკეთებულისათვის თავის სამართლებელი მიზეზების ძიება არაა საქმე მიზეზებს, მით უმეტეს, დღეს, მრავლად მოვიძევთ; მაგრამ საკუთარი მოქალაქეობრივი სინდისის, ერისა და დედაენის წინაშე მართლები ვიქნებით? ვფიქრობთ, რომ არა!

„საქართველოს რესპუბლიკა“,
6 აპრილი, 1991 წ.

ო, ენაე ჩემო!..

თბილისი, რუსთაველის მოედანი

„ბურჯი ეროვნებისა“
ანგარი, 1996 წელი

დროა, ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საბანი გახდეს!

1998 წლის 3 ნოემბერს გამოქვეყნდა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის პროექტი. პროექტის განხილვამ ცხრა თვეს გასტანა, დამტკიცდა 1989 წლის 15 აგვისტოს, გამოქვეყნდა 25 აგვისტოს. მთავრობის დადგენილებაში კეთხოლობთ: „2. დაევალოს რესპუბლიკის ყველა პარტიულ, საბჭოთა, სამეურნეო, ადმინისტრაციულ და საზოგადოებრივ ორგანიზაციას უზრუნველყონ ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა განუხრელი და დროული შესრულება. 3. ყველა ორგანიზაციამ, რომელიც დაკავშირებულია აღნიშნული პროგრამის შესრულებასთან, ორი თვის ვადაში დაამუშაოს და წარადგინოს საქართველოს მინისტრთა საბჭოში კონკრეტული წინადადებები, მათი რეალიზაციის ვადების ჩვენებით“.

შესრულებას კონტროლიც დაუწესდა.

პროექტის განხილვის დროს დიდად აქტიური და დაინტერესებული ჩანდა ჩვენი საზოგადოება ამ პროგრამით. იყო მრავალი წინადადება და შენიშვნა; იყო ქადილი და დაპირებები... შედეგი? რა მოგახსენოთ! გაცილებით მეტი გაკეთდა პროგრამის პროექტის განხილვის პერიოდში, ვიდრე პროგრამის დამტკიცების შემდეგ.

დადგენილების თანახმად, შესაბამისმა ინსტანციებმა ოპერატიულად მოითხოვეს შესასრულებელ ღონისძიებათა ნუსხა და, არსებითად, ამით დამთავრდა ყოველივე მაგრამ მომდევნო პერიოდში რა გაკეთდა ან რა კუთდება პროგრამის მოთხოვნათა შესაბამისად?

თუმცა, შეიძლება მართებული იყოს, კითხვა ასე დაგვესვა: ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა არსებობს, უნდა იყოს, თუ აღარ არის საჭირო? კითხვის ამგვარად დასმას აქვს საფუძველი. ერთ ფაქტს დაეიმოწმებ: ქართული ენის შესახებ სამეცნიერო, მეთოდური თუ პოპულარული ლიტერატურის გამოცემა დაევადათ გამსახკომსა და მეცნიერებათა აკადემიას. ენათმეცნიერების ინსტიტუტმა ვრცელი ნუსხა შეადგინა უაღრესად საჭირო და აუცილებელი ნაშრომებისა და წარუდგინა გამომცემლებს. როცა ჩვენი გვემის ბედი მოვიკითხეთ, გვიპასუხებ: ის პროგრამა (ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა) ძველი მთავრობისა იყო. ამას „ეროვნული“ მთავრობის დროს გვეუბნებიან. ასე სხეაც ფიქრობდა... ანბანური ჭეშმარიტებაა: ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა არც ერთი მთავრობისა არ არის; ის ეროვნული

პროგრამა და ერის საარსებო ინტერესებს უნდა ემსახურებოდეს. ყოველგვარი მთავრობა გულისყურით უნდა ეპყრობოდეს და უწყობდეს ხელს მის შესრულებას.

პროგრამაში არ ყოფილა, არსებითად, არც ერთი საკითხი, რომელიც აქტუალური არ იყოს დღესაც, რომლის მოგეარება გადაუდებელ აუცილებლობას არ წარმოადგენდეს. იქნებ დადგა დრო (აღბათ, დაგვიანდა კიდევ), სერიოზული ყურადღება მიექცეს ამას. საქართველოს დამოუკიდებლობის მიღწევამ დედაენისადმი ზრუნვა უნდა გააათკეცოს!..

ნუ გავიგებთ ისე, თითქოს, არაფერი კეთდებოდეს დედაენის სასიკეთოდ. მაგრამ კეთდება ის, რაც პროგრამის შედგენამდეც კეთდებოდა: იღვწის და ზრუნავს ის, ვინც მანამდეც არ იზურებდა ძალას ამ სასიკეთო საქმისთვის. პროგრამა კი არ ამოქმედებულა. დედაენისადმი უგულისყურო დამოკიდებულებისას ერთ გულსატკეპ ფაქტსაც გავიხსენებ: 15 წელია „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის“ ახალი, შევსებული და შესწორებული გამოცემა ძვეს გამოცემილობა „განათლებაში“, პროგრამაშიც შევიტანეთ (გვერონა, ეს დააჩქარებდა გამოცემას), მაგრამ... ათასობით დაინტერესებული კაცი დღესაც ელოდება ამ წიგნს: გამოცემელთაგან მხოლოდ დაპირებებია... ასეთი ფაქტების მოყვანა მრავლად შეიძლება...

დროა, ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საგანი გახდეს.

ურიგო არ იქნება, აღბათ, თუ გავიხსენებთ: ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა სამ მთავარ ასპექტს მოიცავდა: ქართული ენის კონსტიტუციური სტატუსი, ქართული ენის შესწავლა და ქართული ენის სწავლება.

შეიძლება ვინმემ თქვას, რომ ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის, კონსტიტუციური სტატუსის უზრუნველყოფის პრობლემა დღეს ისე მწვავედ აღარ დგას, როგორც ამ პროგრამის შედგენის დროს იყო, მაგრამ ამ მხრივაც გასაკეთებელი და მოსაგვარებელი მრავლადაა. პროგრამის ის ნაწილი, რომელსაც „ქართული ენის კონსტიტუციური სტატუსი“ ჰქვია, ასეთ საკითხებს ითვალისწინებს: „2. საქართველოს უმაღლეს საბჭოსთან კომისიის შექმნა შესაბამისი უფლებამოსილებით - კონტროლი გაუწიოს ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის ფუნქციონირებას;

3. საქართველოს მინისტრთა საბჭოსთან არსებული ქართული სალიტერატურო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის შექმნა შესაბამისი უფლებამოსილებით - კონტროლი გაუწიოს ქართული სალიტერატურო ენის

ფუნქციონირებისა და სიწმინდის დაცვას; შეიმუშაოს ქმედითი ღონისძიებანი სალიტერატურო ენის ნორმათა დასამკვიდრებლად.

4. რესპუბლიკის ყველა ქალაქსა და რაიონულ ცენტრში სახალხო დეპუტატთა საბჭოების აღმასრულებელ კომიტეტებთან ქართული ენის ფუნქციონირებისა და სიწმინდის დაცვის სახედამხედველო და საკონსულტაციო კომისიების შექმნა.

5. ქართულ ენაზე ყველა დარგის სამეცნიერო და სასწავლო ლიტერატურის (მათ შორის სადისერტაციო ნაშრომების) შექმნისა და გამოცემის ორგანიზაცია"- (შეიძლებოდა ეს ერცვლი ამონარიდი არ მოგვეყანა, მაგრამ, სამწუხაროდ, პროგრამა ბროშურად ჯერ არ გამოქვეყნებულა...).

ეფიქრობთ, ყველა ეს საკითხი სასწრაფოდ მოსაგეარებელი და გადასაწყვეტია, რასაკვირველია, თანამედროვე რეალებთან შესაბამისობაში.

ქართული ენის მეცნიერულ შესწავლას თითქოს არაფერი უშლის ხელს. შესაბამისი სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებები ჩვეული ენთუზიაზმით მუშაობენ; მაგრამ აქაც რთული პრობლემა იქნეს თავს: ნაშრომთა გამოცემის საკითხი გართულდა. არათუ გართულდა, ფაქტობრივ, შეჩერდა. გამომცემლობა „მეცნიერება“ (რომელიც ძირითადი გამომცემელია ამ სახის ლიტერატურისა) უმძიმეს ფინანსურ მდგომარეობაშია; ინსტიტუტებს კი არაერთარი საშუალება არა აქვთ, დააფინანსონ თავიანთი გამოცემები: თუ კვლევა-ძიების შედეგები არ გამოქვეყნდა, მეცნიერების წინსვლაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამით გათვალისწინებული, გამოსაცემად მომზადებული ნაშრომები დღის სინათლეს, აღბათ, მანამ ვერ იხილაეს, სანამ სახელმწიფო მისი დაფინანსებისთვის არ იბრუნებს. ამ საქმეში მეოხებსაც (საონსორებსაც) შეუძლიათ თავიანთი სიტყვის თქმა...

ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის მესამე ასპექტიც - ქართული ენის სწავლება - გადაუდებელ ღონისძიებებს საჭიროებს.

რაგინდ სავალალოდაც მოგვეჩვენოს, ქართული ენა სკოლასა თუ უმაღლეს სასწავლებლებში ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად პოპულარული საგანია. გამოკვლევა რომ მოეწყოს, თუ რომელი საგანი უფრო უყვარს მოსწავლესა თუ სტუდენტს, მეჭვება, რომ მრავლად იყენენ ისინი, ეინც ქართულ ენას პირველ საგნად დაასახელებს. აქ რამდენიმე მომენტია საგულისხმო:

უნდა გადახალისდეს პროგრამები და შეიქმნას ახალი

სახელმძღვანელოები. ამ საქმის დაყოვნება გამოუსწორებელ შედეგებს მოგვეცემს. მშობლიური ენისადმი (როგორც საგნისადმი) ინტერესის გაქრობის ერთ-ერთი მიზეზი ესეც უნდა იყოს.

უფრო სავალალო და საშიშია უპასუხისმგებლობა ამ საგნის სწავლებისადმი. ქართული ენა ერთ-ერთი ის საგანია (თუ ერთადერთი არა), რომელიც განათლების ყველა ეტაპზე ისწავლება - საბავშვო ბაღიდან დაწყებული უმაღლესი სასწავლებლით დამთავრებული. ყურადღების შესუსტება თუ უპასუხისმგებლობა ამ ხანგრძლივი პროცესის რომელიმე ეტაპზე გამოუსწორებელ შედეგს მოგვეცემს. თუ ერთი რგოლი გაწყდა, მთელი პროცესი ჩაიშლება. რა მდგომარეობაშია სკოლაში ქართული ენის სწავლება? როგორია მოთხოვნა უმაღლეს სასწავლებელში შემსველელთათვის ამ საგნისა? როგორია ინტერესი უმაღლეს სასწავლებელში სტუდენტებისა ამ საგნისადმი? საერთოდ, რას ვასწავლით და როგორ? - ყველა ამ კითხვას ერთმანეთთან უშუალო კავშირი აქვს.

რა დასამალია და, დღეს დედანისადმი მამულიშვილური დამოკიდებულების შეგნება საგრძნობლად მოისუსტებს. სამწუხაროდ, მოსწავლე თუ მისი მშობელი უფრო პრაგმატული თვალთ უყურებენ სასწავლო საგანს (არცთუ იშვიათად, მასწავლებელიც); სკოლაში იმ საგანს უთმობენ საგანგებო ყურადღებას, რომელიც უმაღლეს სასწავლებელში მისაღებ გამოცდაზე უნდა ჩააბარონ. ჩვენდა საუბედუროდ, სწორედ მისაღები გამოცდები განსაზღვრავს იმას, თუ რა ისწავლოს მოსწავლემ და რა - არა (და არა ის, რისი ცოდნაა აუცილებელი ქართველი კაცისთვის უპირველესად). ამ რეალობას ვერ გაეექცევი. ამიტომ უმაღლეს სასწავლებელში მისაღებ გამოცდებზე ქართულ ენას, როგორც საგანს, ღირსი პატივი უნდა მიეგოს. მართალია, ყველა სასწავლებელში ბარდება გამოცდა „ქართულ ენასა და ლიტერატურაში“, მაგრამ „ქართული ენის“ ცოდნის მოთხოვნა პუნქტუაციისა თუ ელემენტარული მართლწერის წესების ცოდნით ამოიწურება. მოგესხენებათ, მხოლოდ ეს ჯერ კიდევ არ არის საგანი „ქართული ენა“, შედარებისთვის: სკოლასა თუ უმაღლეს სასწავლებელში ცალკე საგნებია ალგებრა და გეომეტრია; უმაღლეს სასწავლებელში ერთ გამოცდად ბარდება, მაგრამ არ იღახება არცერთის ინტერესი - თანაბრად მოეთხოვება როგორც ალგებრის, ისე გეომეტრიის ცოდნა. ასევეა ქართული ენა და ქართული ლიტერატურა - დამოუკიდებელი საგნებია სწავლების ყველა ეტაპზე; ერთ საგნად მხოლოდ მისაღებ გამოცდებზეა წარმოდგენილი და, სამწუხაროდ, აქ იღახება ინტერესი საგნისა ქართული ენა, და რაკი ასეა, ამ

საგნისადმი ინტერესი სკოლაშიც დაქვეითდა. ეს ჭეშმარიტებაა. ამ ხარვეზის დაძლევის ცდა იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში 1991 წელს მისაღებ გამოცდებზე შემოთავაზებული მოდელი. არსებითი სიახლე ის იყო, რომ წერით გამოცდაზე აბიტურიენტს ქართული ენის საკითხების ცოდნა მოეთხოვებოდა (ერთი საკითხი ქართული ენიდან იყო). შედეგიც სასურველი გამოდგა. ნაცვლად იმისა, რომ ეს სიახლე დანერგილიყო (შეიძლებოდა გვემსჯელა დახვეწის, გაუმჯობესების თაობაზე), წელს იგი ხელაღებით უარყვეს. ქართული ენის სპეციალისტების აზრიც არ გაითვალისწინეს. ქართული ენის სწავლების საქმეში წინგადადგმული ნაბიჯი უარყვავეთ რაღაც კერძო მოსაზრებით. საზოგადო ინტერესი ისევ პირადულს შეეწირა.

მისაღებ გამოცდებზე ასე ვრცლად იმითომ შეეჭრდით, რომ ეს ქართული ენის სწავლების უწყვეტ პროცესში ის რგოლია, რომელიც გაელენას ახდენს როგორც წინა, ისე მომდევნო ეტაპებზე განათლების სამინისტრომ და ქართული ენის პროგრამით გათვალისწინებულმა კომისიებმა (როცა შეიქმნება) ამ საკითხს საგანგებო ყურადღება უნდა მიაქციონ.

ქართული ენის სწავლებაზე ფიქრი სხვა პრობლემებსაც აღძრავს. თუ ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა ამოქმედდა, ამ პრობლემებს მოველე-ბა.

F-119
1991

ერთია: დღეს, უმძიმეს პოლიტიკურ თუ ეკონომიკურ ვითარებაში, შეიძლება ვინმემ თქვას, რა დროს ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა და ქართული ენის დღეაო. მწერალთა ყრილობაზე მსგავსი რეპლიკა გაისმა მწერლობის მისამართით. მერწმუნეთ, ყოველი დღე საქმეს ართულებს; მოსაგვარებელი საქმის ერთი დღით გადადებაც კი თვეობით გამოსასწორებელ საქმეს გაგვიფუჭებს... და როცა, ღეთისა და ერის შეწყვენით, პოლიტიკური და ეკონომიკური პრობლემები მოგვარდება, გვიანდა არ იყოს „ათთზე კბენანი“.

„საქართველოს რესპუბლიკა“,
31 ივლისი, 1992

ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა გუნი, ღენ, ხალ

80-იანი წლების დასასრულის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მოვლენა იყო ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება და დამტკიცება. იდეა ამგვარი პროგრამის შემუშავებისა ბესარიონ ჯორბენაძეს ეკუთვნის რესპუბლიკის იმდროინდელი ხელმძღვანელობის ხელშეწყობითა და თანადგომით მომზადდა და 1988 წლის ნოემბერში გამოქვეყნდა პროგრამის პროექტი უაღრესად აქტიური განხილვა 9 თვეს გაგრძელდა. პროგრამის ცალკეული პუნქტების განხორციელება პროგრამის დამტკიცებამდე დაიწყო. 1989 წლის აგვისტოში დამტკიცდა და გამოქვეყნდა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა. სამწუხაროდ, მალე დაივიწყეთ ამ პროგრამის არსებობა. ქართული ენის წინაშე დასმული პრობლემები გამრავლდა, გართულდა.

1994 წლის ოქტომბერში ბესარიონ ჯორბენაძის საზოგადოებამ რადიოთი, ტელევიზიითა და პრესით გააერცვლა განცხადება:

„ბესარიონ ჯორბენაძის საზოგადოების განცხადება“

ქართული ენის ფუნქციონირების, შესწავლისა და სწავლების წინაშე დამდგარმა პრობლემებმა აუცილებელი გახადა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის შემუშავება (დამტკიცდა 1989 წელს). ბოლო წლებში საქართველოში შექმნილმა მძიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა ვითარებამ ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა დაევიწყებას მისცა. ეაცხადებთ სრული პასუხისმგებლობით: ასეთი უგულისყოფი, უპატივცემულო, უდარდელი დამოკიდებულება დედაენის მიმართ, ამჟამად რომ არის, ბოლო ათწლეულებში არ ყოფილა. განუკითხავად ირღვევა ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები პრესაში, რადიოსა თუ ტელევიზიაში, ნებისმიერ დაწესებულებაში; სახელმწიფო თუ არასახელმწიფო სასწავლებლებში შესუსტდა, ანდა საერთოდ იგნორირებული იქნა ქართული ენის სწავლება. არის მცდელობა, უმაღლეს სასწავლებლებში მისაღები გამოცდა ქართულ ენასა და ლიტერატურაში ჩათვლით შეიცვალოს, ანდა საერთოდ გაუქმდეს.

მიემართაეთ ყველას, ვისაც ეს შეეხება:

დაუყოვნებლივ ამოქმედდეს ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა. წინააღმდეგ შემთხვევაში ყოველდღიურად შეიძლება ისე დაზარალებდეს ქართული ენა, რომ წლები დასჭირდეს წამხდარის გამოსწორებას“.

გაზეთ „თბილისში“ (4 ნოემბერი, 1994 წ.) საპასუხოდ დაიბეჭდა

მინისტრთა კაბინეტის პრესცენტრის წერილი სათაურით „დაველოდით ახალ რედაქციას“: „პრესაში გამოქვეყნდა ბესარიონ ჯორბენაძის საზოგადოების გამგეობის განცხადება, რომ ბოლო წლებში საქართველოში შექმნილი მძიმე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარების გამო ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა დაეწეებას მიეცა და საჭიროა იგი დაუყოვნებლივ ამოქმედდეს. ამასთან დაკავშირებით მინისტრთა კაბინეტის პრეს-სამსახური განმარტავს, რომ 21 ოქტომბერს რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრის მოადგილის ი. მენაღარიშვილის თავმჯდომარეობით გაიმართა ქართული ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის სხდომა. დაისახა ღონისძიებანი ამ კომისიის შემდგომი საქმიანობის უზრუნველყოფისა და ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის ახალი რედაქციის მოსამზადებლად“.

მიუხედავად იმისა, რომ საპასუხო წერილში რამდენიმე უზუსტობაა, არსებითია ის, რომ ბატონი ი. მენაღარიშვილის თაოსნობით დაიწყო ზრუნვა ქართული ენის სახელმწიფო კომისიის შექმნისა და სახელმწიფო პროგრამის გაცოცხლების შესახებ. ამის შედეგი იყო ის, რომ გამოქვეყნდა სახელმწიფოს მეთაურის, ბატონი ე. შევარდნაძის, განკარგულება (1995 წლის 27 იანვრისა):

„უკანასკნელი 5-6 წლის განმავლობაში ფაქტობრივად არ მოქმედებს რესპუბლიკის მთავრობასთან არსებული ქართული ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისია, რაც დღევანდელ პირობებში არსებითად აფერხებს თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების დამკვიდრებას, მის შემდგომ განვითარებასა და მეცნიერულ შესწავლას.“

1. მიღებულ იქნეს საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტის წინადადება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით და განახლდეს ქართული სალიტერატურო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის საქმიანობა საქართველოს სახელმწიფო მეთაურის თავმჯდომარეობით.

2. საქართველოს რესპუბლიკის მინისტრთა კაბინეტმა:
- ორი თვის ვადაში დაამტკიცოს ქართული სალიტერატურო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის დებულება;

- ერთი თვის ვადაში შესათანხმებლად წარმოადგინოს და შემდგომ დაამტკიცოს ქართული სალიტერატურო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის წევრთა ახალი შემადგენლობა.

3. განკარგულების შესრულების კონტროლი დაევალოს საქართველოს რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრის მოადგილეს ი. მენაღარიშვილს“.

მინისტრთა კაბინეტის პრესცენტრი გვპირდებოდა, რომ სწორედ ეს

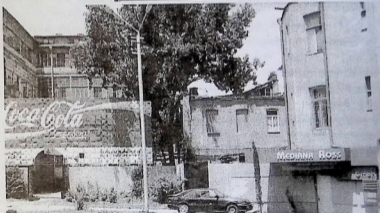
კომისია შეიმუშავებდა ახალ რედაქციას ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამისას.

როგორც ჩვენთვისაა ცნობილი, საქართველოს პარლამენტის განათლებისა და მეცნიერების კომისიამ მეცნიერთა ჯგუფთან ერთად უკვე შეიმუშავა ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის სახელმწიფო პროგრამების ახალი რედაქცია, რომელიც უნდა წარედგინოს მინისტრთა კაბინეტს.

ვიმედოვნებთ, რომ ამ საქმეს დაბრკოლებები აღარ შეხედება და ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის შემდგომ სიცოცხლეს საფრთხე აღარ დაემუქრება, რომ სახელმწიფო პროგრამა სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საგანი გახდება.

„ბურჯი ეროვნებისა“,
თბილისი-აგვისტო, 1995 წ.

ო, ენაე ჩემო!..

თბილისის ქუჩებში

„ბურჯი ეროვნებისა“
ნოემბერი, 1995 წელი

ვიზიივით ქართული ენის დღე...

14 აპრილი ქართული ენის დღეა. წელს მეოთხედ ვიზიივით: პრესით, რადიოთი თუ ტელევიზიით სათანადოდ აღვნიშნეთ; პატივი მივაგეთ 1978 წლის 14 აპრილს, იმ დღის გმირებსა და საამაყო გამარჯვებებს; შევახსენეთ მკითხველსა თუ მსმენელს, რამდენი ლექსი დაწერილა, რამდენი სიმღერა თქმულა დედაენის შესახებ. ეს იყო და ეს... მეტი რა უნდა იყოსო, შეიძლება შემომწყვრეს ეინზე და მართალიც იქნება, რადგანაც ქართული ენის დღე ჩვეულებრივ საკალენდრო დღედ ეაქციეთ, წარსულის გასახსენებელ საზეიმო დღედ; და ისეთივე უფერული თარიღის სახე მიეცეთ, უამრავი რომ გვექონდა კომუნისტურ ეპოქაში (მელიორატორის დღე, ვაჭრობის მუშაკის დღე და მისთანანი)...

აღბათ, ამიტომაც იყო, რომ ახლახან ერთ-ერთ სატელევიზიო გამოსვლაში ასეთი რამ ითქვა: იმედი მაქვს, 14 აპრილი ქართული ენის დღედ არ დარჩება, რადგან 1978 წლის 14 აპრილი უფრო მეტია, ვიდრე ქართული ენის დღეო... ისე გამოვიდა, ის ისტორიული თარიღი ამგვარი დღის დაარსებით გაეაუფერულეთო... მართალია, ჩემთვის მთლად გასაგები და მისაღები არ იყო აზრი ქართული ენის დღის 14 აპრილთან დაშორებისა (თუ საერთოდ გაუქმებისა), მაგრამ როცა ამგვარი აზრი ჩნდება და სურვილიც არის მისი მსმენელამდე მიტანისა, როგორც ჩანს, საამისო საფუძველი არსებობს: მოგეწყინდა პომპეზური ხარ-ზეიმები, საქმე მოგვენატრა...

არადა, როცა ქართული ენის დღის დაარსების იდეა გაჩნდა, სწორედ საქმე იგულისხმებოდა უპირველესად - გაეიხსენოთ:

ქართული ენის დღის დაწესებით მოხდა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის ერთ-ერთი პუნქტის რეალიზაცია. რა იყო აზრი და მიზანი ამგვარი დღის შემოღებისა? ეს ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამაში გარკვევით იყო ჩამოყალიბებული: ამ დღეს შეგვამდება, თუ რა გაკეთდა წლის განმავლობაში ქართული ენის ფუნქციონირების, შესწავლისა და სწავლების საქმეში; გამოიცემა ერთდროული გაზეთი „დედაენა“.

გთხოვთ მიაქციოთ ყურადღება: ეს არ იყო საზეიმო დღედ გამოიხსენი; საქმიანი დღე უნდა ყოფილიყო - საანგარიშო დღე- ერისა და ქვეყნის წინაშე ანგარიშით უნდა წარმდგარიყო ქართველი კაცი, წლის განმავლობაში რა გააკეთა დედაენის სასიკეთოდ; რა ვერ შეძლო, ვერ მოახერხა და სამომავლოდ რა გეგმები დაისახა...

ვისაც ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის ხსენება შემორჩა, ვისაც ის ენათუზიანში და ავითატაუი ახსოვს ამ პროგრამის მიღებას რომ ახლდა, დამეთანხმება, სულ სხვაგვარი იყო იმედები. ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, თითქოს სახელმწიფო პროგრამიდან ერთი პუნქტი შესრულდა მხოლოდ - დაწესდა ქართული ენის დღე დაწესდა და, სამწუხაროდ, ამით დამთავრდა, ფაქტობრივ, ქართული ენის პროგრამით გათვალისწინებულ საკითხთა მოგვარების საქმეც; ქართული ენის პროგრამა ქალაქზე დარჩა - ქალაქზე დარჩა ის ქალილი და დაპირებებიც, საქვეყნოდ რომ გამოითქვა პროგრამის პროექტის განხილვის დროს თუ მიღების შემდეგ.

ქართული ენის პროგრამა 1989 წლის აგვისტოში დამტკიცდა სამთავრობო დადგენილება ყველა იმ ორგანიზაციას, ვისაც პროგრამით გათვალისწინებულ საკითხთა მოგვარება მოეკითხებოდა, აეალებდა: 1. უზრუნველყოფს ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამით გათვალისწინებულ ღონისძიებათა განუხრელი და დროული შესრულება; 2. ყველა ორგანიზაციამ, რომელიც დაკავშირებულია აღნიშნული პროგრამის შესრულებასთან, ორი თვის ვადაში დაამუშაოს და წარადგინოს საქართველოს მინისტრთა საბჭოში კონკრეტული წინადადებები, მათი რეალიზაციის ვადების ჩვენებით. შესრულებაზე კონტროლიც იყო დაწესებული.

რადგანაც უცნაურად მოგვეჩვენოს, იმ პერიოდში საოცრად აქტიური და დაინტერესებული ჩანდა საზოგადოება ამ პროგრამით. გაცილებით მეტ პატივში იყო ქართული ენა, გაცილებით მეტს ვზრუნავდით მისი სიკეთისთვის, ვიდრე დღეს... ჩვენი ფსიქოლოგიიდან გამომდინარე, არც მიკვირს: მავანსა და მავანს საკუთარი სკამის უსაფრთხოებაზე ზრუნვა აიძულებდა, შეესრულებინა სამთავრობო პროგრამით მასზე დაკისრებული საქმე - უბედურების ტოლფასია, როცა ქართველ კაცს ზემოდან დაეალება სჭირდება, შენს ენას პატივი ეცი, მოუარე და უპატრონეო.

დიახ, მათთვის, ვინც ქართული ენის პროგრამა ჩაიფიქრა და შეადგინა, ეს იყო ერთადერთი გზა დედაენის სასიკეთო საქმეთა კეთებისა, რადგან გვეჯეროდა და ახლაც გვეჯერა, რომ ცალკეულ უწყებათა თუ ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებს თუ „ზემოდან“ არ მიუთითეს, არც დედაენა ახსოვთ და არც დედასამშობლო... „ზემოდან“ მითითების, დედალების მეთოდი იყო საჭირო, ქართველი თანამდებობის პირი ეროვნული საქმის სასიკეთოდ რომ ამოძრავებულყოფო.

და რამდენადაც პარადოქსულად უნდა ექვედეს, შევებით ამოისუნთქა მავანმა და მავანმა, როცა ის მთავრობა, რომელმაც ქართული ენის სახ-

ფიქრები დედაენაზე

ელმწიფო პროგრამა მიიღო (1989 წელია), შეიცვალა. შევებით ამოისუნთქა არა იმიტომ, რომ ეროვნული მთავრობა მოვიდა, არამედ იმიტომ, რომ ძველი მთავრობის მიერ შედგენილი პროგრამის შესრულებაზე პასუხს აღარ მომთხოვენო. არ ვაჭარბებ...

ანბანური ჭეშმარიტებაა: ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა არც ერთი მთავრობისა არ არის, ის ეროვნული პროგრამაა და ერის საარსებო ინტერესებს უნდა ემსახურებოდეს; ყოველგვარი მთავრობა ვალდებულია, გულისყურით მოეპყრას და ხელი შეუწყოს მის შესრულებას.

ქართული ენის პროგრამაში არ ყოფილა ფაქტობრივ ისეთი საკითხი, რომელიც აქტუალური არ იყოს დღესაც; რომლის მოგვარება გადაუდებელ აუცილებლობას არ წარმოადგენდეს. იქნებ დადგა დრო (აღბათ, დაგვიანდა კიდევ), სერიოზული ყურადღება შეექცეს ამას. საქართველოს დამოუკიდებლობის მიღწევამ დედაენისადმი ზრუნვა და ყურადღება უნდა გააათქვოს...

არ მინდა ისე გავიგოთ, თითქოს არაფერი კეთდებოდეს დედაენის სასიკეთოდ. მაგრამ კეთდება ის, რაც პროგრამის შედგენამდეც კეთდებოდა: იღუწის და ზრუნავს ის, ვინც მანამდეც არ იზურებდა ძალას ამ სასიკეთო საქმისათვის... მასობრივი ხასიათი კი ამგვარ ზრუნვას ვერ მიეცა; საქვეყნო საქმედ ვერ ვაქციეთ დედაენაზე ფიქრი...

არადა, ამას ისახავდა მიზნად ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა. უნდა განახლდეს და ამოქმედდეს იგი. მაშინ იქნება გამართლებული ქართული ენის დღის არსებობაც, მაშინ ჩამოეცლება ამ დღეს უფერულობის ელფერი, მაშინ იქცევა საქმიან დღედ!

ივერა კლარესი

15 აპრილი, 1993 წ.

ვითქვამთ გულახდილად

*ჩვენ ჩვენის ენის დამცირებამ დაგ-
ვაწერინა ეს სტატია, თორემ ჩვენ
ვინა და კვლამხ ვინა?*

ილია

მოდიოთ, ვიყოთ გულახდილნი, ავს ეუწოდთ ავი და კარგს თავისი სახელი დაეარქვათ.

დღეს რომ ქართველს უთხრა, ქართულ ენას პატივს არ სცემო, ვფიქრობ, ამაზე დიდ შურადაცხყოფას ვერ მიაყენებ. იწყენს და მიზეზიც ეძება განაწყენებისა. მაგრამ გულზე ხელი დაეიდოთ, დაეფიქრდეთ და გულახდილი პასუხი საკუთარ თავს მაინც ეუთხრათ: ვაკეთებთ კი იმას, რასაც ჩვენი ქართველობა გვაეალებს დედაენის წინაშე? ნებისით თუ უნებლიეთ არ შეგვიღალახავს ღირსება ქართული ენისა, არ აღვდგომივართ წინ მისი სიკეთისათვის ზრუნვას?...

ნუ გავევჩივრებით ერთმანეთს ღამაზისიტყვაობაში - ვინ უკეთ შევაქვთ დედაენას. ტყუილად გავირჯებით, ვერ ვიტყვით უკეთესად, ვიდრე ბრძანეს ილიამ, აკაკიმ, იაკობმა, ვაჟამ... მრავალი სხვაც შეგვიძლია გაეიხსენოთ. ეიცო, გამინაწყენდებიან, არ სიამოვნებს წიგნიურ კაცს, ვინმე რომ წიგნისკენ მიახედებს (სხვისი მისათითებელი რა გეჭირსო), მაგრამ, მოდიოთ, კიდევ ერთხელ გულზე ხელი დაეიდოთ და საკუთარ თავს გამოუფიქრდეთ: გვახსოვს კი ის, რასაც ბრძანებდნენ ჩვენი კლასიკოსები დედაენის თაობაზე? როგორ იცავდნენ მას, როგორ ებრძოდნენ ქართული ენის ღირსების შემლახველ ყოველგვარ გამოვლინებას? ანდა: როგორ იცოდნენ ქართული, როგორ დაობდნენ, კამათობდნენ, პაექრობდნენ დედაენის პრაქტიკულ თუ თეორიულ საკითხებზე? - არ იყვნენ ისინი ენათმეცნიერები; მამულისმწყვარენი იყვნენ, ილიას სიტყვით რომ ეთქვათ. მამულის სიყვარულის უპირველესი გამოვლინება დედაენისადმი უანგარო სამსახურია, შეძლებისდაგვარი ზრუნვა.

ვიყოთ გულახდილნი და საკუთარი თავისწინაშე მაინც ვადიაროთ: დედაენის სამსახურში ვდგავართ ჩვენ იმ გზაზე, ჩვენმა წინაპრებმა რომ გაგვიკვალეს? ვეჭვობ.

დიდი იაკობი ბრძანებდა: ეროვნებას სამი უმთავრესი ბურჯი აქვსო: - მამული, ენა და ეროვნული სკოლა. ეროვნული სკოლა დედაენის სწავლების უპირატესობაზე უნდა იყოს დაფუძნებულიო. „დედაენის სწავლების ამ

გვარად მოწყობას თხოულობს არა მარტო ინტერესები ქართულის წყარა-კითხვის გაერცვლებისა, რაიცა არსებითი საჭიროებაა ხალხისათვის, არამედ სახელმწიფო ინტერესებიცა... მეტყვიან, ეს ცნობილი ფაქტიაო, მაგრამ რა კეთდება საინჟინერო, რომ დედაენამ (ისევე კლასიკოსს რომ დავესხსნოთ) გვრად არ იგრძნოს თავი ეროვნულ სკოლაში?... რას ვაკეთებთ იმისათვის, რომ ამ საგნის პრესტიჟი ამაღლდეს სკოლაში?

ეინც გასულ წელს მისაღებ გამოცდებზე იყო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, დამეთანხმება, რომ აბიტურიენტებმა ქართული ენის პრაქტიკული თუ თეორიული საკითხების გაცილებით უკეთესი ცოდნა გამოავლინეს, ვიდრე წინა წლებში. ფაქტია, აბიტურიენტთა ცოდნის დონის ამაღლება წერით გამოცდაზე ქართული ენის საკითხების შემოტანამ გამოიწვია. მარტივი ჭეშმარიტებაა: გაიზარდა მოთხოვნა ქართული ენის ცოდნისა - ამაღლდა აბიტურიენტთა ცოდნის დონეც.

დღეს კი ორწლიანი დისკუსიის შედეგად მიღებული გადაწყვეტილება ხელალებით უარეყავით ფართო საზოგადოებისათვის გაუგებარი მიზეზების საფუძველზე. განემარტოთ მანძი, რა ხდება და რატომ...

რაგინდა მწარე სიმართლეც იყოს, ესეც ფაქტია: აბიტურიენტთა ერთმა ანწილმა უკეთესი ცოდნა გამოავლინა ქართული ენისა, ვიდრე ზოგმა გამომცდელმა... ნუ გამინაწყენდებიან კოლეგები. მესმის, რომ მათი კონკრეტული კვლევისა და პედაგოგიური საქმიანობის სფერო დაზარდა ქართულ ენას; ანდა, კერძოდ საშუალო სკოლის ქართული ენის პროგრამით გათვალისწინებულ საკითხებს. მაგრამ, მოდი, ნუ დაეიშურებთ ორიოდ დღეს, აღვიდგინოთ ქართული ენის ის ცოდნა, რასაც საშუალო სკოლის პროგრამები ითვალისწინებს, თუ გეინდა, რომ მისაღებ გამოცდებს ექმსახუროთ... ჩვენი (სპეციალისტების) საქმის გაიოლების მიზნით ნუ უარეყოფთ ეროვნული სკოლის ძირეულ საგანს...

ვისაც საშუალო სკოლის მაღალ კლასებში შეუხვდავს, დამეთანხმება, რომ მოსწავლეები ძირითადად სწავლობენ იმ საგნებს, რომელთა ჩაბარებასაც აპირებენ მისაღებ გამოცდებზე. ამიტომ მისაღებ გამოცდებზე ქართული ენის ცოდნის სერიოზული მოთხოვნა ამ საგნისადმი ყურადღებას სკოლებშიც გაამახვილებს; გაზრდის მასწავლებელთა და მოსწავლეთა პასუხისმგებლობას დედაენისადმი.

ვიყოთ გულახდილნი და მშობელთა, მასწავლებელთა თუ რეპეტიტორთა კერძო ინტერესებიდან ნუ შევხვდავთ ამ საკითხს. იმ პოზიციიდან დაეინახოთ, დიდი წინაპარი რომ გვასწავლიდა: ჩვენ კი მშობელ მამასაც არ

დავუთმობდიო ჩვენ შშობლიურ ენის მიწასთან გასწორებას. ენა საღვთო რამ არის, საზოგადო საკუთრებაა, მაგას კაცი ცოდვილის ხელით არ უნდა შეეხოოს. დედაენისადმი ჩვენი ეალი ამას გვიკარნახებს.

და კიდევ ერთი: ქართულ ენასა და ლიტერატურაში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გასული წლის მისაღები გამოცდების მოდელის თავდადებული მოწინააღმდეგენი ბრძანებოდნენ: „უმაღლეს სასწავლებელში მისაღებ გამოცდაზე აბიტურიენტს მხოლოდ ის უნდა მოეთხოვოს, რასაც სწავლობდა და როგორც სწავლობდა სკოლაში. ამ ელემენტარული წესის დარღვევის უფლება არაყის აქვს, რაგინდ მაღალი სამეცნიერო თუ თანამედრობრივი რეგალიების მფლობელიც უნდა ბრძანდებოდეს“. არ შეიძლება არ დაეთანხმო კაცი ამ მსჯელობას. მაგრამ...

გამოქვეყნდა თბილისის უნივერსიტეტის ახალი მოდელი და პროგრამა მისაღები გამოცდებისა ქართულ ენასა და ლიტერატურაში. იქნებ გაიხსენონ პოლემისტებმა ის პრინციპი, რითაც წინა მოდელს ებრძოდნენ და აგვისხან, ანდა ახალი მოდელის ავტორებმა განგვიმარტონ: რა გამართლება აქვს პროგრამაში ისეთი ლიტერატურული ნაწარმოებების შეტანას, რომლებიც საშუალო სკოლაში არ უსწავლიათ მოსწავლეებს (თუნდაც კლასგარეშე საკითხავი მასალის შეტანა მისაღები გამოცდების პროგრამაში რამდენადაა გამართლებული)? რა პქნან იმ აბიტურიენტებმა, ვისაც მაღალკვალიფიციური რეპეტიტორი არა ჰყავს? დედაქალაქში ეს პრობლემა მეტ-ნაკლებად შეიძლება მოგვარდეს, მაგრამ დედაქალაქის მიღმა მყოფ აბიტურიენტებზე ხომ უნდა ვიფიქროთ? ხელოვნურად ხომ არ ვართულებთ ისედაც მძიმე სიტუაციას?

გამოქვეყნებულ სავარაუდო საგამოცდო საკითხთა დასახელება ასეთ კითხვასაც აღძრავს: მაღალკვალიფიციური სპეციალისტის დონის მოთხოვნებს ხომ არ ეუყენებთ აბიტურიენტს?

ისედაც სიტაბუკენამწარებულ ახალგაზრდობას ნუ ვაქცევთ დაუსაბუთებელი ექსპერიმენტის საგნად!

„ლიტერატურული საქართველო“,
10 აპრილი, 1992 წ.

ეს ვაჭყვიძი უარს!

არის თუ არა საჭირო მისალავი გამოცდაები?

ჩვენ, უპირველესად, ქართული ენა და ლიტერატურა გვიინტერესებს: საგანი, რომელიც თითქმის ყოველთვის იყო საგამოცდო საგანთა სიაში ნებისმიერი უმაღლესი სასწავლებლის ნებისმიერ ფაკულტეტზე დღეს აღარ არის ასე.

არასახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში ამ მხრივ სრული განუკითხაობაა: რამდენადაც ჩვენთვისაა ცნობილი, ლიცენზიის გაცემისათვის მშობლიურ ენასა და ლიტერატურაში გამოცდის ჩაბარება ანდა შემდგომ ამ საგნის სწავლება ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა არ არის.

რა ხდება სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებში?

საბედნიეროდ, უმეტეს შემთხვევაში ტრადიციული ვითარება შენარჩუნებულია.

ამ შემთხვევაში ჩვენ დასმული საკითხი გვიინტერესებს, თორემ როგორ ჩატარდეს, რა მეთოდით, ეს არაერთგზის ყოფილა დისკუსიის საგანი: ფიქრობთ, „როგორ?“ – ეს სხვა თემაა: ამჯერად ჩვენთვის მთავარია საკითხი – საერთოდ არის თუ არა საჭირო მისაღები გამოცდები.

ზოგს საკითხის ამგვარად დასმა ალბათ გააკვირვებს – მაგას რა კითხვა უნდაო? არაა ასე მარტივად საქმე: 1995 წელს ქუთაისის უნივერსიტეტმა მისაღები საგანთა ნუსხა გაამარტივა: აბიტურიენტი აბარებდა მხოლოდ ერთს – სპეციალურ საგანს. ასე რომ, ქართული ენა და ლიტერატურა მხოლოდ ფილოლოგიის ფაკულტეტზე ბარდებოდა... ასე ჩატარდა მისაღები გამოცდები 1996 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფასიან სექტორზე...

1996 წელს ქუთაისის მერიის ინიციატივას განათლების სამინისტროს კოლეგიამ მხარი დაუჭირა და ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ყველა ფაკულტეტზე უგამოცდო ჩარიცხვა მოხდა. ამ ექსპერიმენტის აუკარგზე ბევრი ითქვა და ითქმება კიდევ. ფაქტია, ინიციატივის აქტორები კმაყოფილნი არიან, რადგან 1997 წელსაც ამგვარად აპირებენ სტუდენტთა მიღებას ამ უმაღლეს სასწავლებელში...

თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ჩვენში ყველა გათვლებულ და გამარტივებულ საქმეს მრავალი მიმბაძველი შეიძლება გამოჟინდეს, უნდა ველოდეთ, რომ ეს ექსპერიმენტი ფართოდ გაერცვლდება... შედეგი?

უგამოცდოდ ჩარიცხულ სტუდენტებს რამდენიმე შეკითხვა დაუუსეთ.

ერთ-ერთი ასეთი იყო: დაასახელეთ თქვენი საყვარელი 10 მწერალი და 10 ნაწარმოები. მძიმე შედეგის წინაშე აღმოჩნდით. იმჟამად იქანე ჯაგახიშვილის საიუბილეო დღეები იყო და გამოკითხულთა 20-25%-მა საუკეთესო მწერლად ივანე ჯაგახიშვილი დაასახელა, ერთ-ერთმა საუკეთესო ნაწარმოებად ამ „მწერლის“ - „მთვარის მოტაცება“- საუკეთესო მწერალთა ნუსხაში აღმოჩნდნენ ნიკო ნიკოლაძე, გრიგოლ ხანძთელი და სხვანი. 10 მწერლის ჩამოთვლაც ყველამ ვერ შეძლო.

უფრო მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდით, როცა 10 თანამედროვე მწერლის დასახელება ვთხოვეთ, ანდა ილიას, აკაკის, ეპისა და გალაკტიონის 10-10 ნაწარმოების ჩამოთვლა დავაუაღეთ.

მეტყვიან, ეს კურიოზებიაო და ასეთი კურიოზები ყოველთვის იყო. მაგრამ გაეთვალისწინეთ, რომ ამჯერად საქმე გვაქვს არა შემთხვევით აბიტიურიენტთან, არამედ სტუდენტთან - მომავალ ფილოლოგთან, როცა ამგვარად გასტუდენტებულ ახალგაზრდებს ჩვენი ქვეყნის ისტორიიდან ეპიზოდის გახსენება ვთხოვეთ, სავალალო მდგომარეობაში აღმოჩნდით.

არ იფიქროთ, რომ ჩვენ ვინმეს დაეცინოდეთ, პირიქით, გვადარდებს ეს.

მაგრამ პასუხი გვანტერესებს კითხვაზე: მშობლიური ენა და ლიტერატურა რომ არ იცის და თავისი ქვეყნის ისტორიაზე წარმოდგენა არა აქვს, ამგვარი სტუდენტისაგან შეეძლებთ ისეთი სპეციალისტის გაზრდას, XXI საუკუნეს რომ სჭირდება?..

მისაღები გამოცდები რა შუაშიაო, შეიძლება იკითხოთ ვინმემ.

ჩვენდა საუბედუროდ, დამამთავრებელი კლასების მოსწავლეები დღეს სწავლობენ მხოლოდ იმ საგნებს, რომელთა ჩაბარებაც მოუხდებათ მისაღებ გამოცდებზე ასე რომ, სამწუხაროდ, მისაღები გამოცდები არის იძულების საშუალება, რომ ყმაწვილი წიგნთან მიეფეანოთ და ის ელემენტარული საკითხები გასწავლოთ, რასაც მისაღები გამოცდების პროგრამები ითვალისწინებს!

სკოლა რომ თავის სიმაღლეზე იდგეს, სკოლადამთავრებულს ატესტატში ჩაწერილი შეფასების შესაბამისი ცოდნა რომ ჰქონდეს, მაშინ ეს პრობლემა აღარ დადგებოდა, მაგრამ იშვიათი და ბედნიერი გამოწაკლისის გარდა, დღეს სკოლებში დამამთავრებელ კლასებში სწავლა არაა! ეს ყველასთვის ნათელია.

თუ არ გვინდა, რომ უწიგნურობამ წაღიგოს ყოველივე, თუ არ გვინდა, რომ XXI საუკუნემ შეგვაჩვენოს, მისაღებ გამოცდებს ნუ ვმტკვით უარს ამ ეტაპზე - დაუფიქრდეთ ყოველივე ამაზე!

„ბურჯი ქოცებისა“,
მარტი, 1997 წ.

ფიქრები დღეიდან

(წერილი პირველი)

ამას წინათ განათლების დარგის ერთ-ერთი მუშაკი თავმოწონებით ამცნობდა ტელემაყურებლებს, თბილისში 70-მდე არაქართულენოვანი დაწყებითი სასწავლებელიაო...

ჩემი მეგობარი ასეთი ფაქტის მოწმე გახდა: ხანშიშესული მანდილოსანი მეგობარ ქალბატონს სიამაყით უყვებოდა, რომ მისი პატარა შვილიშვილი უკვე ფრანგულად აზროვნებს; გუშინ მითხრა, ჩემი მამიკო კარგად თამაშობს როიალზეო...

ჰქონდა კი საფუძველი თავმოწონებისა განათლების იმ მუშაკს, ანდა სიამაყისა „ფრანგულად მოაზროვნე“ შვილიშვილის ბუბიას?! უნდა გვახარებდეს ასეთი ფაქტები თუ არა? ვფიქრობთ, ეს რიტორიკული კითხვია... პასუხის გაცემას მაინც ეეცდებით...

მე არ ვიცნობ სასწავლო პროგრამებს თბილისში არსებული სულეიმან დემირელის სახელობის კოლეჯისას, მაგრამ თითქმის ყოველდღე ვისმენდით ტელევიზიით რეკლამას, რომ არაჰუმანიტარული საგნების სწავლება ამ კოლეჯში ინგლისურ ენაზე იქნებაო. რამდენადაც ჩვენთვისაა ცნობილი, კოლეჯის მოსწავლეებიც და მასწავლებლებიც ქართველები არიან. რა გამოვიდა: ქართველმა, რომელმაც უკეთესად იცის ქართული, ვიდრე ინგლისური, მათემატიკა, ფიზიკა და სხვა საგნები, ინგლისურად უნდა ისწავლოს... ქართველმა, რომელმაც უკეთესად იცის ქართული, ვიდრე ინგლისური, მათემატიკა, ფიზიკა და სხვა საგნები, ქართველ ბავშვებს ინგლისურად უნდა ასწავლოს... რა არის მიზანი ამგვარი სწავლებისა, ფიზიკა-მათემატიკის შესწავლა? თუ ამ საგანთა სწავლება გესურს, ეს ქართულად უკეთ მოხერხდება; თუ ინგლისური ენის სწავლება გესურს, ინგლისური ვასწავლიოთ...

ყოველივე ზემოთქმული ერთ საეკლავლო ფაქტზეა დაფუძნებული: იგნორირება ხდება ქართული ენისა - საქართველოს სახელმწიფო ენისა! ეს გ'ზა საით მიდის?... რას გვიქადის?...

ტაძრისკენ რომ არ მიდის, ფაქტია...

ამ ბოლო ხანებში ძალიან გახმაურდა ეწ. თურქული უნივერსიტეტის საკითხი. ამ იდეის ძალზე მცირერიცხოვან, მაგრამ თავგამოდებულ

დამცველთა ერთი არგუმენტი ისიცაა, რომ აღნიშნული სასწავლებელი ინგლისურენოვანი იქნებაო. ერთი წუთით გვერდზე გადავდეთ „თურქულ უნივერსიტეტთან“ დაკავშირებული პლიოტიკური, რელიგიური, დემოგრაფიული თუ ეკოლოგიური საკითხები და ამ კუთხით დავინახოთ პრობლემა: აქეს თუ არა მნიშვნელობა იმას, რა ენაზე წარმართება სწავლება „თურქულ უნივერსიტეტში“, თუ ის ქართულენოვანი არ იქნება. არაქართულენოვანი უმაღლესი სასწავლებელი არის კი სიკეთის მომტანი საქართველოსთვის? ვისთვის ან რისთვის კეთდება ის? იქნებ ცოტა უფრო ღრმად ჩაუფიქრდეთ, რას გულისხმობს ცნობილი მეცნიერი და საზოგადო მოღვაწე, პროფესორი სერგო ჯორბენაძე, როცა ბრძანებს: „მე იმდენად არ მაშინებს იჯარით მიწის გაცემა, რამდენადაც თვით ამ უნივერსიტეტის გახსნის ფაქტი... როცა ივანე ჯავახიშვილმა ქართული უნივერსიტეტი დააარსა, მაშინვე „აღმოაცენეს“ რუსული უნივერსიტეტი, სომხური ფილოლოგიის ფაკულტეტი... ნუ შევიქმნით პრობლემებს“. ვითომ ბატონი სერგო ვერ ჩაწედა სიღრმეს იმ სიკეთისას, რასაც „თურქული უნივერსიტეტი“ ჰპირდება საქართველოს? ვერ დაინახა ის პერსპექტივა, რაც ამ იდეის ავტორ-მხარდამჭერებმა დაინახეს? მეჭვება...

ისტორიაც გავიხსენოთ:

ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში, ილია ჭავჭავაძის დროს, როცა გაჩნდა იდეა ქართული უნივერსიტეტისა „ცარიზმი, ცხადია, თბილისში უნივერსიტეტის დაარსების წინააღმდეგი იყო“ (ს. ჯორბენაძე).

რატომ?...

ანდა, რატომ ეწინააღმდეგებოდნენ ისე თავგამოდებით დიდი ივანე ჯავახიშვილისა და მისი თანამებრძოლების მცდელობას ქართული უნივერსიტეტის გახსნის თაობაზე? გავიხსენოთ, რას ამბობს შალვა ნუცუბიძე „ოლდენბურგი, ვასილიევი და სხვები მზრუნველობითი კილოთი გვირჩევენ, ხელი აგველო ამ უიმედო საქმის დაწყებაზე, რომელსაც საქართველოს უნივერსიტეტი ეწოდება, ქართულ ენას არა აქვს არც მეცნიერული ტერმინოლოგია, არც მეცნიერული ტრადიცია; ყველა ამის შექმნა არა თუ ძნელია, უიმედო საქმეაო, გვეუბნებოდა ეს გულშემატკივარი ხალხი... ისინი მფარველობის კილოთი ამბობდნენ დაგვიჯერეთ, დროს ნუ დაკარგავთ, თავს ნუ მოიტყუებთო...“ ცხადია, არ იყო ეს მოყვრის თავგამოდება ქართველი ხალხის მომავალზე ზრუნვით ნაკარნახევი...

საუბედუროდ, არ იყო ეს მხოლოდ „ოლდენბურგებისა“ და „ვასილიევიების“ პოზიცია. მაშინაც არაერთი ქართველი აღუდგა წინ ეროვნული უნივერსიტეტის გახსნას. ჯერ ი. ჯავახიშვილს მოუესმინოთ და შემდეგ შევეცადოთ

ეუბასუხოთ კითხვას - რატომ? „რამდენი იყო ჩვენში 1917 წელს ასეთი განათლებული ქართველი, რომელსაც ან მთელი ეს კამათი (ეროვნული უნივერსიტეტის გახსნის თაობაზე - გ.გ.) სასაცილო გულუბრყვილობად მიაჩნდა, ანდა მის გაგონებაზე ღიმილი მოსდიოდა. რამდენი გვეყავდა ბრძენი დამრიგებელი, ჭკუის მასწავლებლები და წინასწარმეტყველებიც კი, რომლებიც, მათი ღრმა რწმენით, სრულიად უნიადგო და უიმელო განსაზღვრისაგან ხელის აღებას გვირჩევენენ. ისეთებიც ხომ იყვნენ, მათ შორის მეცნიერებიც კი, რომელთაც მთელი ეს გვემა და დაწყებული საქმე თვით ქართველობისთვისავე დამღუპველად ჰქონდათ პრესაშიც კი აღიარებული... კულტურული დაქვეითების მეტი არაფერია საქართველოს მეცნიერული აზროვნებისათვის ამ გვემის განხორციელებისაგან მოსალოდნელით...“
 ეითომ ცდებოდნენ ეს „განათლებული ქართველები“, თუ შეგნებულად სხვის წისქვილზე ასხამდნენ წყალს? სამწუხაროდ, როგორც პგავს მათი პოზიცია „თურქული უნივერსიტეტის“ იდეის მქადაგებელთა და მხარდამჭერთა პოზიციას. მფორდება ისტორია...

ასეთი ფაქტიც გავიხსენოთ: ეროვნული უნივერსიტეტის მოწინააღმდეგეები მონდომებული იყვნენ, თბილისში კავკასიის უნივერსიტეტი გახსნილიყო: კავკასიის უნივერსიტეტს სახელმწიფო დააფინანსებს (საუბარია რუსეთის იმპერიაზე). ქართული უნივერსიტეტი თქვენ უნდა შეინახოთო - „მეგობრულად“ ურჩევენენ... ფაქტია: კავკასიის უნივერსიტეტი რუსულენოვანი იქნებოდა...

ყოველ კითხვაზე - „რატომ?“ - ერთი პასუხია: ქართული ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნებისათვის მხოლოდ ქართული უმაღლესი სასწავლებელი იყო საჭირო... აქედან გამომდინარე, ქართული უმაღლესი სასწავლებლის გახსნას ეწინააღმდეგებოდა ის, ვისაც ეს არ აძლევდა ხელს... ქართული უნივერსიტეტის გახსნისათვის იბრძოდა ის, ვისთვისაც ჩვენი ეროვნულობის შენარჩუნება სისხლხორცეული საქმე იყო...

იცოდნენ ეს ილია ჭავჭავაძემ და მისმა თაობამ; ივანე ჯავახიშვილმა და მისმა თანამებრძოლებმა და ქართული ენა უმაღლესი განათლების ენად დაამკვიდრეს საქართველოში. დღეს კი? ამ დიდი მონაპოვრის ხელიდან გაშვება არა მხოლოდ ჩვენი დიდი წინაპრების დეწლის უარყოფაა, ეროვნული ინტერესების საწინააღმდეგო ქმედებად შეიძლება ჩაითვალოს...

ნუ ჩაუთვლით ამ აზრს საკითხის მუქ ფერებში დახატვად. დაფიქრდეთ, რატომ იზრდება ასეთი კატასტროფული სიჩქარით არაქართველოვანი სასწავლებლები (საბაეშეო ბაღიდან მოყოლებული უნივერსიტეტამდე). ეინ

არის მისი კონტრენტრი და ხეაღ-ზევ ქართულენოვან სასწავლებლებს ბუმ-ვეენ თუ არა კონკურენციას ისინი?..

„პერესტროიკის“ პერიოდში რუსულ სკოლებში ქართველ ბავშვთა სწავლის პრობლემა რომ წამოიჭრა, ამის დასაბუთებას მეცნიერულად ცდილობდნენ... რა მოხდა შემდეგ? რუსული ენა ინგლისურმა (თუ სხვა ევროპულმა) ენამ შეცვალა და ეს ბუნებრივ და, უფრო მეტიც, სასურველ შედეგად მივიღეთ. ვითომ არის განსხვავება იმაში, ქართულ ენას საქართველოში რუსული დაჩაგრავს, დააბუჩავებს თუ ინგლისური? უფრო დიდი საფრთხის წინაშე ხომ არ ვდგავართ? ამიტომ გაცხადება იმისა, რომ ეს არ არის თურქული უნივერსიტეტი, ეს იქნება ინგლისურენოვანი უნივერსიტეტიო“, თავისმართლებაა თუ თავისმოტყუება? ვიმეორებთ, ქართულს ინგლისური დაჩაგრავს თუ თურქული, პრინციპულად რა განსხვავებაა? ვითომ არ იცის ეს იმან, ვინც ამყობს არაქართულენოვანი სასწავლებლების არსებობით: ვისაც უხარია, ჩემი შეილი არაქართულად აზროვნებსო? თუ არ იცის, უბედურებაა; თუ იცის - უფრო დიდი უბედურება...

უნდა გვახსოვდეს, „რა ენა წახდეს, ერიც დაეცეს!“ - არ არის მხოლოდ ლამაზი პოეტური ფრაზა. ეს ჭეშმარიტებაა და ამ ჭეშმარიტების ძალა არა ერთმა და ორმა ენამ და, შესაბამისად, ერმა იწენია თავის თავზე. ქართული არ არის გამონაკლისი და, ღმერთმა დაგვიფაროს, მაგრამ თუ ასეთი დამოკიდებულება გაგრძელდა, ეს ლამაზი პოეტური ფრაზა ჭეშმარიტებად იქცევა...

ვიმეორებ, ღმერთმა დაგვიფაროს, მაგრამ იგივე ღმერთი დაგვსჯის დედაენისადმი ასეთი უგულისყურო დამოკიდებულებისათვის.

არა მხოლოდ სასწავლებლებში, თითქმის ყველა დონეზე და ყველგან შეიმჩნევა უგულისყურო და უპატივეცემულო დამოკიდებულება დედაენისადმი. აკლუც ტელედიქტორს ურჩეენია ბედნიერი „უიკენტი“ გოგონა ვიდრე ქართულად დაგვემშვიდობოს; 160 სერტიფიცირებული ფილმს ვთარგმნით ქართულად და ყურს არ გვჭრის უცნაური და უხერხული ქართული; კაცი პრეზიდენტობაზე ფიქრობს და ჩიქორთულით გვესაუბრება; მანამა და მანამა ჟურნალ-გაზეთების გამოსაცემი ფული იშოვა და წაღეკა ქვეყანა მახინჯმა ქართულმა და ბილწისცეტეობამ (ალარას ვამბობთ რეკლამებზე აბრებზე...)...

ამგვარი სის გაგრძელება უსასრულოდ შეიძლება...

ვინაა გამკითხავი?

ანდა, არსებობს კი რაიმე საკანონმდებლო აქტი, რომელიც საქართველოს მოქალაქეს სახელმწიფო ენის მიმართ დააეაღდებულებს? სახელმწიფო ენისადმი უგულისყურო, უპატიეცემლო, მტრული დამოკიდებულებისათვის პასუხს მოსთხოვს?

კარგა ხნის წინათ ერთ-ერთი სოლიდური დაწესებულების ხელმძღვანელს ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა შეეახსენე და მიპასუხა, ის პროგრამა ძველი მთავრობისა იყო... ეს არ არის მხოლოდ იმ ხელმძღვანელის აზრი. მაგრამ, საეაღაღოდ, ფაქტია, გეაეიწყდება, რომ სახელმწიფო ენაზე ზრუნვა ყველა მთავრობას ევალება... პროგრამა-დადგენილებების მიეიწყება იმას აძლეეს ხელს, ვისაც დედაენის წინაშე მოეაღეობისაგან თავის დახსნა სურს...

არადა, ყოველდღიურად იმდენი შეიძლება დაუშავდეს დედაენას, რომ ათწლეულები დასჭირდეს მის გამოსწორებას (თუ საერთოდ გამოსწორდა!)... დროა, გონს მოვეგოთ, ჯერ არ არის გეიან!

„დროშა“, №7-9, 1996 წ.

ო, ენაე ზემო!

საქართველოს გზებზე

„ბურჯი ეროვნებისა“
ოქტომბერი, 1996 წელი

შინაგარეო პოლიტიკა

(წერილი მეორე)

ჩვენი საუკუნის 80-იან წლებში, ე.წ. „პერესტროიკის“ პერიოდში, მასობრივი ლაშქრობა დაიწყო იმ ქართველთა წინააღმდეგ, ვისი შეილებიც რუსულ სკოლებში სწავლობდნენ. ამ ფაქტმა უპირველესად პოლიტიკური ხასიათი მიიღო - რუსულსა და რუსებს ებრძოდნენ ამით. შესაბამისად, მოღალატედ რომ არ მონათლულიყო, არაერთმა ქართველმა გადაიყვანა ქართულ სკოლაში გარუსების გზაზე მდგარი ქართველი ბავშვი. არაერთი რუსული სკოლა დაიხურა ამ მოძრაობის ფაშს.

გამოხდა ხანი. დაინგრა საბჭოთა (ანუ რუსული) იმპერია. გაქრა დაინტერესებაც იმ ფაქტისადმი, სწავლობს თუ არა ქართველი ბავშვი რუსულ სკოლაში. და, საერთოდ, ნაკლებად ექცევა ყურადღება იმას, როგორია ქართული ენის პოზიციები საქართველოს განათლების სისტემაში. საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტია, რომ ჩვენთან მომრაველდა არაქართული სასწავლებლები, დაწყებული საბავშვო ბაღებიდან, დამთავრებული უმაღლესი სასწავლებლებით. დიახ, აშკარაა განათლების სისტემაში ევროპული ენების მოძალბა, ე.წ. თურქული უნივერსიტეტის პრობლემა არ იყო გადაჭრილი და ახალი საერთაშორისო უნივერსიტეტის იდეა გაჩნდა ქუთაისში (ამის თაობაზე არაერთგზის განაცხადა ქ. ქუთაისის მერმა ბატონმა თ. შაშიაშვილმა). ჩვენში მიმბაძველობის ძლიერი სენის „წყალობით“ ხვალ-ზეგ ახალი საერთაშორისო უნივერსიტეტები აღმოცენდება; მათ კონტინენტი საქმეები არ ეყოლებათ: ყურადღება მიეაქციოთ იმას, თუ როგორია ლტოლვა იმ სპეციალობებისაკენ, „საერთაშორისო“ რომ ურევია სახელწოდებაში - საერთაშორისო სამართალი, ურთიერთობები, ეკონომიკა, ბიზნესი, ჟურნალისტიკა... (ამის გამო მოსწრებულად იხუმრა ერთმა: დავარქვათ საერთაშორისო მათემატიკა, ფიზიკა და გაიზრდება კონკურსი მისაღებ გამოცდებზეო...).

ქართველი ზურგს შეაქცევს ქართულს და უცხო ენაზე მიიღებს განათლებას.

ხმამაღლა გამოეთქვით აზრი არაქართველენოვან სასწავლებელთა მოჭარბებით მოსალოდნელ საშიშროებაზე, ეს პოლიტიკურ შეცდომად ჩაგვითვალეს და იზოლაციონიზმისაკენ მიმავალ გზად მიიჩნიეს ამგვარი პოზიცია ჩვენმა ოპონენტებმა.

არის კი ასე?

საერთაოდ, აქვს კი მნიშვნელობა იმას, რა ენაზე მიიღებს განათლებას მოზარდი? იქნებ ინგლისურ თუ რუსულ ენას მეტი შესაძლებლობა აქვს, იტვირთოს განათლების მისია?.. აქედან გამომდინარე, იქნებ დროულად ვიფიქროთ და არ დავაგვიანოთ ინგლისური (თუ სხვა) ენის დამკვიდრება ჩვენს სკოლებში სწავლების ენად?.. იქნებ დროზე ვთქვათ უარი ქართულ ენაზე?

როგორც ჩანს, არ არის ასე...

იაკობ გოგებაშვილს მოუესმინოთ: „გაგიგონიათ მებაღე, რომელიც უზომოდ მონატრებული ყოფილიყოს ხილის უხეი მოსაგელისა და ხეხილებისათვის კი ძირი და ფესვები ეთხაროს, ვფუჭებინოს, ეხმოს?... გადავლეთ ახლა ყურადღებით თქალი ჩვენის მოზარდის თაობის აღზრდასწავლასა და თქვენ დარწმუნდებით, რომ ჩვენ შორის მოიპოვებთან არა ერთნი და ორნი მშობელნი, რომელიც ამ საარაკო, არ გაგონილს მებაღეს მოგაგონებენ... არა ერთს განათლებულს ქართველს სახლობას შეხედები, სადაც მოზარდი თაობა ღაპარაკობს და ტიტინებს რომელსამე უცხო ენაზედ, ქართულისა კი ჭაჭანებაც არ იხმის... მშობლები, რომელნიც თავისს შეიღებსა ზრდიან გარეშე დედაენის გაელენისა სწავებენ კავშირსა მათსა და სამშობლოს შორის, უკარგავენ თავის ქვეყანას მამულიშვილებს... ეს მშობლები დამნაშავენი არიან სამშობლო ქვეყნის წინაშე“.

იაკობ გოგებაშვილი განმარტავს კიდევაც, თუ რატომ ფიქრობს ასე: „დედა-ენა გარეგნობით როდია ადამიანის არსებასთან შეკავშირებული. იგი როდი ჰგავს ტანისამოსსა, რომლის გამოცვლა ადვილად და უენებლად შეიძლება. მას აქვს ღრმად გამდგარი ფესვები ადამიანის ტერში, ნერვებში, ხმის ორგანოებში, ძვალსა და რბილში, მთელს მის ბუნებაში“.

დიდი მამულიშვილი იმ შედეგებზეც მიგვანიშნებს, თუ რა შეიძლება მოჰყვეს აღზრდის პროცესში დედაენის უგულვებელყოფას: „დედაენის გაცვლა უცხო ენაზედ (...) ამდაბლებს კაცის გონებასა და უსუსტებს ზნეობრივ ძალას (...); იბადება წინააღმდეგობა კაცის ეროვნულ აგებულებასა და მის მეტყველების შუა და ამ წინააღმდეგობის წყალობით ეს პირი რამდენსამე ხარისხით ძირს ჩამოდის სულიერად. თუ იგი გენიოსად იყო დაბადებული, გამოვა მხოლოდ შესანიშნავი ნიჭის პატრონი, თუ ნიჭიერად იყო გაჩენილი, საშუალო ნიჭის ადამიანი შეიქმნება და თუ ბუნებისაგან დაყოფილი ქქონდა უბრალო ნიჭი, მტკნარ სიტუტუციებზედ ჩამოხტება...“ დაეხსოვით ეს და ახლა იღია ჭკეჭკეაძეს მოუესმინოთ:

„ჩვენ რომ ვგრე დაჟინებით და უკანდაუხედავად ეთხოულობთ დედაენისათვის სრულს და დამოუკიდებელს გზას სასწავლებელში, ვბმარტო დედაენის სიყვარულით არ მოგედის. ეთხოულობთ და ენატრულობთ

იმითმაც, რომ უდევდა ენოდ გონების გახსნა ბავშვისა... უფულად შეუძლებელია. მაშინ სკოლა გონების გახსნის სახსარი კი არ არის, გონების დაჩაგრვისა. გონების დახშვისა, დათრგუნვისაა, გათახსირებისა და განა ეს სასურველია ვისთვისმე?*

ამ თემაზე აკაკი წერეთელსაც უფიქრია. ესეც წავიკითხოთ და მერტ მკითხველო, ერთად გაეაკეთოთ დასკვნა: „უსუსურ ბავშვს რომ რძის ნაცვლად სუკის მწვადები დააძალოთ და დაასაკებულ ეაქვაცს კი რძის მეტი არა მიაკაროთ რა, სწორედ მოგახსენოთ, ვერაფერი მასპინძლობა იქნება და რგების მაგიერ აწყენს კიდევაც— ყმაწვილის დედის რძესავით უნდა შეერგოს და შეეწოვოს პირველი დაწყებითი სწავლა... ამისათვის საჭიროა, რომ ახალგაზრდა მოსწავლემ თვალი გაახილოს და გულისყური გაიხსნას იმ ხელსაწყოს წყალობით, რომელიც უფრო ეადვილება, ეი იწყოს სწავლა იმ ენაზედ, რომელზედაც იმას პირველად ხმა ამოუღია და შეუთვისებია“.

ამ წერილში („ჩვენს მშობლებს“) აკაკი ერთ საგულისხმოდ ამბავსაც ჰყვება: „ნეტარხსენებული ვარანცოვის დროს ერთმა დირექტორთაგანმა კოცვუმ შენიშნა, რომ ქართველს ყმაწვილებში ზოგი დიდს ნიჭს იჩენდა და ზოგი კი სულ უნიჭობას... საშუალოს ვერსად ჰხედავდა. დაუკვირდა და რა გამოდგამის, რომელსაც დედანაზე ესწავლა სახლშივე წერა-კითხვა, ქართულით გაეტეხა თვალი და გაეხსნა გულის ყური, გაუჭირვებლად გადადიოდა უცხო ენაზე და უცხო ენის წყალობით ადვილად ითვისებდა სწავლა-განათლებას და ვინც პირდაპირ იწყებდა უცხო ენის სწავლას, ის კი გულისყურს ჰკარგავდა... ეს ჭეშმარიტება დღესაც არა აქვთ შეგნებული ქართველ დედ-მამებს“. ეს XIX საუკუნეში იწერება! ეაი რომ, დღესაც არა აქვთ შეგნებული ქართველ დედ-მამებს ამ ჭეშმარიტების არსი...

ვინმე შეიძლება გეითხრას, ილია, აკაკი და იაკობი XIX საუკუნის მოღვაწენი არიან და მათი აზროვნებაც XIX საუკუნის აზროვნებააო; XXI საუკუნის კარიბჭესთან ამის ქადაგება ჩამორჩენილობის დასტურია და მეტი არაფერიო. თქვეს კიდევაც, იზოლაციონიზმისკენ უბიძგებენ ქვეყანას დღევანის ამგვარი ქომაგობითო.

ჯერ ერთი, ის, რასაც ილია, აკაკი და იაკობი ბრძანებდნენ, არ იყო მათი მწერლური ფანტაზიის ნაყოფი; ისინი ბრწყინვალედ იცნობდნენ იმდროინდელ რუს თუ ევროპელ მეცნიერთა ნაზრევს და მხოლოდ იმას ემყარებოდნენ: ამის ნათელსაყოფად შეიძლება გაეიხსენოთ ილიას წერილი იანოვსკის სამასუხოდ, იაკობის „პურჯი ეროვნებისა“ თუ აკაკის „ჩვენს მშობლებს“. სხვაც შეიძლებოდა, მაგრამ მაგალითისათვის ესეც კმარა... ეს ერთი მხარეა საკითხისა.

ენიც ენათმეცნიერების, ფსიქოლოგიის, პედაგოგიკისა თუ გენეტიკის დღევანდელ მიღწევებს იცნობს, დაგვეთანხმება, რომ ის, რის შესახებაც ჩვენი კლასიკოსები XIX საუკუნეში წერდნენ, დღესაც ფასეულია: დღევანდელი ადასტურებს მის ჭეშმარიტებას, თანამედროვე დონე მეცნიერებისა კიდევ უფრო აღრმავებს და აფართოებს ამ ცოდნას. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენ არ ვიცნობთ სერიოზულ მტკიცებას საპირისპირო თვალსაზრისისა, თორემ არამეცნიერული (ეკონომიკური თუ პოლიტიკური მოსაზრებებით შემადგრებული) მსჯელობა რომ სიკეთეს არ მოგვიტანს, ნათელია.

გავგიგრძელდა საუბარი. პრობლემა ასე დგას: განათლების ენა ქართველი ბავშვისთვის ქართული უნდა იყოს; არა-ქართული, რუსული იქნება ის თუ ინგლისური, ეროვნული სიკეთის მიმტანი არაა. ცნობილი ხალხური ანდაზა - რა განსხვავებაა, მგელი შეჭამს ცხვარს თუ მგლისფერი ძაღლით - ამ შემთხვევაზე ითქმის.

განათლების ენა სახელმწიფო ენა უნდა იყოს; ყოველი კერძო ინიციატივა, რომელიც ამ პოზიციას დაუპირისპირდება, დამლუპველია ქვეყნისთვის, რაც დროზე აგტეხთ განგაშს და მიეხედეთ საქმეს, მით მეტი სიკეთე მოუვა ჩვენს ეროვნულ ყოფას. ამ საქმის მოგვარების გზები საძებნი არაა, მონდომებაა საჭირო და კიდევ იმ წინააღმდეგობათა დაძლევა, რომელსაც ქმნიან ისინი, ვინც თავიანთი ფიზიკისა თუ კუჭის ინტერესებიდან გამომდინარე იგონებს ათასნაირ ლიცეუმებს, კოლეჯებს, უნივერსიტეტებს... სამწუხაროდ, ეს დაბრკოლებები არაა იოლად დასაძლევნი. ამის მაგალითად ე.წ. თურქული უნივერსიტეტიც გამოდგებოდა: ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, მწერალთა კავშირი, რექტორთა საბჭო და, საერთოდ, ინტელექტუალური საქართველო იბრძვის მის გასაუქმებლად, მაგრამ არსებობს რაღაც ძალა, რომელიც უპირისპირდება ამ საღ აზრს და იმარჯვებს! (იმედია, ეს გამარჯვება დროებითია, ყოველ შემთხვევაში, ასე გვაიმედებენ)...

დროა, დაეფიქრდეთ. XXI საუკუნის საქართველოს ინტერესები გეგადადებულებს, ღირსი პატივი მივაგოთ ქართულ ენას.

კო, ბატონო, პატივი ვცკით რუსულს, ინგლისურს, გერმანულს, ჩინურს, მაგრამ დედაენის ინტერესები არ შევლახოთ ამით. ჩვენს ქართველობას უმთავრესი ბურჯი - ქართული ენა - არ გამოეცალოთ. არადა, გზა - არა-ქართული ენის დამკვიდრებისა - ამას გვიქადის...

დახსენი თვალნი?

უმაღლესი სასწავლებლის სასწავლო გეგმების შედგენა, ერთი მხრივ, და უმაღლეს სასწავლებელში მისაღები გამოცდების საგნების შერჩევა, მეორე მხრივ, არაერთი დისკუსიის საგანი ყოფილა ამ ბოლო წლებში. საკითხი სხვადასხვა კუთხით დაისმოდა და დისკუსიის მონაწილეთა მოთხოვნებიც სხვადასხვაგვარი იყო. ვერ ვიტყვი, რომ ყოველთვის საღი აზრი იმარჯვებდა, მაგრამ, საბედნიეროდ, არც უამისობა იყო.

ძირითადი სადისკუსიო პრობლემა ქართული ენა და ლიტერატურა იყო: ვასწავლოთ თუ არა უმაღლესი სასწავლებლის არასპეციალურ ფაკულტეტებზე და თუ ვასწავლოთ, როგორ, რა პროგრამით? უნდა ჩაბარდეს მისაღები გამოცდებზე ეს საგანი თუ არა და, თუ უნდა ჩაბარდეს, როგორ, რა სახით? ეს კითხვები არაერთგზის დაისვა ბოლო წლებში.

ახლახან სახელმწიფო კონსერვატორიაში საქართველოს ისტორიის სწავლების საკითხი გახდა სადისკუსიო თემა. კერძოდ, კონსერვატორიის სასწავლო პროგრამიდან ამოიღეს საქართველოს ისტორია, როგორც მოსალოდნელი იყო, ამას სპეციალისტთა აღშფოთება მოჰყვა, რამაც კონსერვატორიის რექტორის გაკვირვება გამოიწვია.

ამთავითვე გენდა აღენიშნო, რომ ჩვენ არ გვაქვს კონკრეტულად ამ დისკუსიაში ჩართვის სურვილი. ჩვენ გვსურს პრობლემა სხვა კუთხით დაეინახოს: საქართველოს ისტორიის სწავლებაზე უარის თქმა ერთ-ერთი უმაღლესი სასწავლებლის მიერ არაა გამონაკლისი შემთხვევა. სხვა უმაღლესმა სასწავლებელმა სავალდებულო საგანი ქართული ენა არჩევით, საგნად გამოაცხადა და არჩევანის გაკეთების უფლება სტუდენტებს მისცა; მეორე უმაღლესმა სასწავლებელმა მისაღები გამოცდების საგანთა ნუსხიდან ამოიღო ქართული ენა და ლიტერატურა; იქვე არასპეციალურ ფაკულტეტებზე ქართული ენა აღარ ისწავლება. ასეთივე ბედი ეწია საქართველოს ისტორიასაც არაერთ უმაღლეს სასწავლებელში. აღიარას ეამბობთ არასახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებლებზე დაეხუჭოთ თვალი და შეეგუოთ ყოველივე ამას?

სასწავლო საგანთა ნუსხიდან საქართველოს ისტორიის ამოღებას ასე ასაბუთებენ: „ეს სიახლე უმაღლესი სასწავლებლის რეფორმასთანაა დაკავშირებული, რომელიც სხვათა შორის, ერთ-ერთ მიზნად დასაველეთში მიღებულ სტანდარტებთან მიახლოებას ისახავს“ („რეზონანსი“, 3-4 თებერვალი, 1996 წ. გვ. 7). უკვე მერამდენედ იშველიებენ დასაველეთის ქვეყნების სტანდარტებს, მაგრამ არც ერთხელ არ გავცა პასუხი კითხვა: ვართ კი ჩვენ მზად ამ სტანდარტების შემოსაღებად? საიდან დაეიწყო

რეფორმა, ზემოდან...?

რა თქმა უნდა, ვერ დავეთანხმებით მსჯელობას, რომ „სკოლაში დაშვებული სერიოზული შეცდომები უმაღლეს სასწავლებლებში, როგორც წესი, ვერ გამოსწორდება“ (იქვე).

გეწამს და გეჯერა: სანამ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლა სკოლას დაემსგავსება, სანამ სკოლა თავის უშუალო საქმეს თავს გაართმევს, უმაღლესმა სკოლამ დიახაც უნდა იზრუნოს იმისათვის, რომ მშობლიური ენისა და ლიტერატურის თუ ისტორიის სწავლებაში დაშვებული ხარვეზები გამოასწოროს სკოლაზე გადაბრადება გაუნათლებელ სპეციალისტთა თაობას გაგეიზრდის.

ასეც მსჯელობენ: ჩვენ მისაღები საგამოცდო პროცესის ჩაშლას გეთავაზობენ, რადგან არასპეციალური საგნის მეტ-ნაკლებმა ცოდნამ იოლად შეიძლება შემობრუნოს ახალგაზრდა მუსიკოსის ბედი“ (იქვე). ეს „არასპეციალური საგანი“ საქართველოს ისტორიაა და, ალბათ, ქართული ენა და ლიტერატურაც. კი, მაგრამ, იქნება კი ის ქართველი სპეციალისტი (მუსიკოსი, მხატვარი, მსახიობი...), ვინც საქართველოს ისტორიასა თუ ქართულ ენას „არასპეციალურ“, ზედმეტ საგნად მიიჩნევს?

ამ თემაზე საუბარი შეიძლება გაგრძელდეს, მაგრამ ჩვენთვის მთავარია ერთი საკითხი - როგორია განათლების სამინისტროს პოზიცია?..

სამწუხარო ფაქტად მიგვაჩნია ის, რომ ასეთი დისკუსიები იმართება და განათლების სამინისტრო მას დუმით ხედება. 1989-1990 წლებში ორი სახელმწიფო პროგრამა დამტკიცდა - ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის. ორივე პროგრამაში საგანგებო ყურადღება ამ საგნების სწავლებაზე იყო გამახვილებული. ორივე შემთხვევაში განათლებას სამინისტროს ევალებოდა ამ საკითხზე პასუხისმგებლობა. რამდენადაც ეს პროგრამები არაეის გაუუქმებია, ივარაუდება, რომ მოქმედებს. განათლების სამინისტროს პასუხისმგებლობა კი არ ჩანს.

როცა საკითხი ამა თუ იმ საგნის სწავლებას, ანდა მისაღები გამოცდების ნუსხაში მის ყოფნა-არყოფნას ეხება, ინიციატივითა ავტორები უმაღლესი სასწავლებლის ავტონომიურობას მოიშველიებენ ხოლმე გარკვევით ითქვა თავის დროზე და ახლაც უნდა გაეიმეოროთ: ქართული ენისა და ლიტერატურის თუ საქართველოს ისტორიის სწავლება-არსწავლების საკითხი არ უნდა იყოს რომელიმე უმაღლესი სასწავლებლის გადასაწყვეტი. ამ საკითხზე სახელმწიფო უნდა ზრუნავდეს და განათლების სამინისტროს მეშვეობით მართავდეს პროცესს. ამას მოითხოვდა ზემოხსენებული სახელმწიფო პროგრამები და ეს მოთხოვნა უნდა შესრულდეს.

„პური ეროვნისა“,
მატი, 1996 წ.

ლაშქრობა XXI საუკუნის საპარტიო ელს ნინააღმდებ. ანუ ღრონ ღაუფიქრღთ, რან პაკითებთ

ქუთაისის ტელევიზიით შემთხვევით მოვისმინეთ ქალაქის მერის, ბატონ თემურ შაშიაშვილის საუბარი ახალი საერთაშორისო უნივერსიტეტის თაობაზე დავინტერესდით, გავკითხეთ. როგორც ჩანს, ბატონ თ. შაშიაშვილს ამ საერთაშორისო უნივერსიტეტის თაობაზე არაერთგზის განუცხადებია სხვადასხვა ოფიციალურ შეხვედრაზე.

თურმე, ბატონ თ. შაშიაშვილს მოლაპარაკება პქონია სხვადასხვა ქვეყნის 15 ქალაქის (საბერძნეთის, თურქეთის, იტალიის, უკრაინის...) ხელმძღვანელობასთან ქუთაისში საერთაშორისო უნივერსიტეტის გახსნის თაობაზე; ამ საქმისათვის 20-20 ათას დოლარს პპირდებიან პარტნიორები ქუთაისს; შერჩეულია შენობა უნივერსიტეტისათვის (წყალტუბოს გადასახვევთან, ყოფილი სანატორიუმის შენობა, ამჟამად, პოლიციის სამსახურია მასში...); უნივერსიტეტის გახსნა 1997 წლის მაისში ივარაუდება - ქუთაისობის დღესასწაულზე.

ერთ-ერთ შეკრებაზე ბატონმა მერმა უპასუხოდ დატოვა შეკითხვა - რენაზე იქნება სწავლება ამ უნივერსიტეტში; მაგრამ დაამშვიდა მსმენელი, რომ უნივერსიტეტში ქართული ენაც შეისწავლებაო... ამბობენ, სხვადასხვა ქვეყნებიდან მოსაწვევ ღექტორ-მასწავლებელთა შერჩევაც მოხდაო.

ფაქტია: ეს უნივერსიტეტი არ იქნება ქართულენოვანი.

ქართულის გვერდით - სახელმწიფო ენის გვერდით - განათლების სისტემაში არაქართული ენის დამკვიდრება სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების სფეროს დავიწროებას მოასწავებს. უცხო ენის გათანაბრება ხდება ქართულთან ამ სფეროში. გავიხსენოთ: დიდ ივანე ჯავახიშვილს უკვირებდნენ თავის დროზე, ქართულს არ შესწევს ძალა, იყოს უმაღლესი განათლების ენაო. ამგვარი ინციკატივები (საერთაშორისო უნივერსიტეტების გახსნა იგულისხმება) ი. ჯავახიშვილის მოწინააღმდეგეთა აზრის დადასტურების მცდელობაა. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითუქას, ანტიეროვნული ქმედება!

მოგეხსენებათ, მშობელთა უმეტესობა აკენიდანვე ოცნებობს და ზრუნავს იმისათვის, რომ შეიღმა უმაღლესი განათლება მიიღოს; აკენის ბავშვების გაპროფესიონობაზე მოფიქრალი მშობელი, მოგეხსენებათ, ორიენტაციას

„პრესტიჟულ“ უმაღლეს სასწავლებელზე იღებს. ამგვარ მშობელიათვის უნივერსიტეტის სახელს გადაწმევტი მნიშვნელობა მიენიჭება (გაეინსუნოთ, როგორი ლტოლვაა ისეთი სპეციალობებისაკენ, რომელთა დასახელებაში საერთაშორისო ურევია - საერთაშორისო სამართალი, ურთიერთობები, ეურნალისტიკა, ეკონომიკა, ბიზნესი...), ამიტომ აკნინიდანვე დაიჭერს თადარიგს „მზრუნველი“ მშობელი და ბაეშეს შეიყვანს არაქართულენოვან ბაღში, სკოლაში, ლიცეუმში, კოლეჯში. საუბედუროდ, მომრავლდა ასეთები საქართველოში და გამრავლდება კიდევაც ამგვარი მცდელობებიდან გამომდინარე. საით მიეყვართ ამ გზას? - ქართული განათლების სისტემაში საუკუნოვანი ბრძოლის შედეგად დამკვიდრებული ქართული ენის უარყოფაა ეს. ეს გზა უბედურების გზაა; ეს გზა ქართული ინტერესების საპირისპირო გზაა. ბიზნესს, ბიუჯეტს და სურვილს ინციტატორობისას არ გადაევაყოლოთ ქართული საქმე ყოველივე ეს იმ საეაღლო შედეგს გამოიღებს, რომლის გამოსწორებას, საერთოდ თუ შეეძელით, ათეული წლები დასჭირდება.

თურქული უნივერსიტეტის შესახებ ატეხილი აუიოტაჟი ამავე პრობლემებს უკავშირდება. ეს არ იყო (და არ არის) პოლიტიკური საკითხი; თურქეთი აქ არაფერ შუაშია; თურქული იქნება, რუსული თუ ინგლისური, შედეგი ერთი ექნება მას - მშობლიური ენის იგნორირება მოხდება ყველა შემთხვევაში. ვიმეორებთ, ამის გამოსწორება ბევრად მეტ დროსა და ენერჯიას შეიწირავს, ვიდრე ერთი შეხედვით ჩანს.

დაგვწყველის მომავალი თაობა (21-ე საუკუნის საქართველო). ეს 21-ე საუკუნის საქართველოს წინააღმდეგ მიმართული ქმედებაა.

ეს არაა ტაძრისკენ მიმავალი გზა, ეს გადაგვარების გზაა. დროა, დაეფიქრდეთ, რას ეაკეთებთ.

„პურვი ეროვნების“
ოქტომბერი, 1996 წელი

კიდევ ერთხელ და... როდემდის?...

ამას წინათ განათლების სისტემის ერთ-ერთმა მუშაკმა სიამაყით განაცხადა, თბილისში 70-მდე უცხოენოვანი დაწესებულებითი სასწავლებელიაო. უპირველესად, განათლების სამინისტროს აზრი გვაინტერესებს: არის თუ არა ეს საამაყო ფაქტი და, საერთოდ, განათლების სისტემაში ქართული გვერდით უცხოენის დამკვიდრება სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების სფეროს შეზღუდვად მიგანიათ თუ არა? ეს რიტორიკული შეკითხვა უფროა, მაგრამ ადრესატს ექნება, ალბათ, პასუხები ამ კითხვაზე.

ეს კითხვა ისევ თურქული უნივერსიტეტის პრობლემამ დაგვასმეინა. ამას წინათ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში კვლავ იმსჯელებს ამის თაობაზე.

გთავაზობთ გაზეთ „საქართველოს“ (24-28 ოქტომბერი, 1996 წ.) ინფორმაციას:

„თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ჯგუფი აპირებს თბილისში საპროტესტო აქციის ჩატარებას საქართველოში ე.წ. თურქული უნივერსიტეტის ფუნქციონირების საწინააღმდეგოდ. ისინი მოითხოვენ, დაუყოვნებლივ შეწყდეს აღნიშნული უნივერსიტეტის ფუნქციონირება დემირელის სახელობის კოლეჯში.

„შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი“ დაარსდა საქართველოსა და თურქეთის პრეზიდენტების ელვარდ შევარდნაძისა და სულეიმან დემირელის შეთანხმების საფუძველზე. „იბერიას“ კორესპონდენტს საქ. განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელმა განუცხადა, რომ ჭორი იმის თაობაზე, თითქოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი ისლამური ფუნდამენტალიზმის კერა გახდება საქართველოში, მტკნარი სისულელეა: მისივე თქმით, უნივერსიტეტი ფუნქციონირებს მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სასწავლო პროგრამების მიხედვით. რაც შეეხება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილ ისტერიკას, იგი პროვოცირებულია რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ, რომელთაც სურთ შეაფერხონ ურთიერთსასარგებლო თანამშრომლობა თურქეთსა და საქართველოს შორის. - განაცხადა სამინისტროს წარმომადგენელმა“ (ხაზი ჩეენია - რედ.).

მაშ ასე, თურქული უნივერსიტეტის საწინააღმდეგო მოძრაობა „პროფესორებულთა რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ“- აცხადებს განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელი და იგი ამ შემთხვევაში იმეორებს განათლების მინისტრის მიერ ადრე გამოთქმულ აზრს, გაეხსენოთ: „ბატონმა თამაზ კვაჭანტირაძემ უნივერსიტეტის აშენების მიზანშეწონილობის საკითხი საქართველოში თურქი და რუსი სპეცსამსახურების მოღვაწეობის პრობლემებს დაუკავშირა. ამის გაკეთება მან შეძლო იმ აზრის არაერთხელ განმეორებით, რომ თუ ზოგიერთები შიშობენ უნივერსიტეტი თურქეთის რეზიდენტების ბუდედ იქცევა, სამაგიეროდ, აშენების მომხრეებიც სერიოზულად ფიქრობენ, რომ საწინააღმდეგო აზრი რუსეთის სპეცსამსახურების მიერ არის შემოგდებული“ (გაზეთი „კავკასიონი“, 13 აპრილი 1996 წ.).

როგორც ვხედავთ, განათლების სამინისტრო ფიქრად იმეორებს ერთსა და იმავეს მინისტრისა თუ „სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენლის“ პირით. ითქვა და დაიწერა: ამ აზრის ავტორები არ გრძნობენ იმას, რა უხერხულ მდგომარეობაში იგდებენ თავს... როგორც ზემოთ მოყვანილ პუბლიკაციაშია ნათქვამი, ეს მართლაც „თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილი ისტერიკაა“, კვლავ გაზეთ „კავკასიონს“ მოეიშველიებთ: „როინ მეტრეველი - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რექტორი, პროფესორი, აკადემიკოსი: რაც ვიცო, იმის მიმართ უარყოფითია ჩვენი დამოკიდებულება და ამის შესახებ არა მხოლოდ სიტყვიერად, არამედ წერილობითაც ვაცნობეთ. ჩვენ მათი გეგმების, მათი პროგრამების ექსპერტი გახლდით და ჩვენი ექსპერტიზა უარყოფითი იყო - ამ უნივერსიტეტის მიმართ პირადად მეც, რექტორთა საბჭომაც და თბილისის უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომაც წერილობით გამოეხატეთ უარყოფითი დამოკიდებულება“ (გაზეთ „კავკასიონი“, 18 თებერვალი, 1996 წ.).

თუ სხვადასხვა დროს უნივერსიტეტის გადაჭედულ აუდიტორიებში ამ საკითხის განხილვასაც გაეხსენებთ, აღმოჩნდება, რომ არ ყოფილა ეს „პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის მიერ ატეხილი ისტერიკა“! მაშ, ვისთვის ან რისთვისაა გათვლილი პრობლემის ასე გაუფასურება?

იქნებ გვითხრას „სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელმა“ - უნივერსიტეტი არაა მთელი საქართველო, და, საერთოდ, სახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებელთა აზრი არაა საკმარისი...

შევახსენებთ, რომ ამავე აზრისაა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაც.

აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, აკადემიკოსი ანდრია აფაქიძე „მე სათითაოდ გამოვიკითხე მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტის ყველა წევრის აზრი და ყველანი წინააღმდეგნი არიან ამ უნივერსიტეტის აშენებისა“ („კავკასიონი“, №64, 1996).

საქართველოს საპატრიარქოს „უარყოფითი დამოკიდებულება აღნიშნული უნივერსიტეტისადმი მეცნიერებათა აკადემიაში გამართულ შეხვედრაზე გამოხატა საქართველოს საპატრიარქოს მისიისა და ევანგელიზაციის განყოფილების ხელმძღვანელმა, ცხუმ-აფხაზეთის ეპისკოპოსმა დანიელმა“ („კავკასიონი“, №64, 1996 წ.).

მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება გამოხატა თურქული უნივერსიტეტის მიმართ საქართველოს მწერალთა კავშირმა, საკითხის ხანგრძლივ და საფუძვლიან განხილვას აქ ბატონი მინისტრიც ესწრებოდა.

მაშ ასე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, რექტორთა საბჭო (ე.ი. ყველა სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებელი), მეცნიერებათა აკადემია,

საქართველოს საპატრიარქო,

მწერალთა კავშირი... აღარას ვამბობ სხვადასხვა ორგანიზაციათა თუ გაერთიანებათა შესახებ, რომელთაც ასევე ცალსახად გამოხატეს უარყოფითი დამოკიდებულება თურქული უნივერსიტეტის მიმართ, რა თქმა უნდა, იცის ეს ყოველივე განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენელმა და მანც იტყვის, რომ პროფესორ-მასწავლებელთა და სტუდენტთა ერთი ჯგუფის ისტერიკააო ეს...

ესაა ზემოწამოთვლილ დაწესებულებათა არად ჩაგდება, მათი კომპეტენტური აზრის იგნორირება და პრობლემის გაუბრალოება.

მანც, რა ძალაა ის, რომელიც უპირისპირდება ამ საერთო აზრს და... იმარჯვებს! ვის ან რას ემსახურება ეს ძალა?!

და კიდევ: თუ ზემოწამოთვლილი ორგანიზაცია-დაწესებულებები რუსეთის სპეცსამსახურების დაეაღებებს ასრულებენ, გამოდის რომ რუსეთის სპეცსამსახურები უფრო მეტად არიან დაინტერესებულნი ჩვენი ქროენული პრობლემების მოგვარებით, ვიდრე საქართველოს განათლების სამინისტრო...

დაინტერესებულმა პირმა რომ შეკრიბოს ყველა ის პუბლიკაცია, რომელშიც განათლების სამინისტროს საპირისპირო პოზიციაა გადმოცემული, ერთი სქელტანიანი ტომი გამოევა. თითქმის ყველა დარგის სპეციალისტმა გამოთქვა თავისი აზრი და მანც განათლების მინისტრი ბრძანებს: „მე

ვერაფრით მოვისმინე ის არგუმენტი, რომელიც დამარწმუნებდა, რომ ეს უნივერსიტეტი არ არის საჭირო“. არადა, ბატონ თ. კვაჭანტირაძეს მოსმენილისა და წაკითხულის გაგება რომ შეუძლია (და სხვაზე უკედაც), ამაში ეჭვი არ გვეპარება, მაგრამ, როგორც ჩანს, საჭიროა ასე ითქვას...

„განათლების სამინისტროს მაღალი რანგის წარმომადგენლის“ განცხადებიდან ერთ ადგილსაც მივაქცევთ მკითხველის ყურადღებას: „ჭორი იმის თაობაზე, თითქოს საერთაშორისო უნივერსიტეტი ისლამური ფუნდამენტალიზმის კერა გახდება საქართველოში, მტკნარი სისულელეა“. იქნებ განმარტოს განმცხადებელმა, რატომ არის სასწავლო საგანთა ნუსხაში ყურანი? რა აუცილებლობა არის საქართველოში არსებულ ე.წ. საერთაშორისო უნივერსიტეტში ამ საგნის სწავლებისა? „მაღალი რანგის წარმომადგენელს“ უბრძანებია: „უნივერსიტეტი ფუნქციონირებს მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ დამტკიცებული სასწავლო პროგრამების მიხედვით“. ქართული ენა და საქართველოს ისტორია არ უნდა ისწავლებოდეს საქართველოში არსებულ თუნდაც საერთაშორისო უნივერსიტეტში? თუ ამ საკითხებს არ მიაქცევს ყურადღებას, მაშინ რა მნიშვნელობა აქვს, საქართველოს განათლების სამინისტრო დაამტკიცებს ამ პროგრამებს თუ სხვა ვინმე?

და ბოლოს, ტელევიზიით არაერთგზის გადაიკა განცხადება, რომ ე.წ. საერთაშორისო (ანუ თურქულ) უნივერსიტეტში მისაღები გამოცდები არ ჩატარებულა და თურქეთიდან სტუდენტები არ ჩამოუყვანიათო. „მაღალი რანგის წარმომადგენელი“ კი აცხადებს, რომ უნივერსიტეტი ფუნქციონირებსო. როგორ გავიგოთ ეს ფუნქციონირება? რა არის ტყუილი და რა – მართალი?

მოკლედ: კითხვა უამრავია, პასუხი კი ერთი და ისიც ასე ეღერს ვინც რა უნდა ითქვასო...

რედაქცია სიამოვნებით გამოაქვეყნებს ჩვენ მიერ დასმულ შეკითხვებზე პასუხებს, თუკი მივიღებთ...

პურიჯი ჟორჯიძისა,
ნოემბერი, 1996 წ.*

მომავალი პოზა

იყო დრო, როცა ოფიციალურ პრესაში, რადიოთი თუ ტელევიზიით გამოთქმული შენიშვნა, კრიტიკა უპასუხოდ არ რჩებოდა. უმართებულო შენიშვნისა თუ არაობიექტური კრიტიკის შემთხვევაში ადრესატი თავს იმართლებდა, თუ, რა თქმა უნდა, პასუხის ღირსად ცნობდა კრიტიკოსს. ცილის მწამებელსაც ამხელდნენ და სჯიდნენ. მართებული შენიშვნების შემთხვევაში მიზეზებს განმარტავდნენ. ასე იყო არცთუ შორეულ წარსულში...

დღეს ხშირ შემთხვევაში ადრესატი არ თელის საჭიროდ პასუხის გაცემას საჯაროდ გამოთქმულ შენიშვნაზე, კრიტიკაზე, სერიოზულ ბრალდებაზეც კი... ვინც რა უნდა თქვასო...

ჩვენი გახუთის პროფილიდან გამომდინარე, არაერთი წერილი დაეხმებოდა ზოგადად განათლების, ეროვნული სკოლისა და, კერძოდ, ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების პრობლემებზე შენიშვნებიც მრავლად იყო და კრიტიკაც, სურვილიც და თხოვნაც, არც საფუძვლიან ბრალდებას მოერიდებივართ, შეკითხვებიც დაესვით, მაგრამ პასუხი არ მიგვიღია. ვფიქრობთ, ან არ ჩაგეთვალეს პასუხის ღირსად (რაც საკმაოდ უსიამოვნო შეგრძნებას იწვევს), ან არაფერი ჰქონდათ საპასუხო (რაც უფრო მძიმედ შესაგუებელი აზრია ჩვენთვის).

ჩვენი სატიკივარი კვლავ ეროვნული სკოლაა, რომელიც ეროვნულობის ბურჯად მიაჩნდა იაკობ გოგებაშვილს (მამულთან და დედაენასთან ერთად). ცნობილია, რომ მზადდება სასკოლო რეფორმა, მაგრამ ეს მომავლის სკოლას ეხება; რა დღეშია დღევანდელი სკოლა? ვთქვით ერთხელ, XX საუკუნის სკოლის ნანგრევებზე XXI საუკუნის სკოლა არ აიგება; ღრმად გეწამს ეს და ეს რწმენა მოსვენებას გვიკარგავს... ძალიან გეინდა, მაგრამ ეს რწმენაც ჩვენთვის არავის დაურღვევია...

ამიტომაც კვლავ დაესვამთ შეკითხვებს:

განათლების სისტემაში ქართულის პარალელურად არაქართული ენების დამკვიდრება სწავლების ენად (საბავშვო ბაღიდან მოყოლებული უნივერსიტეტების ჩათვლით) არის თუ არა სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების შეზღუდვა და საით მიეყავართ ამ გზას?

რა არის მიზეზი იმისა, რომ კითხვაზე - სწავლობდით თუ არა X-XI კლასებში საგანს ქართული ენა - პირველ-მეორე კურსის სტუდენტთა

უმრავლესობამ ასე უპასუხა: „არ მახსოვს“, „არ ვიცი“?

რატომ მიეცა ასეთი ფართო მასშტაბი ეწ. „ექსტერნად“ სკოლის დამთავრებას; რატომ იღებს ამდენი მეთექვლასეული თერთმეტი კლასის დამთავრების ატესტატს?

რატომ მომრაველდა ასე სალამოსა (თუ ღამის!) დასწრებული და დაუსწრებელი (!) სკოლები? თავის დროზე მსგავსი ფორმა სწავლებისა მასობრივი გაუნათლებლობის ლიკვიდაციისათვის შემოიღეს; დღეს კი ეს სკოლები მასობრივ უწიგნურობას ამკვიდრებენ.

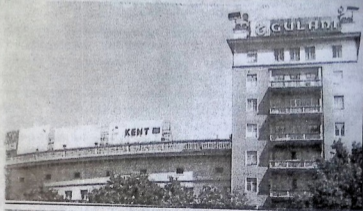
ჩვეულებრივ (ე.ი. დღის) ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში თითო-ოროლა დამამთავრებელი კლასია, ხოლო სალამოსა და დაუსწრებელ სკოლებში, რაზეც თეაღი მიგვიწვდა, 5-7 (10-ზე მეტიც!) პარალელური კლასია; ხოლო თითოეულ ამ კლასში 35-40 მოსწავლეა. რატომ ხდება ასე?

პროცენტუალად რამდენი იქნება ისეთი შემთხვევა, როცა ატესტატში შეტანილი შეფასება ობიექტურად ასახავს სკოლადამთავრებულის ცოდნას?

ამგვარი ცოდვამადლიანი კითხვების გამრავლება შეიძლება, თუმცა გვეყოფა... ამ კითხვებზე პასუხი ჩვენ ვიცით, მაგრამ ხელისუფალთა აზრი გეაინტერესებს. აქ კი, სამწუხაროდ, არ გვაქვს იმედი, რომ ადრესატი გეიპასუხებს. რატომ? წაყრუება მომგებიანი პოზია. ვითომც არაფერი თქმულაო... საქმე კი უკუღმა მიდის...

„ბურჯი ვროვნებისა“,
ივნისი, 1997 წ.

როგელი ქვეყნის
დედაქალაქია
ამ სურათებზე
ასახული?

„ბურჯი ეროვნებისა“
ივლისი, 1995 წელი

როგორ ვიხით ქართული?

დიპლომი მწერალ თამაზ ხმალაძესთან

თ.ხ. - ბატონო გიორგი, ამ ბოლო დროს არაერთი კრიტიკული და პოლემიკური წერილი გამოქვეყნდა ქართული ენის თაობაზე მათში სხვადასხვა კუთხით და სულისკვეთებით განიხილებოდა დედაენასთან დაკავშირებული პრობლემური საკითხები. როგორც ყოველთვის ხდება ჩვენში, პოლემიკას ენებათაღელვაც ახლდა.

ბ.ბ. - და როგორც ხშირად ხდება, ამ შემთხვევაშიც წინა პლანზე პირადულმა ინტერესებმა წამოიწია, თავისგამოწინის სურვილმა იმძლავრა. ასეთ დროს კი, ექვეგარეშეა, საზოგადო ინტერესი პირადულს ეწირება.

თ.ხ. - შარშანდელ მისაღებ გამოცდებთან დაკავშირებით გამართულ დისკუსიაში, სადაც თქვენც მოგიწიათ კამათში ჩაბმა, სრულიად ნათლად გამოიკვეთა აზრი, რომ ქართული ენა ჩვენმა ახალგაზრდობამ ცუდად იცის, ამის გამო იმასაც კი მოითხოვდნენ, მისაღებ გამოცდებზე ნუ მოეკითხაეთ ქართული ენის ცოდნასო.

ბ.ბ. - ეს მეორე უკიდურესობაა. თუ ცუდად ასწავლიან (ეს ასეა, და, რა თქმა უნდა, ვეთანხმები), უნდა დაესვათ საკითხი სწავლების გაუმჯობესებისა და არა საგნის უარყოფისა. ყველამ ერთად უნდა ვეძებოთ ეს გზა. გზა ქართული ენის სწავლების გაუმჯობესებისა, თორემ გამოცდაზე მოეკითხოთ თუ არა აბიტურიენტს ქართული ენის საკითხების ცოდნა, ეს არაა პრობლემის გადაწყვეტა. მოდი, აეს ვუწოდოთ აეი და ვაღიაროთ, რომ ქართული ენის სწავლება ცუდადაა დაყენებული. ქართველ კაცს დედაენას არ ვასწავლით ისე, როგორც საგანს ეკადრება.

თ.ხ. - ბოლო წლებში ეროვნული მოძრაობის აღორძინებამ ახალი ძალა შემატა, ასე უთქვათ, სალიტერატურო ქართულის სიწმინდისთვის ბრძოლას. ბევრს ვწერთ, ვლაპარაკობთ დედაენის პატრონობაზე. მისთვის კუთვნილი ღირსეული ადგილის მინიჭებაზე ქართველი კაცს სულიერ საგანძურში, პრაქტიკულად რა შედეგი გეაქვს, რა კეთდება მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის?

ბ.ბ. - მე ერთგან დაეწერე კიდევ, რომ ბრძოლამ სალიტერატურო ქართულის სიწმინდისათვის კამპანიური ხასიათი მიიღო. ენა კიდევ ის ფუნქციონირებს არ არის, რომლის პრობლემები კამპანიური ღონისძიებებით შეიძლება გადაიჭრას. როგორც ყოველი კამპანიური ღონისძიება, მალე

მანუღლება ხოლმე ერთუზიაზმს და ახალ წამოწყებებსა და ახალ კამპანიებს უნდა დაეკუთვნოთ. დედაენის პრობლემებზე ზრუნვა და ფუნქციონირება მთახიზენილებად უნდა გვექცეს, მაღლიდან დაეაღებას, ვინმესგან მოწოდებას კი არ უნდა ველოდეთ, ყველამ ჩვენს თავსა და საქმეს უნდა მიუხედავად, არადა, როგორც ყოველ კამპანიურ ღონისძიებას სწევნია, გახსოვთ ალბათ, ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის მიღებისას ყველა აელაპარაკდით, იყო ქართული და დაპირებები, ვინ რას გააკეთებდა... ასევე იყო ქართული ენის დღე რომ ვიზიზივთ პირველად, მაგრამ ვერ ვიტყვი, რომ ყველა დანაკლები თუ დაპირებული შესრულდა, ანდა სრულდებოდა.

თ.ბ. - დედაენისადმი ზრუნვა-პატივისცემის შინაგანი მთახიზენილება რომ გამოვიჩუქაოთ, ამას ალბათ დრო დასჭირდება, მანამდე კი, ჩემი აზრით, ამგვარი კამპანიური ღონისძიებებიც საჭირო იქნება.

გ.ბ. - გუთანხმებით. ერთი მაგალითი მინდა მოვიყვანო დედაენის წინაშე მოქალაქეობრივი ვალის შეგრძნებისა: ცნობილი გეოლოგის, აკადემიკოს ალექსანდრე ჯანელიძის მოწაფე იფონებდა: ასპირანტები ნაშრომს რომ ეახეენებდით, პროფესიულად რაც უნდა კარგი ყოფილიყო, თუ ცუდი ქართულით იყო აწერილი, მასწავლებლის რისხვას ვერ გადაფურცებდითო უფრო მეტიც, პირველ რიგში ამ თვალთ გადახედავდა ნაშრომს, შემდეგ პროფესიულითო.

თ.ბ. - დღეს ალბათ მსგავსი მაგალითების მოძიებაც გაგვიჭირდება.

გ.ბ. - გაგვიჭირდება არაა ის სიტყვა- გაგვიჭირდება კი არა, ვერ მოვიძიებთ ასეთ მაგალითს. საბუნებისმეტყველო და ტექნიკურ დარგებში, ასე ვთქვათ, „სამუშაო ენა“ აღარაა ქართული. დაკარგეთ დიდი იფანე ჯავახიშვილის დამკვიდრებული ტრადიცია და, ალბათ, ათეული წლები დაგვჭირდება, 30-ანი წლების დონემდე რომ ავიდეთ ამ მხრივ ყველაფერს იმპერიას ნუ დავაბრალდებთ. იმპერია არ აძულდება მაგანსა და მაგანს აკადემიის „მომამბესა“ თუ „მაცნეში“ რუსულად ებეჭდათ ნაშრომები, რუსულად გამოეცვა წიგნები, როცა ამის აუცილებლობას ეროვნული ინტერესი არ უკარნახებდა. იმპერია არ აძულდება თბილისში სამეცნიერო კონფერენციებზე ქართველს რუსულად გკითხა მოხსენება. ეს ვაიქართველთა კრძო ინოცატიყა იყო.

თ.ბ. - იმპერიული პოლიტიკა რომ მაინც შუაშია, ამას ფიცი და მტკიცე არ სჭირდება. სხვა რომ არა იყოს რა, სამეცნიერო წრეების ენის საკითხებს როცა შეეხებით, ვერც იმას აუველით გვერდს, რომ იძულებითი იყო დისკრტიციების რუსულად დაწერის ფაქტი...

გზ - დიქსონის დასწევების იმპერია და მისი დამცველ-მაქებრებლები მაგრამ მე სხვა რამ მინდოდა მეთქვა. იმპერია არ გეკრძალებოდა დისკრეტაციის ქართულად დაცვას, ასეც ხდებოდა ფილოლოგიაში. ისტორიაში და ზოგჯერ აღბათ, სხვაგანაც. მაგრამ სადისერტაციო ნაშრომი შემდეგ რუსულად უნდა გვეთარგმნა და დასამტკიცებლად გაგვეგზავნა იმპერიის ცენტრში. რუსულად თარგმნა, მოგეხსენებათ, საქმეს ართულებდა და ეს საქმე გააიოღეს, როცა რუსულად დაიწვეს დისერტაციების წერა და სამეცნიერო საბჭოების სხდომათა რუსულად გამართვა. ე.ი იმპერიული მოთხოვნები სტიმულად იქცა მათთვის და საკუთარი საქმის გაიოლებას დედაენის ინტერესი შეეწირა... ჰოდა, იმდენი რამ გაგვიერთულა ამას, იმდენი რამ გაფუტდა, წლები დასჭირდება გამოსწორებას. ქართველთა შორის ქართული ენის საკითხებზე რუსულად საუბრის მოწვევც ვყოფილვარ. ის კი არა, ზოგ პროფესორულ წრეში ქართულად საუბარი პროვინციალიზმად მიიხიოდა და მიიხნევა კიდევ. ამის დაძლევისაც წლები სჭირდება. არადა ეს უკვე ჩვენზე იყო დამოკიდებული. ამას „ზევიდან“ არ გვაფალებდნენ და გვაძიებდნენ. ეს დედაენისადმი ჩვენი მოქალაქეობრივი ვალის, ჩვენი ენობრივი შეგნების შესუსტების შედეგი იყო. კონსტანტინე გამსახურდია წერდა: „დაუდევრობა უდიდესი სენია დღევანდელი ქართველობისა. სწორედ მეტყველებაში ძიხნს უწინარეს ყოფლისა ამ დაუდევრობას ქართველი კაციო“.

თ.ბ. - უფრო კონკრეტულად, „გზა ხსენისა“?

გზ - ქართულის სწავლება სკოლაში ძირულ გარდაქმნას მოითხოვს, ქართულისა და არა მხოლოდ ქართული ენისა. დაწყებითი კლასიდან თავანკარა ქართულის ნიმუშები უნდა მთავრობით ბავშვებს კარგი ქართულით გამართული ტექსტებით უნდა ვასწავლოთ წერა-კითხვა.

თ.ბ. - საყოველთაოდ ცნობილია, იაკობ გოგებაშვილი როგორ მუშაობდა „დედაენასა“ თუ „ბუნების კარში“ შესატან ტექსტებზე.

გზ - გასულ წელს განათლების სამინისტროში ქართული ლიტერატურის სასკოლო პროგრამების განხილვისასაც დაისვა ეს საკითხი განსაკუთრებით დაწყებით კლასებში დგას ეს პრობლემა. სამწუხაროდ, არ იყო აზრთა ერთგვარობა. სახელმძღვანელოში სწორი ქართულით გამართული ტექსტების შეტანის მოთხოვნა ენათმეცნიერთა ახირებად მიიხიეს. ერთმა ლიტერატორმა დამის დანაშაულად მიიხნია სასკოლო სახელმძღვანელოებში აშკარა ენობრივი შეცდომების ჩასწორებაც კი, თუნდაც დაბალ კლასებში.

თ.ბ. - გულისხმობდა აღბათ, რომ ეს ხელყოფა ავტორისეული ტექსტი-სა.

გზ - კი, ბატონო, მაგრამ როგორ აუეხსნათ უმცროსკლასელებს, რატომ იხმარა მწერალმა ესა თუ ის დიალექტური ფორმა და საერთოდ რა არის დიალექტიზმი და სხვა. მწერლობა რა არის და როგორ უნდა მოუეკუროთ ლიტერატურულ ძეგლს, მე მგონი, კონსტანტინე გამსახურდიამ სხვებზე ნაკლებად არ იცოდა, მაგრამ, აბა, მოუესმინოთ: „არც ერთი მწერლის ნაწარმოები შეუსწორებლად არ უნდა დაიბეჭდოს ახალი თაობისათვის განკუთვნილ ქრესტომათიაში, ჩვენთვის, ჩვენი კულტურისათვის, მთავარზე უმთავრესია არა თუ ამბიცია რომელიმე მწერლისა (სულერისა, ცოცხალი იქნება იგი თუ გარდაცვლილი), არამედ სიჯანსაღე ჩვენი კულტურისა და ჩვენი ენის სიტუაციის შენარჩუნება“. უეცოდა ავტორისა, დაუდევრობა რედაქტორისა თუ კორექტორისა, -- განაგრძობს კ. გამსახურდია, -- წახედენს ხოლმე სკოლებისათვის განკუთვნილ ქრესტომათიებს და ანაგვიანებს ქართულ ენას ეს ამბავი ცალკეულ გამოცემებში ისე სახიფათო არაა, როგორც სახელმძღვანელოებსა და ქრესტომათიებში. ასეთი ქრესტომათა წლების განმავლობაში აერცვლებს უარგონს ნორჩი თაობის მეხსიერებაში“.

თბ - როცა სახელმძღვანელოების ენაზე ვსაუბრობთ, რა თქმა უნდა, არ იგულისხმება მხოლოდ ქართული ენისა და ლიტერატურის სახელმძღვანელოები. რამდენადაც მახსოვს, ენათმეცნიერების ინსტიტუტმა სპეციალური კრებულები კი მოუბრუნა სახელმძღვანელოების ენის საკითხს.

გზ - დიას, ჩვენმა ინსტიტუტმა შეისწავლა ქართული სახელმძღვანელოების - ნათარგმნისა თუ ორიგინალურის - ენის საკითხები. მასალები გამოქვეყნდა „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხების“ ერთ-ერთ ტომში. სავალალო მდგომარეობაა ამ მხრივ როგორც ნათარგმნ, ისე ორიგინალურ სახელმძღვანელოებში. ამას თუ იმასაც დაემატებთ, რომ ქართული ენის სიწმინდის თაობაზე მხოლოდ ქართულის გაკვეთილებზე საუბარი და სხვა საგნების გაკვეთილებზე პრაქტიკულად არასწორი ქართულით ვსაუბრობთ, უფაქტი ქართულის გაკვეთილებზე მიღებული ცოდნისა ნაკლები იქნება ბუნებრივია.

თბ - თვითონ ქართულის გაკვეთილებზე ვასწავლით იმას, რასაც ქვეა „ქართული ენა“. ანდა ისე ვასწავლით, როგორ საჭიროა?

გზ - რთულ პრობლემას ვსვამთ. ქართული ენის სწავლება სკოლაში ძირულად გარდაქმნას მოითხოვს, ეს საკითხი არაერთხელ დასმულა ოფიციალურად, ჩვენც მიგვიღია მონაწილეობა მის განხილვაში. მაგრამ ვსაუბრობთ ბევრს, ვაკეთებთ ცოტას, ანდა - არაფერს, საქმის გამოსასწორებლად. პროგრამებისა თუ სახელმძღვანელოების თაობაზე ყოველ კრი-

ტიკულ შენიშვნას ძალზე მტკივნეულად აღიქვამენ ისინი, ვისაც ეს უშუალოდ ეხება. პროგრამა-სახელმძღვანელობის საკითხი მათი ავტორების პრესტიჟის საკითხად იქცა. თავდამოღებული იცავენ და ავტორ-რედაქტორთა პატივმოყვარეობას ეწირება საზოგადო საქმე.

თ.ბ. - რა დასამალოა და, იშვიათად მინახავს მოსწავლე, საგანი ქართული ენა რომ უყვარდეს, ანდა ქართული ენის გრამატიკა რიგინად რომ იცოდეს.

გ.ბ. - მე არ ვიცი, რა შედეგი ექნება, ასეთი გამოკითხვა რომ ჩატარდეს სკოლებში, რომელი საგანი უფრო უყვარს მოსწავლეს, რამდენი პროცენტით დაასახელებს ქართულ ენას პირველ საგანად, მაგრამ დიდი რომ არ იქნება ეს რიცხვი. მეც მჯერა: ცუდი სახელმძღვანელოთი და ცუდი პროგრამით აგებულ საგანს გენიოსი მასწავლებელიც კი ძნელად შეაყვარებს მოსწავლეს.

თ.ბ. - მაინც რა გაქვთ მხედველობაში, როცა პროგრამა-სახელმძღვანელოების ნაკლზე საუბრობთ?

გ.ბ. - ერთი ამბავი მინდა გავიხსენო. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ სომხეთში მომიწია ორი წელი მუშაობამ, სამხედრო სამსახურში ვიყავი. ადგილობრივ მოსახლეობასთან კარგი ურთიერთობა, ხშირი და ახლო კონტაქტები გექონდა. გაკვირვებული ვიყავი უმცროსი კლასის მოსწავლეც კი, როცა გაიგებდა, რომ ქართველი ვიყავი, მესრობ მაშტოცს მიხსენებდა.

თ.ბ. - ვითომ ამან შეგიქმნათ ქართველებს ანბანიო, არა?

გ.ბ. - დიახ! მაღლი უფაღს, საუნივერსიტეტო კურსი მქონდა გავლილი, ფილოლოგი გახდით და ვიცოდი, ვინც იყო მესრობ მაშტოცა, სომეხი ბავშვები სათავისოდაც იცნობდნენ მესრობ მაშტოცს და საჩემოდაც, რა თქმა უნდა, ამას ბოროტი განზრახვით არ აკეთებდნენ. უბრალოდ შეგვახსენებდნენ ჩვენი ისტორიული ურთიერთობის ფაქტს. მაგრამ დამერწმუნეთ, მშურდა და მშურს ახლაც ერისა და ენის ისტორიის ასეთი ცოდნა.

თ.ბ. - რასაც ჩვენ, ქართველები, ვერ დავიკვირებთ...

გ.ბ. - ვერა, იმიტომ რომ რიგინად არ ვასწავლიდით ერისა და ენის ისტორიას. სხვა რომ არაფერი ვთქვათ, ჩვენი ბავშვები ფარნაველის სახელს პირველად გრგოლ ორბელიანის „სადღევრძელოში“ მოკრავენ ყურს, დუთის მაღლით, თუ კარგი მასწავლებელია, შეიძლება განუმარტოს კიდევაც, ვინ იყო ფარნაველი და რა დამსახურება მქონდა ქართული ენის წინაშე.

თ.ბ. - არადა, რა დამაზი მოთხრობა აქვს ი. გოგებაშვილს „ბუნების კარში“ ფარნაველზე.

გ.ბ. - ჩვენ კიდევ უამრავ დექსსა თუ მოთხრობას ვასწავლიდით დღინ-სა და პარტიანზე პირველი კლასიდანვე და ფარნაველი ვიღას ახსოვდა.

ქართული ენის კურსი უნდა ითვალისწინებდეს ამგვარი მასალის მიწოდებასაც. თუ ეს არ გაეცანით და ამგვარი მასალით არ შევუყაროთ დედაენა, არაფერი გამოვა.

თ.ხ. - აღბათ ეს პქონდათ მხედველობაში, როცა წერდნენ ზემოხსენებულ დისკუსიის მონაწილენი, რომ საგანი „ქართული ენა“ ქართულმა გრამატიკამ შეცვალაო.

ბ.ბ. - მხედველობაში რა პქონდათ, ვერ გეტყვი, რადგან ამ დისკუსიამ ბერი რამ აურია... მაგრამ ფაქტი: სანამ ბავშვი ენის ფონეტიკური სისტემისა თუ გრამატიკული სტრუქტურის შესწავლას დაიწყებდეს, მანამდე უნდა იცოდეს, თუ რას ნიშნავს დედაენა, რომ ენა არის უპირველესი ნიშანი ერის მყობისა, რომ ენის წახდენა ერის დაცემის მაუწყებელია, რომ ენის მტრობა ერის მტრობაა. ყოველივე ეს ცოდნა ლიტერატურული მასალით შეიძლება მიეწოდოს და მოზარდისათვის გასაგებ ენაზე გაუკეთდეს კომენტარი, ახსნა-განმარტება. ბავშვმა დაბალ კლასებშივე უნდა გაიცნობიეროს, რატომაც აუცილებელია მშობლიური ენის ცოდნა, მშობლიურ ენაზე განათლების მიღება... ყოველივე ეს შეიძლება იოლად მოგეარდეს. ქართული პოეზია ამისათვის მდიდარ მასალას გვაძლევს, როგორ შეიძლება, ი. გოგებაშვილის „ბურჯი ეროვნებისა“ თუნდაც საკითხავ მასალად არ ეძლეოდეს სკოლაში მოსწავლეს კა. ცალკეული ფრაზები თუ გამონათქვამები, საითო-ორილა ლექსიც ისწავლება ამ თემაზე, მაგრამ ეს საქმეს ვერ შევლის.

თ.ხ. - დამამთავრებელ კლასებში, აღბათ, ამგვარი შემეცნებითი მასალის გაზრდა შეიძლება.

ბ.ბ. - დამამთავრებელ კლასებში ენის თეორიული კურსი უნდა ისწავლებოდეს. ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამაში არის კადვეაც ასეთი პუნქტი. უნდა იცოდეს, რა არის ენა, ენის წარმოშობის, ენათა ნათესაობის, ენათა ურთიერთმომართების, ენის ცვალებადობის შესახებ წარმოდგენა უნდა პქონდეს ანდა, რა არის სალიტერატურო ენა, რა არის დიალექტი, რა მიმართება სალიტერატურო ენასა და დიალექტებს შორის, ქართული ენა და ეროვნული ლიტერატურა, ქართული ენის ისტორია... რა ეიცო, ვრძლად შეიძლება საუბარი ამის თაობაზე.

თ.ხ. - თქვენ მრავლად ჩამოთვალეთ საკითხები და ხომ არ გადაუტერთათ თქვამდეს გართულებულ სასკოლო პროგრამებს.

ბ.ბ. - არის ისეთი რამ, რაც აუცილებლად უნდა იცოდნენ ქართველმა ბავშვებმა და არის ისეთი რამ, რისი ცოდნაც არაა საუფლებულო. რაც არაა საუფლებულო და აუცილებელი, იმისგან უნდა განიტყვიროს სასკოლო

პროგრამები, ხოლო მსგავსი საკითხები, რაზეც საუბარი მქონდა, ვფიქრობ, რომ აუცილებელია არა, სუ შეგვაშინებს ჩამოთვლილ საკითხთა ხიმრავლე და ნორც რთულად მოგვეჩვენება. როგორ ახერხებდა ი. გოგებაშვილი ოთხი წლის მანძილზე - სწავლების I-II წელს „დედაენით“, ხოლო III-IV წელს „ბუნების კარი“ - ესწავლებინა ქართული ბავშვებისათვის საქართველოს ისტორიის, გეოგრაფიის, ეთნოგრაფიის საკანძო საკითხები: გაეცნო მათთვის ბუნება, სამყარო, ესწავლებინა ქართული ენა და ლიტერატურა... როგორ და - გენიოსურად შედგენილი სახელმძღვანელოებით. ვიმეორებ, ოთხ წელში ორი წიგნით - „დედაენით“ და „ბუნების კარი“ ასწავლიდა იმას, რასაც ჩვენ თითქმის ვერ ვახერხებთ მრავალი წლის მანძილზე მრავალი სახელმძღვანელოთი.

თ.ხ. - ჩვენ კი „დედაენაში“ ბევრი რამ შეეცვალეთ არცთუ უკეთესით, ხოლო „ბუნების კარი“ საერთოდ მივივიწყეთ...

ბ.ბ. - არ ვიცი, ჩვენს მეტი, აღბათ, ვერაგინ შეძლება იმას, რომ გოგებაშვილი გეყავდეს, ის დავივიწყეთ და მანანსა და მანანს უაზრო ექსპერიმენტების ჩატარების უფლება მიეცეთ. მჯერა, რომ ამიერიდან მინც დაესმება ამ საქმეს წვრტილი.

„ლიტერატურა“, №2-3, 1992 წ.

ო, ენავ ჩემო!..

თბილისის ქუჩებში...

ქვეყრი ღეღენისა ერის სულთან ღა ხორსთან

ღეღეღი მწერღლ თამაზ ხმღღამსთან

თ.ხ. - ბატონო ვიორგი, ბოლო წღღებში გახშირღღა ღღსკუსიუბი იღის თაობაზე, რომ ქართეღღმა ბეშემა ქართულად უნღღა ისწავღღოს...

გ.გ. - მაპატიეთ, ბატონო თამაზ, შეგაწვევტინებთ. მართაღღა, ჩვენ ქართეღღი ბეშეის პრობღღემა გეწუსებღღს უპირვეღღესად ღღა საკითხსაც იმიტომ ვსვამთ ასე - ქართეღღმა ქართულ სკოღღაში ისწავღღოსო. რაიმე უხერხული გაუგებრობა რომ არ გამოიწვიოს, ღღავაუსტოთ: ბეშემა, განურწეღღად ეროვნებისა, ღღეღენაზე უნღღა მიღღოს პირვეღღდაწვებითი განათღღება.

თ.ხ. - კეთიღღი. ასე ღღავსეათ კითხვა: რატომ არის აუციღღებელი, მოზარღღმა განათღღება მშობღღიურ ენაზე მიღღოს?

გ.გ. - ღღეღიწყოთ იმით, რომ ეს მოთხოვნა - ქართეღღმა ქართულად ისწავღღოსო - იღღენ პატრიოტულ მოთხოვნად იქნა გაგებული, ეროვნული მოღღრაობის მხარის აბმად იქნა შეფასებული. ცრუპატრიოტობაც კი ღღეღეწამღღს ამის გამო...

თ.ხ. - იღის მოწმეც ყყოფიღღვარ, კაცს რომ ღღაუტრახახია, ბეშეი ქართულ სკოღღაში ღღადღეიყენიო ღღა ამით თაღღის პატრიოტობას უსვამღღა ხაზს...

გ.გ. - კი, ბატონო, ღღა ის მიღღდა გაეაცნობიეროთ, რომ ამ მოღღრაობაში მართღღაც არის პატრიოტული, ღღიღი პატრიოტული მიზანი - ქართეღღი ბეშეის გონებრივ განვითარებღღას მიეცეღღს სწორი გზა. ღღეთითობღღებული ნიჭი სწორად განვითარღღეს. ეს მხოლოდ ღღეღენაზეა შესაღღღებელი. სხვაგეღღად რომ ვთქვათ, ეს არაა პატრიოტული ახირება, პროვინციული პატრიოტიზმის გამოღღღინება...

თ.ხ. - ისიც უნღღა ვთქვათ, აღბათ, რომ ბოლო წღღებში ჩვენში შექმნიღღმა სასოგადოებრივ-პოღღიტიკურმა სატუავციამ მოგეცა საშუაღღება ამ საკითხზე მსჯეღღობისა, ამ საკითხის მოგეღღარებისა.

გ.გ. - მაგრამ წინა ათწღღეუღღებმა იმღღენი რამ გააფუჭა ამ მხრივ, ისეღღ წღღები ღღასტორღღება გამოსწორებღღას.

თ.ხ. - საკითხი, რომელზეც ღღღეს ვსაუბრობთ, ყვეღღაზე მასშტაბურად, ღღრმად, მწკავეღღ იმღღროინღღელი მეცნიერების მიღღწვეათა გათვალისწინებთ იაკობ გოგებაშეღღითან ღღაისეა.

გ.გ. - ღღა არა მხოლოდ იმღღროინღღელი მეცნიერების მიღღწვეათა ღღრეხუღღ-ღეღი იაკობის პოზიციას მეცნიერული საფუეღღღიანობა, აქტუაღღობა ღღა

პრობლემურობა, სამწუხაროდ, დღესაც არ დაუკარგაეს.

თ.ხ. - რატომ „სამწუხაროდ“?

გ.ბ. - მოგეხსენებათ, პუბლიცისტიკა ენაა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ხასიათის აქტუალური საკითხებისა. საუკუნის წინანდელი პუბლიცისტიკური ნაშრომი რომ კელაგაც სადღეისოა, ესაა სამწუხარო. საუკუნის წინათ ჩვენს წინაშე მდგარი პრობლემა რომ დღესაც გადაუჭრელია-

თ.ხ. - ასე რომ, ეს პრობლემა საუკუნის წინათაც იდგა-

გ.ბ. - იდგა და როგორ! იაკობ გოგებაშვილის მოღვაწეობის ერთი მთავარი ხაზი სწორედ დედაენაზე სწავლების აუცილებლობის დასაბუთება იყო. მოვისმინოთ: „დედაენა გარეგნობით როდია ადამიანის არსებასთან შეკავშირებული, იგი როდის ჰგაგეს ტანისამოსსა, რომლის გამოცვლა ადვილად და უვნებლად შეიძლება. მას აქვს ღრმად გამდგარი ფესვები ადამიანის ტეინში, ნერვებში, ხმის ორგანოებში, ძვალსა და რბილში, მთელ მის ბუნებაში; იგი არის ძვირფასი იარაღი, რომელიც ბუნებას ზედ გამოუჭრია ადამიანის სულსა და ხორცზედ, მის ფსიქოლოგიურს და ფიზიოლოგიურს აგებულებაზედ. ყოველ ადამიანს დაბადებიდან ჰყვება მიდრეკილება და ნიჭი დედაენის ადვილად და ღრმად შესწავლისა სწორედ იმგვარად, როგორც ბუღბუღს ჰყვება გალობის ნიჭი, იაღონს - იაღონურის გალობის ნიჭი და სხვა“.

თ.ხ. - იაკობისეული ცნობილი გამოთქმაა - „მხოლოდ დედა-ენა არის ენა სულისა და გულისა, - ყველა უცხო ენა კი არიან ენანი მუხსიერებისა...“

გ.ბ. - დიახ, კიდევ ერთი, ძალიან შთამბეჭდავი ადგილი მინდა მოვიყვანო იაკობის ნაშრომიდან: „დედაენის გაცვლა უცხო ენაზედ... ამდაბლებს კაცის გონებასა და უსუსტებს ზნეობრივ ძალასა. .. თუ იგი გენიოსად იყო დაბადებული, გამოვა მხოლოდ შესანიშნავი ნიჭის პატრონი, თუ ნიჭიერად იყო გაჩენილი, საშუალო ნიჭის ადამიანი შეიქმნება და თუ ბუნებისაგან დაყოფილი პიონდა უბრალო ნიჭი, მტკნარ სიტუტუცეზედ ჩამოხტება“.

თ.ხ. - ე.ი. ძირითადი აზრი ნათქვამისა ისაა, რომ თუ ბავშვი მშობლიურ ენაზე არ მიიღებს განათლებას, მისი ღვთითბოძებული ნიჭი სრულად ვერ განვითარდება, ვერ გამოაგლენს თავის ღვთითბოძებულ შესაძლებლობას სრულად-

გ.ბ. - ასეა. და ეს არ იყო მხოლოდ იაკობის საფიქრალი და სადარდებული. ახლა ილიას მოუესმინოთ: ჰქვენ რომ ვერე დაქინებით და უკან-დაუხვევლად ეთხოულობთ დედაენისათვის სრულს და დაუბრკოლებელს გზას

სასწაულებელში, - კვ მართო დედაენის სიყვარულით არ მოგვიღის, ეთხოვლობთ და ენატრულობთ იმიტომაც, რომ უდღეა-ენოდ გონების გახსნა და ბავშვისა ყოველად შეუძლებელია. მაშინ სკოლა გონების გახსნის სახსარი კი არ არის, გონების დაზარებისა, გონების დახშვისა, დათრგუნვისაა, გათახსირებისა - და განა ეს სასურველია ვისთვისმე?*

თ.ხ. - და ეს მსჯელობა ყოველთვის იყო საბუთიანი და არგუმენტირებული.

გ.ბ. - ეს აუცილებელი პირობაც იყო ილიასათვის თუ იაკობისათვის არაარგუმენტირებული და უსაბუთო მსჯელობა იყო ძირითადად მათი სამიზნე. ვინც ილიასა თუ იაკობის ამ ნაშრომებს იცნობს, დაგვეთანხმება, რომ ისინი საოცრად ღრმად და საფუძვლიანად იცნობენ იმდროინდელი პედაგოგიური, ფსიქოლოგიური თუ ენათმეცნიერული მეცნიერების მიღწევებს უშინსკი, პოტებნია, პესტალოცი, ვესსელი, დისტერვეგი, ტოლი, იან ამოს კომენსკი, შლაიხერი - აი, არასრული სია იმ მეცნიერთა, ვის შრომებსაც ვერცხობიან ისინი, როცა დედაენაზე პირველდაწყებითი განათლების აუცილებლობაზე მსჯელობენ.

თ.ხ. - რუსულ იმპერიულ აზროვნებას რუს მეცნიერთა ნააზრევით ებრძვიან.

გ.ბ. - არა მხოლოდ რუსულით. ბრწყინვალედ იცნობენ ილიაც და იაკობიც ევროპული მეცნიერების მიღწევებს. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამით ვერც იმპერიული აზროვნება შეცვალეს და ვერც ვაიქართველს შეაგონეს.

თ.ხ. - ჯანი გავარჯდეს აწ შეიღსაც, მამულს, ოღონდ ეაამოთ ჩვენს საკუთარ გულსო*!..

გ.ბ. - რა თქმა უნდა, იმპერიულ ენობრივ პოლიტიკას, იანოესკებს, მხარის დამტყვნის რომ არ ჰყოლოდათ ჩვენში ვაიქართველთა მხრივ, ბრძოლა არ იქნებოდა ასე ძნელი. მშობელი ნაკლებად ფიქრობდა ყოველივე ამაზე და თავისი შეიღის კარიერაზე მისი ბაღლობიდანვე „ზრუნავდა“. მშობელთა გასაგონად ღაღადებდა ილია: „ერთხელ და ერთხელ საჭიროა ყურბიდან ბამბა გამოვიღოთ. ერთხელ და ერთხელ საჭიროა ვიცოდეთ, რომ შეიღის გაზრდა, შეიღის კაცად გამოყვანა უწმინდესი და უდიდესი ვალია მშობლებისა“. შეიღის გაზრდაში კი მის სწორ, მეცნიერულ ნიადაგზე დამყარებულ სწავლა-განათლების მიღებას გულისხმობდა. ისევე იაკობს მიემართოთ: ის მშობელნი, რომელიც „თავისს შეიღებსა ზრდიან გარეშე დედაენის

გაელენისა, სწყვეტენ კვეშირსა მათსა და სამშობლოს შორის, უკარგავენ თავისს ქვეყანასა მამულიშვილებს, ამცირებენ იმ რაზმს ქართველებისას, რომელნიც ემსახურებოდნ სამშობლოს წარმატებას, მის ბედნიერებასა, რომ ეს მშობელი, ერთი სიტყვით, დამნაშავენი არიან სამშობლო ქვეყნის წინაშე*.

თ.ბ. - კარგი იქნებოდა ჩვენი დიალოგი იმათ წაეკითხათ, ვინც გულის სიღრმეში მაინც ნანობს, რომ არ მიეცათ საშუალება ქართველი ბავშვის არაქართულ სკოლებში მიბარებისა, ანდა იძულებული გახდნენ არაქართული სკოლებიდან გამოეყვანათ და ქართულ სკოლებში მიეყვანათ შეილები. არიან ასეთებიც.

ბ.ბ. - არიან და არა ერთი და ორი, ალბათ. ჩვენს დღევანდელ საუბარში რამდენიმე ადგილი მოეყვანეთ იაკობ გოგებაშვილის ვრცელი წერილიდან „ბურჯი ეროვნებისა“. სწორედ ასეთ მშობლებს მინდა ეურჩიო, გაეცნონ ამ წერილს. „ბურჯი ეროვნებისა“ მათ დაარწმუნებთ თავიანთი ნაბიჯის სისწორეში და, უფრო მეტიც, მადლობელი დარჩებიან იმ ძალისა, რამაც აიძულა ისინი, ქართველი ბავშვი ქართულ სკოლაში მიეზარებინათ.

თ.ბ. - და კიდევ ერთი მინდა ეურჩიო ამგვარ მშობლებს - აკაკი წერეთლის ერთ წერილსაც გაეცნონ, რომლის სათაურიცაა „ჩვენს მშობლებს“. ერთ ადგილს ჩაეკითხავ ამ წერილიდან: „ცმაწვილს დედის რძესავეთ უნდა შევეროს და შეეწოვოს პირველი დაწყებითი სწავლა-ამისთვის საჭიროა, რომ ახალგაზრდა მოსწავლემ თვალი გაახილოს და გულისყური გაიხსნას იმ ხელსაწყოს წყალობით, ე.ი. იწყოს სწავლა იმ ენაზედ, რომელზედაც იმას პირველად ხმა ამოუღია და შეუთვისებია“.

მაგრამ, რომ აკაკის დროს კი არა, დღესაც არა აქვს ეს ჭეშმარიტება შეცნებული მრავალს. მაგალითად სწორედ ილიასა და აკაკის მოიშველიებენ, მათ ხომ რუსულად მიიღეს განათლებაო და ის კი ავიწყდებათ, ან არ იციან, რომ სანამ სასწავლებელში მივიდოდნენ, ილიამ და აკაკიმ ღამის ზეპირად იცოდნენ „ვეფხისტყაოსანი“...

ბ.ბ. - და არა მხოლოდ „ვეფხისტყაოსანი“. არტემ ახნაზაროვის ერთი მოგონებაც მინდა გაეხსენო: „ქართული ენის სწავლება სავალდებულო არ იყო და ამ ენას ყურადღებას არ აქცევდნენ, მით უმეტეს, რომ მშობელთა შორის, ჩვენდა სამარცხვინოდ, ორიოდუ ისეთიც აღმოჩნდა, რომელთაც გამნაზიის დირექტორს მარკოვს თხოვნა მიართვეს, ჩვენს შვილებს ქართულს ნუ ასწავლიათ და ნუ აცდენთ, რადგან ქართული რუსული ენის შესწავლას

ხელს უშლისო“, ესეც კარგი მაგალითია ჩეჩნი აბეჯდობისა.

თ.ბ. - ხომ ჩატარდა გახმაურებული ექსპერიმენტი, როცა ქართულ სკოლებში სწავლების პირველსავე წელს აწყებიანებდნენ რუსულს.

გ.ბ. - ამ ექსპერიმენტის საედალო შედეგებზე ბევრი ითქვა და იმასაც მიაქციეთ ყურადღება, სად გახმაურდა და დაფასდა ეს ექსპერიმენტები. იმპერიის პოლიტიკური მიზნები მაღლა იდგა ყოველგვარ მეცნიერულ აზრზე. ხშირად მეცნიერული აზრი კარიერისტულ ამბიციას ეწირებოდა.

თ.ბ. - თავისი მომხრეები ამ აზრსაც ჰყავდა...

გ.ბ. - მომხრე ყველა აზრს ჰყავს, რაც არ უნდა უაზრობა იყოს იგი. გააჩნია, ეინ ემხრობა ვის და ეინ ემხრობა რას... დედაენის პრობლემა გენეტიკაც დაიტერესდა. ქართული მკითხველი ამის თაობაზეც არის ინფორმირებული. საოცარი შედეგებია, საუკუნის წინათ რომ მსჯელობდნენ დედაენის კავშირზე ერის სულთან და ხორცთან, მშობლიური ენის გენებით შეიღზე გადაცემაზე, გენეტიკა დღეს ამას უტყუარ ფაქტად მიიჩნევს ყოველივე ეს დღეს ექსპერიმენტულად მტკიცდება. ასე რომ, ჭეშმარიტი მეცნიერული აზრი არა თუ ძველდება, ახალ ძალას იძენს...

თ.ბ. - საბედნიეროდ, დღეს გამრუდებული ცნობიერება მავანისა და მავანისა სწორ კალაპოტში დგება. და აღარც რუსული სკოლებისაგან ქართულ მშობელთა ძველებური ლტოლვა შეინიშნება. როგორც იქნა, ცხოვრებისეული პრაქტიკა მეცნიერულ საფუძველს ეფუძნება.

გ.ბ. - ვგ კი სწორია, მაგრამ ერთი საშიში ტენდენცია მაინც იქნას თავს უცხო ენის პრიორიტეტზე უარის თქმა რუსულ ენაზე უარის თქმად იქნა გაგებული. ქართული ბავშვი აღარ შეჰყავთ რუსულ სკოლაში, რუსულ ბაღში, მაგრამ მომრავლდა სკოლამდელი დაწესებულებები, კერძო ბაღები, სადაც 3-4 წლის ქართველ ბავშვებს ინგლისურის სწავლას აწყებიანებენ. მე ეიცო ბავშვები, რომელთაც რამდენიმე ინგლისური ლექსი იციან და ქართული - არცერთი. ეს მეორე უკიდურესობაა. არცთუ დიდი ხნის წინათ სატელევიზიო გადაცემაც კი მიუძღვნა იმას, თუ როგორ კარგად ითვისებენ საბავშვო ბაღის ასაკის მოზარდები ინგლისურ ენას. უცხოელი პედაგოგი კმაყოფილი იყო ქართველ ბავშვთა უცხო ენისადმი მიდრეკილებით. კი მაგრამ, რის ხარჯზე ხდება ყოველივე ეს? რა თქმა უნდა, დედაენის. სულს თუ უმახინჯებს ბავშვს არამშობლიურ ენაზე სწავლის დაწყება, რომელი იქნება ის არამშობლიური ენა, რა მნიშვნელობა აქვს ამას? უცხო ენის სწავლება

მოდად არ უნდა იქცეს. ამგვარ მოდას დედაენა არ უნდა შეეწიროს. გააზრებული მიდგომაა საჭირო და არა მოდური გატაცება.

თ.ხ. - ამგვარ კერძო ბაღებსა თუ საგანმანათლებლო დაწესებულებებს მეტი კონტროლი სჭირდება სახელმწიფოსაგან. თავიდანვე უნდა იქნეს გარკვეული, ეინ რას აკეთებს და დამატებითი საზრუნავი არ უნდა გაეჩინოს ახალწამომწყებთა მიერ გაფუჭებული საქმის გამოსწორებაზე ფიქრით.

ბ.ბ. - საერთოდ, სწავლების სისტემა და პრობლემები რომ მეტ ყურადღებას ითხოვს, ფაქტია. დღევანდელ თემაზე საუბრისას მრავალჯერ მოვიშველიეთ დიდი იაკობი და მინდა თქვენი ყურადღება იმ ფაქტს მივაქციო, რომ ეროვნული სკოლა იაკობ გოგებაშვილს ეროვნულობის ერთ-ერთ ბურჯად მიაჩნდა. სამი ბურჯი აქვს ეროვნებას: მამული, ენა და ეროვნული სკოლა. ეროვნულ სკოლაში დედაენის პრიორიტეტი უნდა იყოს, რადგან ღრმა არის კავშირი დედაენისა ერის სულთან და ხორცთან.

საქართველოს რადიო

15 ივნისი, 1991 წ.

რა ღრს ქართული ენაო. ღვართმა ნუ გვათქმავინოს!

ინტერვიუ გაზეთ „ივერია ექსპრესს“

- ბატონო გიორგი, თქვენ ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე ბრძანდებით, რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, ინსტიტუტის სამეცნიერო გამოცემების საკითხი თქვენს კომპეტენციაში შედის. რას გვეტყვით იმ პრობლემებზე, რაც ინსტიტუტის წინაშე დგას ამ თვალსაზრისით?

- ვერაფერს საიმედოს. არსებობის 50 წლის განმავლობაში ენათმეცნიერების ინსტიტუტი არასოდეს ყოფილა ისეთ მძიმე მდგომარეობაში საგამომცემლო საქმიანობის მხრივ, როგორც დღესაა. ორმოციანი წლების დასაწყისში, ომის დროს, გაცილებით უკეთესი მდგომარეობა იყო, ვიდრე დღესაა, ორმოცდაათიან წლებზე არას ეამბობ, როცა გამოდის „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ მრავალტომეული თუ სხვა ფუნდამენტური გამოცემები.

სიძნელეები ყოველთვის იყო; ჩვენი გამოცემების მცირეტირაჟიანობა, ტექსტის სირთულე მრავალ პრობლემას გვიქმნიდა. მაგრამ ვისაც თვალი მიუდევნებია ჩვენი წიგნებისათვის ბოლო ათი წლის მანძილზე, დამეთანხმება, რომ ეს პრობლემები თითქმის მოისხნა და გამოცემები არ დაბრკოლებულა. ახლა აღმოჩნდით საველადლო მდგომარეობაში.

შეიძლება გვითხრან, დღევანდელ უმძიმეს პირობებში ამგვარი ჩივილით ვერაფერს გააკვირვებო, მაგრამ რადგან მკითხეთ, მინდა ზოგ რამეზე გაემახვილო ყურადღება.

რამდენადაც უცნაურად უნდა მოგეჩვენოს, ამ ბოლო წლებში საგრძნობლად შენედა ყურადღება ქართული ენის მიმართ. ეს საგამომცემლო საქმესაც დაეტყო. მე ერთხელ დავწერე და გამომცემლობა „განათლების“ მესუენი განაწყენებულან. გაეიჟორებ (და აღბათ მანამდე, სანამ ნანატრ წიგნს არ ეიხილა): 15 წელია „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“ გამომცემლობაშია. გეპირდებიან, მალე გამოეაო, მაგრამ ვეღარ ვენდობი - წიგნის გამომცემლობაში მიტანის დღიდან ამგვარი დაპირება მრავალი იყო. არა მგონია, ეინმესთვის განმარტებას საჭიროებდეს ამ ლექსიკონის მნიშვნელობა. არადა, ორთოგრაფიული ლექსიკონის უქონლობა მწარედ ეტყობა ჩვენს პრესას, რადიოს, ტელევიზიას. წიგნის არდაბეჭდვის მიზეზების

გამოძებნა არ არის ძნელი. ფაქტია: არ გვეფიქრება დედაენის სიკეთე. ვერ დამაჯერებს გამომცემელი, რომ 15 წლის მანძილზე მონდომა და ვერ გამოსცა „ორთოგრაფიული ლექსიკონი“. ამგვარ შემთხვევასაც ვგულისხმობ, როცა დედაენისადმი უგულისყურობაზე ვსაუბრობ.

სხვაც შეიძლება თქმულიყო: 10 წელია „სევანური ლექსიკონი“ დევს სხვა გამომცემლობაში. ვერ მოხერხდა რუსულ-ქართული ლექსიკონის გამოცემა. არას ვამბობ დიალექტურ ლექსიკონებზე – ზოგი გამომცემლობაშია, ზოგიც გამომცემელს ეძებს. არ ჩანს გამომცემელი; თუ ჩანს, არ ჩქარობს. სოკოებივით მომრავლებული საგამომცემლო ფირმები სხვა სახის ლიტერატურის გამოცემას ამჯობინებს. სანამ კოლპერატორ-გამომცემელთა ეროვნული შეგნება იმ დონეზე ავა, რომ საჭიროდ ჩათვლიან ქართული ენის შესახებ ლიტერატურის გამოცემას, დიდი დრო გავა აღბათ. მათ იმედზე ვერ ვიქნებით.

ჩვენი ლიტერატურის ძირითადი გამომცემელი „მეცნიერებაა“. მაგრამ, სამწუხაროდ, გამომცემლობა „მეცნიერების“ იმედზე ყოფნაც დღეს უპურსაქტიეო ჩანს. ეს არ არის თავად გამოცემლობის ბრალი. ვისთვისაც ნაცნობია გამომცემლობა „მეცნიერების“ პრობლემები, დამეთანხმება, რომ ქართული მეცნიერების ხეაღინდელი დღე შეგელას ითხოვს: თუ შეფერხდა სამეცნიერო-ლიტერატურის გამოცემა, შეფერხდება მეცნიერების წინსვლაც; ეს განსაკუთრებით ითქმის ჩვენს დარგზე.

ამ დროს გამომცემლობა „მეცნიერებას“ სთხოვენ ე.წ. „მომგებიანი“ წიგნების გამოცემას, რომ თავი შეინახოს. ის თანხა, რაც გამომცემლობას მიუცა დოტაციის სახით, ზღვაში წვეთია იმ საჭიროებასთან, რასაც ქართული მეცნიერების ინტერესი მოითხოვს.

ვლემენტარული ჭეშმარიტებაა: გამომცემლობა „მეცნიერება“ ვერ იარსებებს სამეურნეო ანგარიშით: სამეცნიერო წიგნი ვერ იქნება „მომგებიანი“. რას მოგვეკვმს ამგვარი კურსი? მხოლოდ სავალალო შედეგს. საქმე ისაა, რომ იშეიათი გამოწვევის გარდა, გამოცემა ჩვენეე უნდა დაეაფინანსოთ: გამოდის, რომ წყალობას უნდა ველოდეთ. დიახ, ორი გზა არსებობს მდგომარეობიდან გამოსვლისა: სახელმწიფომ უნდა იზრუნოს სამეცნიერო წიგნის გამოცემის დაფინანსებაზე და სპონსორებსაც უნდა გაუჩნდეთ სურვილი ამ ეროვნული საქმის ხელშეწყობისა.

სამეცნიერო წიგნის გაერცვლების პრობლემაც მწვავედ დგას. იძულებულნი ვართ, თითქმის მთელი ტირაჟი ჩვენეე (ინსტიტუტმა) შევიძინოთ. არ იფიქროთ, რომ ჩვენს გარდა არავის ანტიერესებს ჩვენი წიგნი. უბრალოდ, წიგნის ვაჭრობის სისტემა სამეცნიერო წიგნს არ ეტანება. სამწუხაროდ, ვერ

მოხერხდა გამომცემლობა „მეცნიერების“ საფირმო მალაზიის გახსნა. არსებული „აკადემწიფინის“ მალაზია აკადემიური წიგნისთვის ნაკლებად იცლის. ეს საკითხიც არაერთგზის დასმულა. მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტმა საგანგებო კომისიაც შექმნა ამ საკითხის შესასწავლად, მოსაგვარებლად. რამდენადაც ეიცო, რეალური ნაბიჯი ჯერ არ გადადგმულა. მხოლოდ საუბარია და ქალაქზე დარჩენილი დადგენილებები... არადა, სამეცნიერო წიგნის ბედი სავალალო მდგომარეობაშია. იქნებ მიწვევს ჩვენი ხმაც მათ, ვისაც ეს ეხება.

- „ერი დედაა ენისა“ - ქართულ ენას რომ მოვლა-პატრონობა სჭირდება, ამაზე დღეს არავინ კამათობს, მაგრამ ეს ყოველივე სიტყვით. საქმე?

ამ სამიოდე წლის წინ, ჯერ კიდევ კომუნისტური მმართველობის დროს, დიდი ზარზვიმით მივიღეთ ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა. დაისახა მრავალი კეთილი მიზანი; არადა, ფაქტობრივად, ეს ყოველივე აღუსრულებელი დარჩა. რა მოხდა? რატომ შეჩერდა ეს უაღრესად საჭირო ორტო საქმე?

- სერიოზული პასუხის გაცემა მიჭირს. არასერიოზული პასუხი კი ამგვარ კითხვაზე ორიოდე წლის წინათ გამცა ერთ-ერთ ეროვნულ დაწესებულებაში დასაქმებულმა მოღვაწემ: ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა ძველი მთაერობის იყო; როცა ქართული ენის პროგრამა ენიშნის (მით უმეტეს, ეროვნული მოღვაწის პრეტენზიის მქონე პირისათვის) შეიძლება რომელიმე მთაერობისა იყოს, ვერაა კარგად მაშინ ჩვენი საქმე. ქართული ენის პროგრამა არცერთი მთაერობისა არ არის, იგი ეროვნული პროგრამაა; მაგრამ ყველა მთაერობა ეკლდებულა, იზრუნოს იმ საკითხების მოგვარებისათვის, რასაც პროგრამა ითვალისწინებდა. ბუდნიერება ის იქნებოდა, რომ საჭიროება არ ყოფილიყო ამგვარი პროგრამის შედგენისა: დედაენისადმი დამოკიდებულება დადგენილება-პროგრამებით არ განსაზღვრულიყო; ყველას პქონოდა შეგნებული საკუთარი მოვალეობა დედაენისადმი... სამწუხაროდ, არ იყო და არ არის ასე ამიტომ მადლობის ღირსია, ეინც იზრუნა ამ პროგრამის შედგენისათვის და ისიც, ეინც მხარი დაუჭირა და დაამტკიცა იგი.

საოცარია, მაგრამ თუ გაეხსენებთ, „იმ დროს“ გაცილებით მეტი კეთილბოდა ქართული ენის სასიკეთოდ, ვიდრე დღეს ან გუშინ - დამოუკიდებელ საქართველოში. ეს დამოკიდებულება გამოვლინდება ენის გამოყენების თითქმის ყველა სფეროში...

მართალი ბრძანეთ, ზარზვიმით მივიღეთ ეს პროგრამა. იყო ქადილი და

დაპირებები და კომუნისტური მთავრობის წასვლასთან ერთად დამთავრდა ფიქრი ამაზეც. პარადოქსია თითქოს, მაგრამ ფაქტია. საქმეში ჩახედული, ეიცო, დამეთანხმება, რომ იმ დროს არსებული პრობლემები არა თუ მოიხსნა, სოც შემთხვევაში გართულდა კიდევ-

მე არ ეიცო, რამდენად აძლეეთ ხელს ამ პროგრამის გაცოცხლება იმ უწყებებსა და დაწესებულებებს, რომლებსაც საკმაოდ სერიოზული ვალდებულებები ეკისრებოდათ, მაგრამ პროგრამა რომ უნდა ამოქმედდეს, ფაქტია: დროც არ ითმენს...

საბუნდოვროდ, დღეს მთავრობასა და ხელისუფლებაში არიან ის ადამიანები, ვინც თავის დროზე აქტიური მონაწილენი იყვნენ ამ პროგრამის შექმნისა; ისინი, ვისთვისაც ეროვნული ენის ფენომენი სამთავრობო კუთვნილების ფაქტად არ აღიქმება...

უნდა გახდეს და, მჯერა, რომ გახდება კიდევ პარლამენტისა და მთავრობის მსჯელობის საგანი ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა, ახალ სიკოცხლეს შეიძენს იგი!

მესმის, რომ უამრავი ყოფითი პრობლემაა გადასაწყვეტი. რა დროს ქართული ენაა, ღმერთმა ნუ გვათქმევინოს; როცა დაეიღებინათ, გვიან არ იყოს დანანება. ყოველდღიურად შეიძლება იმდენი რამ გაფუჭდეს დედაენისადმი უგულისყურო დამოკიდებულებით, რომ წლები დასჭირდეს გამოსწორებას.

- ამ ბოლო დროს პრესაში გაჩაღებული იყო პოლემიკა ქართულ ენასა და ლიტერატურაში მისაღები გამოცდების ჩატარების ფორმაზე თქვენ აქტიური მონაწილე ბრძანდებოდით ამ ამ პოლემიკისა. რა შეიცვალა, ანდა რას გვეტყვით ახალს ამ საკითხთან დაკავშირებით?

- ახალს? ალბათ ერაფერს. კარგა ხანს გაგრძელდა ეს დავა. ამ ცოტა ხნის წინათ განათლების სამინისტროში სპეციალური თათბირიც ჩატარდა; წერით გამოცდაზე „ქართულ ენასა და ლიტერატურაში“ რეკომენდაცია მიეცა როგორც თხზულებას, ისე ე.წ. „საკითხებს“ (ტესტების მეთოდით გამოცდა ამ საგანში უარყვეს). უმაღლეს სასწავლებლებს სრული დამოუკიდებლობა აქვთ და გამოცდის ფორმის შერჩევის საკითხს ისინი წყვეტენ. სამწუხარო ისაა, რომ კოლექტიური აზრის პიროვნულ აზრთან შეჯახებისას ხშირად ეს უკანასკნელი იმარჯვებს; უბოდიშო იგნორირება ხდება საზოგადო აზრისა, ჯერ კიდევ ძლიერია კაბინეტური აზრი...

თქვენ დისკუსია ახსენეთ გამოცდის ფორმასთან დაკავშირებით. მე როცა ამ პოლემიკაში ჩავერთე, არ მქონდა მიზნად, მემსჯელა ქართული ლიტერა-

ტურის ცოდნა რა ფორმით შემოწმებულიყო; ეს ჩემი განსასჯელი ნაკლებადაა, სხვები უკეთ შეძლებენ. მე თუ ე.წ. საკითხებით (ბიდელოებით) წერას დაეუჭირე მხარი, ერთადერთი მიზეზის გამო: ქართული ენის (როგორც საგნის) ცოდნის შემოწმება ამ გზით უკეთ ხერხდება.

აი, რას ვგულისხმობ: იქ, სადაც მხოლოდ წერითი გამოცდა ბარდება ქართულ ენასა და ლიტერატურაში, საგნის - ქართული ენა - ცოდნის შემოწმება ხდება ფაქტობრივ ელემენტარულ მართლწერის წესებში, პუნქტუაციაში და ორთოგრაფიაში. მოგეხსენებათ, საგანი ქართული ენა მხოლოდ ეს არ არის. ნუ დაეხუჭავთ თვალს მწარე სიმართლეზე და ეთქვათ: უწიგნურობა ზემოთს. ზემოთაც ეთქვათ: გადახედეთ მომრავლებულ ჟურნალ-გაზეთებს, კომპერციული მიზნებით გამოცემულ წიგნებს, სადღა ჩვენი ძარღვიანი ქართული... რატომ? დედაენისადმი არასერიოზულმა დამოკიდებულებამ იჩინა თავი. გაუბრალოვდა, გამარტივდა ის ფენომენი, დედაენა რომ ჰქვია...

პრაქტიციზმმა სასკოლო საგნები ორად დააჯგუფა: საჭიროდ და არასაჭიროდ. საჭიროდ ითვლება ის საგნები, რომლებშიც გამოცდები უნდა ჩააბაროს აბიტურიენტმა: სხვა დანარჩენი - არასაჭირო საგნებია. ყველა ჩვენგანი იცნობს მოზარდებს, დაწყებითი კლასებიდანვე თურისტად, ექიმად, ინჟინრად რომ იზრდებოდა. იმთავითვე იმ საგნებზე იყო გაკეთებული აქცენტი, რომელშიც გამოცდები უნდა ჩაეტარებინა მომავალ აბიტურიენტს. გაეხსენოთ: როგორი რუქვია გამოიწვია ჩასაბარებელი საგნის შეცვლამ სამედიცინო ინსტიტუტში - ფიზიკა შეიცვალა მათემატიკით და კარგა ხნის გაგრძელდა დისკუსია. ახლახან ხმა გაეარდა, იურიდიულზე მათემატიკა უნდა ჩაბარდესო და ისევ აზვირთდა პროტესტი... მარტივად ასახსნელი ფაქტია: მათემატიკა შესთავაზეს მას, ვინც დაბალი კლასიდანვე ფიზიკაზე იყო ორიენტირებული, ანდა საერთოდ არ ფიქრობდა მათემატიკაზე.

ვიმეორებ - მარტივად ასახსნელი ამბავია: სკოლაში ბავშვი სწავლობს იმ საგანს, რომელიც მას „დასჭირდება“ უმაღლეს სასწავლებელში მისაღებ გამოცდებზე უბედურებაა, მაგრამ ფაქტია: მიზანი გამოცდებია და არა ცოდნა საგნისა. პოდა, აღარ სწავლობს მოსწავლეს საგანს ქართული ენა. მისაღებ გამოცდებზე რომ უფრო პრინციპულად და საფუძვლიანად მოეკითხოთ აბიტურიენტებს ქართული ენის საკითხები, მისი ცოდნის საჭიროებაც გამოჩნდება. მართალია, ეს იძულებითი მეთოდია და ცოტა უხერხულიც ისეთი ფენომენის მიმართ, დედაენა რომ ქვია, მაგრამ ჯერჯერობით სხვა გზას ვერ ვხედავ - დამერწმუნეთ, საერთოდ ქართულში გამოცვლაც რომ არ ბარდებოდა.

უმადლეს სასწავლებელში. „ვეფხისტყაოსანს“ არ წაკითხავდა ათი პროცენტით კი.

მოკლედ: როგორც კი ამგვარ პრაქტიკულ მიზნებს ასცდა ქართული ენა, იქცა „ზედმეტ“ საგნად. კი, მართალია, პროგრამებიც და სახელმძღვანელოებიც „შუაშია“. მაგრამ გენიალურად შედგენილი პროგრამა თუ იდეალურად დაწერილი სახელმძღვანელოც ვერ უშველის საქმეს. გაეხსენოთ: როგორც კი წაკითხულის შინაარსი (ე.წ. კარნახი) შემოიღო ერთ-ერთმა უმაღლესმა სასწავლებელმა, „ვეფხისტყაოსანსაც“ აღარ კითხულობდნენ ამ სასწავლებელზე ორიენტრებული.

ასე, რომ, თუ მხარი დავუჭირე ე.წ. „საკითხებით“ წერას, მხოლოდ და მხოლოდ იმიტომ, რომ აქ ხდებოდა სერიოზული მოთხოვნა „ქართული ენისა“, შედეგიც სასურველი იყო: იმ წელს აბიტურიენტთა ცოდნა „ქართულ ენაში“ გაცილებით უკეთესი იყო, ვიდრე სხვა წლებში. სხვათაშორის, ოპონენტებმა საკითხი ასეც დასვეს: ზეპირზე ხომ მოგკითხება აბიტურიენტს „ქართული ენა“... ზეპირ გამოცდაზე ლიტერატურის ცოდნაც მოგკითხებათ, მაგრამ ამის გამო წერითი გამოცდის მოხსნა არავის მოუთხოვია.

სავალალო ისაა, რომ სერიოზულად „ქართული ენის“ ცოდნა არც ზეპირ გამოცდაზე მოუთხოვება, იშვიათი გამოჩაქლისის გარდა. ენის საკითხები უმეტესად მოვალეობის მოხდის მიზნითაა შეტანილი საგამოცდო ბილითებში. არ ვაჭარბებ: კითხეთ ზეპირგამოცდაგამოვლილ სტუდენტებსა თუ, თუნდაც, გამოცდელს... აღარას ეამბოზ იმათზე, ეინც ზეპირ გამოცდას არ აბარებს.

შედეგი? გრამატიკის საკითხები რომ არ იცის უნივერსიტეტის აბიტურიენტმა, ვე კიდევ არაფერი, როდის შეიქმნა და რა გზა გაიარა ქართულმა დამწერლობამ, ამგვარ შეკითხვას ასიდან ერთი თუ უპასუხებს; ვერ გაიჭვიან, რომელ ენებს ენათესავენ ქართული, რომელია ქართული ენის დიალექტები და მისთანანი; რომელთა ცოდნასაც ითვალისწინებს საშუალო სკოლის პროგრამები... უნდა იცოდეს თუ არა წიგნიერმა ქართველმა (ნებისმიერი სპეციალობისამ) ეს საკითხები? არა მგონია, ვინმემ უარყოფითი პასუხი გასცეს ამ შეკითხვაზე. მაშინ რატომ არ ეცდილობთ, ხელი შეუწყოთ იმგვარი საგამოცდო მეთოდის დამკვიდრებას, ქართული ენის უკეთ შესწავლას რომ შეუწყობს ხელს?

აქ რომ საკითხები ჩამოეთვალე, მისთანანი მრავლადაა საშუალო სკოლის პროგრამებში (და არა სახელმძღვანელოებში). მისაღები გამოცდების პროგრამებში მხოლოდ ფონეტიკისა და გრამატიკის საკითხები აისახა. არაერთხელ დაისვა საკითხი მისაღები გამოცდების პროგრამების გადახ-

აღისებისა, შეცვლისა... პროექტიც შედგა საამისო და მაღალ ინსტანციებში ოფიციალურ შეკრებებზეც იყო ამის თაობაზე საუბარი. "შედგვი?" არავითარი სიახლეს გართულებად აღიქვამენ; აუცილებლობას - პოზად! და წყდება საკითხები არაეროვნული ინტერესებიდან ამოსვლით... ენახოთ, რას გეიქადის მომავალი, საქმე იქამდეც კი მივიდა, სახელმწიფო უნივერსიტეტში ისტორიის ფაკულტეტზე ქართულ ენასა და ლიტერატურაში ზეპირი გამოცდა მოხსნეს. შედეგი ის იქნება, რომ საქართველოს ისტორიის მომავალ სპეციალისტს უღემენტარული წარმოდგენა არ ექნება ენის ისტორიაზე; ენის ისტორია რომ ერის სიტორიის ნაწილია, ესეც არ ეცოდინება.

ამიტომ: მჯერა და დღესაც ვამბობ - სერიოზულად უნდა მოხდეს ცოდნის შემოწმება საგანში „ქართული ენა“ ნებისმიერი უმაღლესი სასწავლებლის ნებისმიერ სპეციალობაზე. უნდა დაეუჭიროთ მხარი ძველს, ანდა გამოიძებნოს ახალი მეთოდი ამ ცოდნის შემოწმებისა. ეს, ჩემი ღრმა რწმენით, ეროვნული მნიშვნელობის საქმეა. ქართული ენა ქართველ მოღვაწეთა აქტიურ თანადგომას საჭიროებს.

„ივერია კუპარესი“

12 დეკემბერი, 1992 წელი

არ
მოტყუვდეთ,
ეს
თბილისია!!!

„ბურჯი ეროვნებისა“
იელის-აგვისტო, 1995 წელი

შაკითხვაები

გამომხატველობა „განათლებლის“ ღირაქტორს. ბაბონ ლუკა ხუნდაძეს

ბატონო ლუკა,

თითქმის ორი ათეული წლის წინათ თქვენს გამომცემლობაში მოიტანეს ი. გიგინეიშვილისა და ვ. თოფურიას „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“. ეიცით, რომ ეს არის შეესებული, შესწორებული გამოცემა.

თუ რამდენად საჭირო და აუცილებელი წიგნია „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი“, სიტყვას არ გავაგრძელებთ - ეს ძალიან კარგად იცით თქვენც, ჩვენც და ყველამ, ვისაც წერა-კითხვასთან აქვს საქმე ისიც ეიცით, რომ საგამომცემლო საქმე ძალიან გართულდა, მაგრამ ეს ახლა ამ 10-20 წლის წინათ ეს სირთულეები არ გვექონდა... გულზე ხელი დავიღოთ და გაეხსენოთ, ამ პერიოდში რამდენი გაცილებით ნაკლებად საჭირო წიგნი გამოიცა „განათლების“ გრიფით...

იყო შემთხვევები, როცა სხვამ მოისურვა ამ ლექსიკონის გამოცემა, მაგრამ თქვენ არ დათმეთ... ეი, არც სხვას მიუცით ნება გამოცემისა და თქვენც ვერ (თუ არ) გამოეცით...

ეფექტობთ, რომ ორი ათეული წლის განმავლობაში შეიძლებოდა წიგნის გამოცემა... ჩვენ არც იმის უფლებამოსილება გვაქვს და არც სურვილი, ვინმეს პასუხი მოეთხოვოთ „ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონის“ გამოუცემლობის გამო. ყველა დღეთისა და საკუთარი სინდისის წინაშე აგებს პასუხს...

გვანტერესებს მხოლოდ:

ვღირსება თუ არა დღის სინათლე ივანე გიგინეიშვილისა და ვარლამ თოფურიას „ქართული ენის ორთოგრაფიულ ლექსიკონს“; თუ ვღირსება, როდის? თუ არა და - რატომ? გრძნობთ თუ არა პასუხისმგებლობას ამ გამოცემის დაბრკოლებისათვის?

„ბურჯინა ერეკლესისა“, თბილისი, 1995

საქართველოს მემწიერებათა აკადემიის პრეზიდიენტს,
აკადემიკოს ალბერტ თაყაიშვილს

ბატონო ალბერტ,

ვიციტ, რომ საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაში არის ენისა და ლიტერატურის განყოფილება, გვახსოვს, რომ არცთუ შორეულ წარსულში ეროვნული აკადემიის შემადგენლობაში იყო არა ერთი თეატრალური მეცნიერი - ქართული ენისა და ლიტერატურის მკვლევარი. მაგრამ, სამწუხაროდ, ამჟამად აკადემიაში არ არის ქართული ენის არც ერთი სპეციალისტი, არც სამდელო წვერი და არც წვერ-კორესპონდენტი... ქართული ლიტერატურის მკვლევართაგან მხოლოდ ერთი ეროვნული აკადემიის სამდელო წვერი (ბატონი გ. ციციშვილი), არცერთი - წვერ-კორესპონდენტი...

გვიანტერესებს და გთხოვთ გვიპასუხოთ:

დღეს საქართველოში ქართული ენისა და ლიტერატურის სპეციალისტთაგან არ არის ვინმე იმ დონის მეცნიერი, რომ ეროვნული აკადემიის წევრობის (თუნდაც წვერ-კორესპონდენტობის) ღირსი იყოს?

ნუთუ ფილოლოგიის სხვა დარგების განვითარების დონე საქართველოში დღეს იმდენად მაღალია ქართული ენისა და ლიტერატურის კვლევის დონესთან შედარებით, როგორც ეს თქვენს აკადემიაში ასეთი შეფარდებითაა წარმოდგენილი - სმრავალი.

„ბურჯი ეროვნებისა“,
ნოემბერი, 1995

P.S. სამწუხაროდ, ამ შეკითხვებზე პასუხი არ მივიღია - არ მათეაღეს ადრესატებს საჭიროდ. „ქართული ენის ორთოგრაფიული დეკლარაციის“ კვლავ ელის დღის სინათლეს... საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიაშიც არაფერი შეცვლილა ქართული ენის სასარგებლოდ.

5. IX. 1997.

აქ, ილია ჭავჭავაძის პრისექტზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პარდაზონ, აყო კადემიური წიგნის მაღაზია. დღეს...

შეველი და სინანულიანი ჩავდილობარა კე, წიგნის მაღაზია აყო-მეთქი აქ, ენაწყლიანმა მომსახურე ქალბატონმა დამიღლით დამამშვიდა, წიგნი ვიღას სჭირდებათ ახლა...

ღაახ, ასე ფეჭრობენ ის ქალბატონი და მისთანანა. საინტერესოა, რას ფეჭრობენ კადემიური თუ არა კადემიური წიგნის შესვეურნი... სჭირდება კი დღეს ვინმეს წიგნი? ფეჭრობს კი ვინმე დღეს ამაზე?... საით მივუყვართ ამ გზას?

„ბურჯი ეროვნებისა“
სემბერი, 1996 წელი

„ოხ, როდემდის, როდემდის?...“

კარგა ხნის წინათ თამაზ წიეწივაძემ გამოაქვეყნა წერილი „აბა დღლია ეორუდღლია!.. ანუ: მეტი პასუხისმგებლობა“, რომელშიც ქართული სიმღერების ტექსტებზე იყო საუბარი. შევესწარით: მწერალთა კავშირთან ნიკა აგიაშვილი შეხვდა თამაზს და უთხრა: „თამაზ, ძალიან კარგი წერილი გამოაქვეყნე. მაგრამ რად გინდა, ხვალ გამოვლენ და ისევე ისე იმღერებენ!“

ქართულ ენასთან დაკავშირებით რამდენი კომისია შეიქმნება, რამდენი ახალი დადგენილება გამოვა, სამწუხაროდ, ეს კარგა ხნის წინანდელი ამბავი გამახსენდება და ეჭვი გამკრავს, ვაითუ „ისევე ისე იმღერონ“-მეთქი.

ვაი რომ, ჩემი ეჭვი ხშირად მართლდება...

გასული წლის შემოდგომაზე თბილისის მერიასში ორჯერ იყო საგანგებო მსჯელობა არაქართულენოვანი რეკლამების თაობაზე 1995 წლის 29 სექტემბრის გადაწყვეტილებიდან: „1.3. ქ. თბილისის მუნიციპალიტეტსა (ბ-ნი მ. ტყეშელაშვილი) და დიხანის სამმართველოსთან (ბ-ნი ზ. მგალობლიშვილი) ერთად მიიღონ გადაწყვეტილება ზომები სარეკლამო გაფორმების მოსაწესრიგებლად. უახლოეს დროში აღრიცხონ და შესაბამისი ფორმებისა და კერძო სტრუქტურების საშუალებით შეცვალონ რაიონებში არსებული არაქართულენოვანი სარეკლამო წარწერები, აბრები, პლაკატები და ა.შ ხოლო ახალი ფორმის შექმნისას დროულად იზრუნონ შესაბამისი სახელწოდების შესარჩევად.“

1995 წლის 24 ნოემბერს კოლეგიის სხდომაზე გადაწყდა, რომ მერიასთან შეიქმნება სახელწიფო ენის ფუნქციონირების საზედამხედველო სამსახური. გარკვეული ვადებიც დაითქვა, თუ არ ეცდებით, 1996 წლის 1 თებერვლამდე ახლა, როცა პირველი თებერვალი ჩავლილია, დანანებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ, საუბედუროდ, ეს დადგენილებაც ქაღალდზე დარჩა.

იმედს ვიტოვებთ, რომ 14 აპრილისათვის, დედაენის დღისათვის, კვლავ გაიხსენებს მავანი და მავანი ქართულ ენას და, აღბათ, ახალ დადგენილებასაც მიიღებენ, მაგრამ ნიკა აგიაშვილის თქმისა არ იყოს, „რად გინდა, ხვალ გამოვლენ და ისევე ისე იმღერებენ...“

და მაინც ესვამთ კითხვებს: ეინ უნდა მოჰკითხოს პასუხი მერიის დადგენილებათა შეუსრულებლობაზე? არსებობს კი რაიმე მექანიზმი პასუხისგებისა? გვაქვს კი რაიმე საკანონმდებლო აქტი, რომელიც დედაენის წინაშე დამნაშავე კაცის პასუხისმგებლობას განსაზღვრავდა? რატომ ვიღებთ ისეთ დადგენილებას, რომლის შესრულებაც არ შეგვიძლია? ვგრძნობთ თუ არა იმას, რომ ყოველმა უმოქმედო დღემ შეიძლება იმდენი დაუშაოს დედაენას, წლები დასჭირდება მის გამოსწორებას?...

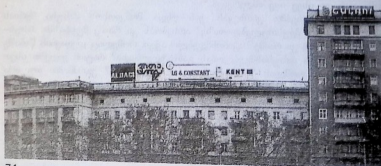
მსგავსი კითხვების გამრავლება შეიძლება, მაგრამ... „ოხ, როდემდის, როდემდის?...“

*ბურჯი ჟურნალისა,
 მარტი, 1996*

გაღანყვატილაგამღა და შვეღა

ჩვენი გაზეთის წინა ნომრებში ქალაქში მომრავლებული არაქართული რეკლამების თაობაზე რამდენიმე ფოტომასალა დაიბეჭდა. შეკითხვითაც მიემართეთ დედაქალაქის მერიას და საპასუხოდ მერიის პრესცენტრმა 29 სექტემბრის გადაწყვეტილება გაგვაცნო. გთავაზობთ ამ გადაწყვეტილების ჩვენთვის საინტერესო ნაწილს:

დაევალოს „13 ქ თბილისის მუნიციპალიტეტსა (ბ-ნი მ. ტყეშელაშვილი) და დიზაინის სამმართველოსთან (ბ-ნი ზ. მგალობლიშვილი) ერთად მიიღონ გადამწყვეტი ზომები სარეკლამო გაფორმების მოსაწესრიგებლად. უახლოეს დროში აღრიცხონ და შესაბამისი ფორმებისა და კერძო სტრუქტურების საშუალებით შეცვალონ რაიონებში არსებული არაქართულენოვანი სარეკლამო წარწერები, აბრები, პლაკატებიდა ა.შ. ხოლო ახალი ფორმის შექმნისას დროულად იზრუნონ შესაბამისი სახელწოდების შესარჩევად“.

ახლახან იხივ შეეიტყვეთ, რომ 1995 წლის 24 ნოემბერს გაიმართა თბილისის მერიის კოლეგიის სხდომა, რომელზეც გადაწყდა, რომ მერიასთან შეიქმნება სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების სახელმძღვანელო სამსახური. 2 დეკემბერს ქადაქის მერიის, ბატონი ნიკო ლეკოშვილის, სატელევიზიო გამოსვლაზე მოვისმინეთ ამის თაობაზე (გადაცემა „ბაბილონის გოდოლი“). იმედი ჩაგვესახა. საქმეს მოგვარების პირი უჩანს და ჭეშმარიტად მივესალმებით ამ ინიციატივას, მაგრამ ბოლო ხანებში ისე შეეჩვიეთ მიღებულ გადაწყვეტილებათა ნადრეუად მიიწეების ფაქტებს, ეშიშობთ, მერიის ამ გადაწყვეტილებამ მისი წინამორბედის ბედი არ გაიზაროს...

რას ვგულისხმობთ? მოგახსენებთ 29 სექტემბრის გადაწყვეტილების გამოქვეყნების შემდეგ ეთარება ქართული ენის სასარგებლოდ არ შეცვლილა. უფრო - პირიქით, ამის დასტურად ორ ფოტომასალას წარმოგიდგენთ, რა ეთარება იყო თბილისის ორ ცენტრალურ მოედანზე გადაწყვეტილებამდე და რა მდგომარეობაა დღეს.

„ბურჯი ეროვნებისა“
დეკემბერი, 1996 წელი

რას პკითხავდით ბაბონ ლევან ღვინჯილიას?

ინტერვიუ გაზეთ „სტუდენტურ პემანს“

- ბატონო გიორგი, 14 აპრილი ქართული ენის დღეა. ჩვენი თაობისათვის ამ თარიღთან დაკავშირებული ისტორია ცნობილია, მაგრამ მაინც, რას იტყვოდით 14 აპრილზე?

- უდიდესი რისკი ახლდა 1978 წლის 14 აპრილს და იმ დღეებს, რომელთაც 14 აპრილი მოამზადეს. ეს იყო დღე, როცა საბჭოთა იმპერიამ ქართველი ერის ნების წინაშე უკან დაიხია. ეს იყო აშკარა გამარჯვება საქმისა. სამწუხაროდ, უახლოესი ისტორიის ამ ფაქტის გაყალბება მაინც ხდება. დღეს ისეთებიც იბრალდებიან თავკაცობას, ღიადურობას, მაშინ სხვებისაგან გამოჩნქულნიც რომ არ იყვნენ, ანდა საერთოდ არ ჩანდნენ. თუმცა არა უშავს, ისტორიამ იცის თავისი საქმე - ყველას და ყველაფერს მოჭრის კუთვნილ ადგილს, ორი ათეული წელი ისტორიისათვის არაფერია... გულდასაწყვეტია, რომ 14 აპრილი, ქართული ენის დღე, ჩვეულებრივ საკადენდრო დღედ ვაქციეთ, წარსულის გასახსენებელ საზეიმო დღედ და ისეთივე უფერული თარიღის სახე მივეცით, უამრავი რამ გეკონდა კომუნისტურ ეპოქაში. არადა, ქართული ენის დღის დაწესებით 1990 წელს მოხდა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამის ერთ-ერთი პუნქტის რეალიზაცია. აზრი და მიზანი ამგვარი დღის შემოღებისა გარკვევით იყო ჩამოყალიბებული შემოსხსენებულ პროგრამაში: „ამ დღეს შევამდებთ, თუ რა გაკეთდა...“ გთხოვთ მიაქციეთ ყურადღება: ეს არ იყო საზეიმოდ გამოზნული დღე, საქმიანი დღე უნდა ყოფილიყო, საანგარიშო დღე- ერისა და ქვეყნის წინაშე ანგარიშით უნდა წარმდგარიყო ქართველი კაცი: წლის განმავლობაში რა გააკეთა დედაჩნის სასიკეთოდ, რა ვერ შეძლო, ვერ მოახერხა და სამომავლოდ რა გვამეზი დაისახა... სამწუხაროდ, ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამაც დაევიწყეთ და ამ დღესაც მთავარი მიზანი გამოვაცალეთ...

- საბჭოურ პერიოდში სახელმწიფო ენა არ იყო გაფრცვლებული ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე. რის გამოც არაქართველი მოსახლეობა (და ბევრი ქართველიც) უპირატესობას ანიჭებდა რუსულ ენას. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ შეიცვალა თუ არა რაიმე ამ მხრივ?

- რომ ვთქვა, არაფერი შეცვლილა-მეთქი, არ ვიქნები მართალი. მაგრამ თქვენ რომ გულისხმობთ, იმ ტერიტორიაზე რუსული ენა კვლავ რჩება „თავის“

უფლებებში". რამდენადაც ვიცი, ვერ გამოიძენა ის კადრები, რომლებიც არაქართული მოსახლეობით კომპაქტურად დასახლებულ ტერიტორიებზე ქართულს ასწავლიდნენ სკოლებში... სამწუხაროდ, ვერ შევქმენით პირობები იმისა, რომ ქართულის არმცოდნე საქართველოს მოქალაქეს მიეცეს საშუალება ქართული ენის შესწავლისა. ეს პრობლემაა... აქვე ერთ, ჩემი აზრით, ძალზე საშიშ ტენდენციას მინდა შევაპირო თქვენი ყურადღება: მოძალბა უცხოური ენებისა. მე დაეინტერესდი, მაგრამ, სამწუხაროდ, ვერ შევძელი დამეზუსტებინა, რამდენი არაქართულენოვანი საბავშვო ბავშვია თბილისში. არადა მათი რიცხვი საკმაოდ დიდია... არის არაქართულენოვანი (ძირითადად ინგლისურენოვანი) კოლეჯები, ლიცეუმები, საავტორო სკოლები, ინსტიტუტები და უნივერსიტეტებიც კი! საბჭოთა იმპერიის დროს არ იყო ასეთი მოძალბა სასწავლებლებში არაქართული ენისა. ეინ გვაძულებს? - არაეინ, ეს ჩვენი ინიციატივაა. საით მივყავართ ამ გზას? ტაძრისაკენ რომ არა, ფაქტია! ელემენტარულ ჭეშმარიტებას შეგახსენებთ: დიდმა იაკობმა ბრძანა, ეროვნულობის ერთ-ერთი უმთავრესი ბურჯი ეროვნული სკოლაა, ეროვნული სკოლა თავისთავად, ეროვნულ ენას ემყარება... ჩვენივე სურვილით ვაცლით ჩვენს ეროვნულობას ერთ-ერთ მთავარ ბურჯს... ეს პრობლემა დროულად უნდა მოგვარდეს, დაგვიანება გამოუსწორებელი შედეგების წინაშე დაგვაყენებს...

- ცივილიზებულ ქვეყნებში და, მათ შორის, ბალტიისპირეთის რესპუბლიკებშიც, სახელმწიფო სამსახურებში შესვლისათვის და საერთოდ მოქალაქეობის მიღებისათვის სავალდებულოა სახელმწიფო ენის ცოდნა. არის თუ არა ეს წინაპირობა ჩვენთან დაცული?

- კანონი მოქალაქეობის შესახებ ითვალისწინებს იმას, რომ უცხოელმა, რომელიც მოისურვებს საქართველოს მოქალაქეობას, სახელმწიფო ენა უნდა იცოდეს. თესტიციის სამინისტროში არის საგანგებო კომისია, რომელიც ამ ცოდნას ამოწმებს (საქართველოს ისტორიისა და სამართლის საფუძვლების ცენტრთან ერთად). შესაბამისი პროგრამაც არსებობს, მოქალაქედ გახდომის მსურველს თუ რა ფარგლებში მოუთხოვება ენის ცოდნა. მე თავად გახლავართ ამ კომისიის წევრი და, ვფიქრობ, რომ ამ მხრივ რიგანი ვითარებაა. სხვა საქმეა, იმათი მდგომარეობა, ეინც მკვიდრი მოსახლეა საქართველოსი (შესაბამისად - მოქალაქეც), მაგრამ არ იცის სახელმწიფო ენა. სხვა ქვეყნებში კანონი მოქალაქეობის შესახებ გარკვეულ ვადებსაც აწესებს ასეთ პირთა მიმართ და უქმნის ყოველგვარ პირობას, რომ შესწავლოს სახელმწიფო ენა. ზემოთაც ვთქვით, ამ მხრივ ჩვენი მდგომარეობა ეერაა

სახარბიელო...

- სულმნათი იღია ბრძანებდა: „შვილმა უნდა იცოდეს, სად და რაზე გაჩერდა მამა, რომ იქიდან დაიწყოს ცხოვრება, უღლის წვევა“. რა მემკვიდრეობა ხედება შთამომავლობას ქართული სალიტერატურო ენის სიწმინდის დაცვის თვალსაზრისით?

- ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დადგენისა და დადგენილ ნორმათა დაცვის თვალსაზრისით XXI საუკუნის საქართველოს ურიგო მემკვიდრეობას არ უტოვებს XX საუკუნე. ოღონდ ერთია, კვლავ დანაწიებით უნდა ვთქვა, რომ უახლოეს წარსულში უფრო აქტიური იყო ზრუნვა სალიტერატურო ენის სიწმინდის დაცვისათვის, ვიდრე დღესაა. დამუთანხმებით აღიბათ, დღეს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათაგან საქართველოს რადიო და ერთი-ორი გაზეთი დგას ჯეროვან სიმაღლეზე (აღიბათ...). არადა რამდენიმე რადიოარხი, რამდენიმე ტელეარხი, უამრავი გაზეთი სულ სხვა სურათს ქმნის. როცა ამ თემაზე ვფიქრობ, სულ მგონია, რომ დღევანდელი ვითარება იწინასწარმეტყველა პოეტმა, როცა წერდა:

„აღიხნდნენ მწერლები,

ქურნალისტები,

ვაი საბრალოს... ვაი ჩვენს ენას...

მათ უსწავლეღთა,

ცრუ რუსთაველთა

სულ წაგვიბიღწეს ენა მდიდარი,

ენა მაღალი,

მის ძალი, მადლი.

უწყალოდ წახდა უწმინდურთ ხელში“.

- 1997 წლის 24 იანვარს, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების თანახმად, შეიქმნა საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატა. მის თავმჯდომარედ დაინიშნა ბატონი ლევან ღვინჯილია. რას უნდა ვუვლით ამ პალატისაგან?

- უპირანი იქნებოდა, ეს კითხვა ბატონი ლევანისათვის დაგესვათ... ეს კია: წელიწადზე მეტია მსგავსი სამსახური შეიქმნა ქალაქის მერიაში, მაგრამ სიმართლე გითხრათ, მისი საქმიანობის დადებით შედეგებზე არაფერი შექმნილია გითხრათ. თავად ბატონი ლევანი, გახსოვთ, როგორი თავდადებით ებრძოდა არაქართულ რეკლამებს, და რაც ეს სამსახური შეიქმნა მერიაში, მერიის წინა მოედანზე გამრავლდა უცხოურნივანი რეკლამები. დღეს შეიძლება სიამაყით აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ არსებობს ქართული ენის სახელმწიფო

კომისია (რომლის თავმჯდომარე არის საქართველოს პრეზიდენტი) საქართველოს პარლამენტში შეიქმნა ქართული ენის ქვეკომიტეტი (თავმჯდომარე, ქაღობატონი მანანა გიგინეიშვილი) და ახლახან პრეზიდენტის ბრძანებით შეიქმნა ენის სახელმწიფო პალატა (როგორც ვთქვით, ბატონ ლევან ლეინჯილიას თავმჯდომარეობით). დიახ, ამ რანგის და ამდენი მზრუნველ-პატრონი მრავალ ენას შეშურდებოდა (რა ვიცი, არის თუ არა მსგავსი რამ სხვაგან). მაგრამ კონკრეტული საქმე მაინც არ ჩანს. იმისიც მეშინია, სამი ძიძის ხელში ჩაეარდნით ბავშვის არაკი არ აგვიცხადდეს. არადა, ირყენება ენა: ყოველდღიურად იმდენი იკარგება, ათეული წლები შეიძლება დასჭირდეს მის გამოსწორებას, თუ საერთოდ გამოსწორდა. და ბოლოს, ერთიც მინდა ვთქვა: ისტორიულად ქართული ენა ქართველი კაცისათვის ღმერთი იყო. სალოცავი ხატი (დაეხთის სტელა გაეხსენით), ყოველგვარი კანონებისა და დადგენილების გარეშე უფლიდა და პატრონობდა მას. ეს დამოკიდებულება უნდა გაცოცხლდეს. ის შეგნება უნდა აღდგეს, რომ ენის წახდენით ერი დაეცემა. ქართული ენის სახელმწიფო კომისიამ, ქართული ენის ქვეკომიტეტმა და ქართული ენის სახელმწიფო პალატამ ეს უნდა დაისახონ უპირველეს მიზნად. ეს იქნება ტაძრისაკენ მიმავალი გზა.

- რა შეკითხვას დაუსვამდით ბატონ ლევან ლეინჯილიას?

- როდის დასრულდება ქართული სალიტერატურო ენის ინტერესების დამცველი სტრუქტურების (კომისიის, კომიტეტის, პალატის) შექმნა-ჩამოყალიბება და როდის დაიწყება კონკრეტული საქმე?..

„სტუდენტური პეზანი“,
№3, 1997 წ.

ბურჯი ეროვნებისა

უმთავრესი ბურჯი
ეროვნებისა
ტახტული
სამშობლო ვაჟა

მარტი

1997
წელი

7(24)

ივლისი

BURJI EROVNEBISA

ფასი 40 თეთრი

პაი სპრალოს... პაი რვენს ენას!...

გრივად თრბელანში
თავისი ცნობილი დეკსის
(„პახუხა შუღლია“)
სქოლიოში ამ სტრუქტურის
ახალი ახსნა დიურთაი
„წაიკითხეთ დროები“ და
ახლავეთ ქართულის ენის
დაპრაინქებს.

ჩვენ კი, ამჯერად, ისე
კუტვოდით: ამგ სპერეთ
ხავეტომობილია გზით
თბილისიდან ხარკაძე
და ახლავეთ ქართული
ენის (სახელმწიფო ენის)
არახსულ დამყარებას.
მის სრულ უმჯობესეფ
თავს.

სწორედ ამ გზაზე
გადაღებული ფიტოების
რამილებიც ჩვენი გზების
დაქვინდელ სომერში
გაუფინტეთ. ვფანდი, მისი
ვაფრახილებად და
განგონის ზარად ილიქის
შით, ვხავე ქართული ენის
სახელმწიფო სტატუსის
დაცვა უეღლები.

3

„ბურჯი ეროვნებისა“
ივლისი, 1996 წელი

უნდა შეიხვალოს

განათლების კანონის კანონის ერთი სავალალო

მუხლის შესახებ

განათლების კანონის პროექტის იმ მუხლში, რომელიც სწავლების ენას შეეხებოდა, ასეთი წინადადება იყო: „სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენა არის ქართული“. თბილისის იუ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში საგანგებო განხილვა მოხდა ამ პროექტისა (განხილვას ხელმძღვანელობდა უნივერსიტეტის პრორექტორი, პროფ. რ. გორდენჯიანი) და ერთხმად აღინიშნა, რომ ქართული უნდა იყოს სწავლების ენა არა მხოლოდ სახელმწიფო, არამედ არასახელმწიფო სასწავლებლებშიც (გარდა იმ შემთხვევისა, რომელთა შესახებაც საუბარია კანონის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტში). ამ თვალსაზრისს, რა თქმა უნდა, შესაბამისი მეცნიერული დასაბუთებაც ახლდა.

ვიფიქრე, უნივერსიტეტის აზრს ანგარიში გაეწეოდა, ანდა მსჯელობის საგნად იქცეოდა...

ახლახან გამოქვეყნდა „საქართველოს კანონი განათლების შესახებ“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 17 ივლისი, 1997), სადაც ვკითხულობთ: „სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენა არის ქართული, აფხაზეთში - აგრეთვე აფხაზური“ (მუხლი მე-4, პუნქტი 1).

რას ნიშნავს ეს? - არასახელმწიფო საგანმანათლებლო სასწავლებლებში სწავლების ენა შეიძლება იყოს არაქართული; ე.ი. სახელმწიფო ენის პარალელურად განათლების სისტემაში ამით ვაკანონებთ არაქართულ ენას (არა აქვს მნიშვნელობა იმას, ინგლისური იქნება ეს, რუსული თუ თურქული...). გაეითვალისწინოთ ისიც, რომ რაოდენობრივად ამჟამადაც (და მით უმეტეს, მომავალში) არასახელმწიფო სასწავლებელთა რიცხვი გაცილებით მეტია.

გაეიხსენოთ: როცა თბილისის უნივერსიტეტი გაიხსნა, საგანგებოდ აღინიშნა, რომ ეს იყო ახალი ეტაპის დასაწყისი სალიტერატურო ენის განვითარებაში: ქართული ენა იქცა განათლების და მეცნიერების ენად. დღეს? დღეს ამ დიდ მონაპოვარს კანონის ძალით ვკარგავთ!

თურქული უნივერსიტეტის გახსნით გამოწვეული აფორტაჟი ჯერ არ ჩამქრალა (პრობლემა ისევ დგას!) და ქუთაისში დაიწყო ზრუნვა ახალი საერთაშორისო ინგლისურენოვანი უნივერსიტეტის გასახსენლად (იხ. გაზეთი „ბურჯი ეროვნებისა“, №10, 1996 წ.). ცხადია, ინგლისურენოვანი უნივერ-

სიტუტების სტუდენტები გახდებიან ისინი, ვინც საამისო ინგლისური იცის და შეიქმნება (უკვე შეიქმნა კიდევ) ინგლისურენოვანი საბავშვო ბაღები, სკოლები, კოლეჯები, რომ კადრი მოუმზადონ საერთაშორისო უნივერსიტეტს... დამერწმუნებით, საერთაშორისო (არაქართულენოვან) უნივერსიტეტებზე ორიენტირებულთა რიცხვი რომ უფრო მეტი იქნება, ვიდრე ქართულ უმაღლეს სასწავლებლებში განათლების მიღების მსურველთა!

ლოგიკური შედეგი პროცესისა ის იქნება, რომ საქართველოს განათლების სისტემაში ქართულ ენაზეც იქნება სწავლება... დიახ, ამას გეიქადის ახალი კანონი. ეს დააკანონა ახალმა კანონმა!..

ვერაფერი დამამშვიდებელი ფაქტია ის, რომ „საეკლდებულთა ქართული ენის სწავლება სახელმწიფო აკრედიტაციის მქონე ყველა საფეხურის საგანმანათლებლო დაწესებულებაში“ (მუხლი მე-4, პუნქტი მე-3).

საინტერესოა, როგორია აზრი ქართული ენის სახელმწიფო კომისიისა (თაემჯდომარე ბ-ნი ე. შევარდნაძე), საქართველოს ენის სახელმწიფო პალატისა (თაემჯდომარე ბ-ნი ლ. ლეინჯილია), საქართველოს პარლამენტის ქართული ენის ქვეკომიტეტისა (თაემჯდომარე ქ-ნი მ. გიგანეიშვილი)...

ვფიქრობთ, სასწრაფოდ და აუცილებლად უნდა შეიცვალოს მე-4 მუხლის I პუნქტი ამგვარად: „სახელმწიფო და სახელმწიფო აკრედიტაციის მქონე საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სწავლების ენა არის ქართული, აფხაზეთში - აგრეთვე აფხაზური“, თუ გესურს, რომ XXI საუკუნის საქართველომ არ შეგვაჩვენოს!

„საქართველო“,
23-25 ივლისი, 1997

საქართველოს
რესპუბლიკა

კვიფივა

ბურჯი
ეროვნების

ეფთაექსტა

ბინი

საუღანური
პაემანი

საქართველო
საქართველო

საქართველო

წინათქმა	3
როდის გვახსენდება დედაენა.....	5
განგაშის ზარი	7
დედაენას უნგარო სამსახური სჭირდება	9
დროა, ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა სახელმწიფოებრივი ზრუნვის საგანი გახდეს	13
ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა გუშინ, დღეს, ხვალ	18
ვიზიუმით ქართული ენის დღე-	21
ეთქვით გულახდილად	24
ნუ ვერცხვით უარს (არის თუ არა საჭირო მისაღები გამოცდები?)	27
ფიქრები დედაენაზე (წერილი პირველი)	29
ფიქრები დედაენაზე (წერილი მეორე)	34
დავხუჭვით თუელი?	38
ლაშქრობა XXI საუკუნის საქართველოს წინააღმდეგ. ანუ დროა დავეფიქრეთ, რას ვაკეთებთ	40
კიდევ ერთხელ და... როდემდის?	42
მომგებიანი პოზა	46
როგორ ვიცით ქართული	49
კაცშირი დედაენისა ვრის სულთან და ხორცთან	56
რა დროს ქართული ენააო, დმერთმა ნუ გვათქმევინოს	62
შეკითხვები	70
“ოხ, როდემდის, როდემდის?”	73
რას პკითხავდით ბატონ ლევან დვინჯილიას	76
უნდა შეოცვალოს (განათლების კანონის ერთი სავადილო მუხლის შესახებ)	82

ფოტონეორმასიები

ო, ენაე ჩემო... (საქართველოს გზებზე)	
ო, ენაე ჩემო... (თბილისი, რუსთაველის მოედანი)	12
ო, ენაე ჩემო... (თბილისის ქუჩებში)	20
ო, ენაე ჩემო... (საქართველოს გზებზე)	33
ო, ენაე ჩემო... (რომელი ქვეყნის დედაქალაქია ამ სურათებზე ასახული?)	48
ო, ენაე ჩემო... (თბილისის ქუჩებში)	55
ო, ენაე ჩემო... (არ მოტყუედეთ, ეს თბილისია!!!)	69
საით მივყავართ ჩვენს მოწყვნილ გზას?	72
გადაწყვეტილებამდე და შემდეგ	74-75
ეი საბრალოს, ეი ჩვენს ენას	80-81

გენარირი ჯორბენაძის საზოგადოებრივი გამოცდა:

- ბ. ჯორბენაძე, ქართული ენის მორფოლოგია, თბ., 1995, 80 გვ.
- ბ. ჯორბენაძე, ქართველურ ენათა დიალექტები, თბ., 1995, 448 გვ.
- საენათმეცნიერო ძიებანი, IV, თბ., 1995, 180 გვ.
- ი. ჯავახიშვილი, საქართველოს საზღვრები (რუკებითურთ), თბ., 1996, 48 გვ.
- საენათმეცნიერო ძიებანი, V, თბ., 1996, 325 გვ.
- ლ. გეგუაძე, ქართული ენა, ნაწილი I, თბ., 1997, 52 გვ.
- ბ. ჯორბენაძე, ენა და კულტურა, თბ., 1997, 204 გვ.
- გ. გოგოლაშვილი, ფიქრები დედაენაზე, თბ., 1997, 88 გვ.

ყოველთვიური გაზეთი „ბურჯი ეროვნებისა“ (პირველი ნომერი გამოვიდა 1995 წლის ივნისში)

- ბ. ჯორბენაძის საზოგადოების I სამეცნიერო კონფერენციის მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბ., 1994
- ბ. ჯორბენაძის საზოგადოების II სამეცნიერო კონფერენციის მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბ., 1995
- ბ. ჯორბენაძის საზოგადოების III სამეცნიერო კონფერენციის მუშაობის გეგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბ., 1996
- ბ. ჯორბენაძის საზოგადოების IV სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, თბ., 1997

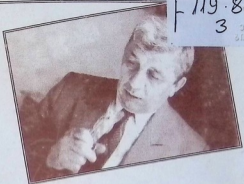
21/218

ააწყო: ნათილა ტალახაძე
დააკაბადონა: ირაკლი ავალიანა

ტირაჟი 500
ფასი სახელმწიკრულები

F 119.815
3
საქართველოს
საბჭოთაო
ენციკლოპედია

სოტა
რამ
აბ-
ტორ-
ზე

გიორგი გოგოლაშვილი - ენათმეცნიერი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

1975 წლიდან კითხულობს ლექციებს ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, იყო მასწავლებელი, დოცენტი, ამჟამად ძველი ქართული ენის კათედრის პროფესორია.

1978 წლიდან მუშაობს არნ. ჩიქობავას სახ. ენათმეცნიერების ინსტიტუტში. იყო მეცნიერ-მუშაკი, სწავლული მდივანი, დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში, ამჟამად წამყვანი მეცნიერ-მუშაკია.

გაზეთ „ბურჯი ეროვნებისას“ დამაარსებელი და მთავარი რედაქტორი; ბესარიონ ჯორბენაძის საზოგადოების დამაარსებელი და თავმჯდომარე რამდენიმე სამეცნიერო საბჭოს წევრი.

ბატონი გიორგი ის პიროვნებაა, ვინც დედაენაზე გამუდმებით ფიქრობს. ეს მისთვის პროფესიაა, საქმეც, დიდი სიყვარულის და ტკივილის საგანოც.

ეს თვალნათლივ ჩანს ამ წიგნში შესული წერილებიდან. ამიტომაც, ვფიქრობ: ამ წიგნს სათაურად ზუსტად ეს ორი სიტყვა შეიძენის - „ფიქრები დედაენაზე“.

წავეითხით ეს წიგნი და ჩვენც ვიფიქროთ დედაენაზე.

ოსებ
კუმურდია